

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN
DERSLERİNDE EDEBİ ÜRÜN KULLANMA
DURUMLARI
(ERZURUM ÖRNEĞİ)**

Münevver YILDIRIM

**Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK
2017**

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ve TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN DERSLERİNDE EDEBİ
ÜRÜN KULLANMA DURUMLARI
(ERZURUM ÖRNEĞİ)

(Social Studies Teachers, Conditions For Using Literature In Their
Classes)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Münevver YILDIRIM

Danışman: Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK

ERZURUM
OCAK, 2017

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK danışmanlığında, Münevver YILDIRIM tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Edebi Ürün Kullanma Durumları(Erzurum Örneği)” başlıklı çalışma 07/ 02/ 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Haşan ASLAN

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

07.02/2017

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK ve BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Edebi Ürün Kullanma Durumları (Erzurum Örneği)” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☒ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

07./02./2017

Münevver YILDIRIM

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN DERSLERİNDE EDEBİ ÜRÜN KULLANMA DURUMLARI (ERZURUM ÖRNEĞİ)

Münevver YIDIRIM

2017, 114 sayfa

Araştırma Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri kullanma durumlarını ve varsa sorunlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Araştırma nitel bir yaklaşım çerçevesinde temel nitel araştırma modeliyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim öğretim yılında Erzurum ili palandöken ilçesinde görev yapan 26 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat soruları oluşturulurken alanında uzman üç eğitimcinin görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda sorular üzerinde ihtiyaç duyulan düzeltmeler yapılarak 3 sosyal bilgiler öğretmeni ile veri toplama aracının pilot çalışması yapılmıştır. Sorular sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürünleri kullanıp kullanmadığı, buna yönelik eğitim alıp almadıkları, edebi ürünlerin kullanım amacı, edebi ürünler seçilirken hangi ölçütlerin kullanıldığı, ne tür edebi ürünlerin kullanıldığı, kullanılan edebi ürünlerin nerden temin edildiği, öğretmenlerin ders süresince edebi ürünleri nasıl kullandıkları, edebi ürünlerin katkıları ve öğretmenlerin edebi ürün kullanırken yaşadıkları sorunlara yönelik sorulardır. Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Bulgular neticesinde derslerinde edebi ürünleri kullanan öğretmenlerin çoğunlukta olduğu görülmüş ve öğretmenlerin edebi ürün tercihlerinde konu, öğrenci seviyesi gibi unsurları dikkate aldığı, sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretmen, Edebi Ürünler

ABSTRACT

Münevver YILDIRIM

SOCIAL STUDIES TEACHERS, CONDITIONS FOR USING LITERATURE IN THEIR CLASSES

Münevver YIDIRIM

2017, 114 pages

This study was made to describe the problems if they have and the situations they use the literary works of the Social Studies teacher.

In the study, the basic qualitative pattern was used. The centre of the research includes 26 Social Studies Teachers working in the Palandöken district of Erzurum in 2015-2016 Education period. In the study, as means of collecting data, the semi-configure interview technique was used. While creating the interview questions, the views of the three educators expert in their field were taken. In the direction of the masters' views, by editing the questions if needed, the data work of the pilotstudie was made together with three Social Studies teachers. The questions were the questions about whether the Social Studies teachers use the literary works in their lessons, they took any education for this, and the aim of the usage of the literary works, and what kind of criteria was used, what kind of literary works were used, from where they were taken, how the teachers use these literary works and what the benefits of these literary works are. The data taken from the study was analyzed with the content analysis.

As a result of the findings, the number of the teachers using the literary works was understood to be predominate and these teachers took the point of the student level and the content of the these works.

Key Words: Social Studies, Teacher, Literary Work

ÖNSÖZ

Öğretim ortamında materyal kullanımı öğrencilerin ve öğretmenlerin isteklerini karşılamak, farklı öğrenme stillerine hitap etmek, öğrenmeyi kolaylaştırmak, somut veriler sağlayabilmek ve zamanı ekonomik kullanabilmek için etkili görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretiminde materyal olarak kullanılan edebi ürünler öğrencilerin yazılı ve sözlü dil becerilerini geliştirir. Ayrıca edebi ürünler sosyal bilgiler alanında mevcut olan becerilerin kazandırılabilmesi için de önemli bir yere sahiptir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri kullanma durumlarını ve varsa sorunlarını ortaya koymak amacıyla yapılmış olan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır. İkinci bölümde konu ile ilgili kuramsal bilgilere ve konu ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmanın üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi, evreni, örnekleme, veri toplama aracı ve veri analizi yer almaktadır. Dördüncü bölümde bulgular ve yorumlar, beşinci bölümde ise araştırmanın sonuçları ve öneri kısmına yer verilmiştir.

Okul hayatım boyunca ilminden faydalandığım ve örnek aldığım kıymetli hocam, Sayın Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK'e, çalışmamda yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Ramazan KAYA'ya, Yrd. Doç. Dr. Zekerya AKKUŞ'a, Arş. Gör. Esra Mindivanlı AKDOĞAN'a, değerli arkadaşlarım Mehmet ŞENTÜRK'e, Fatma ŞEYRANLI'ya, beni destekleyen aileme ve eşim Ömer YILDIRIM'a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Erzurum- 2017

Münevver YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK ve BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ÖNSÖZ	v
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Varsayımlar	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve	8
2.1.1. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları	9
2.1.2. Sosyal Bilgilerin tanımı	10
2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Farklı Yaklaşımlar	12
2.1.3.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	13
2.1.3.2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	13
2.1.3.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	14
2.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları.....	15
2.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Bazı Yöntem ve Teknikler.....	18
2.1.5.1. Anlatım yöntemi	18
2.1.5.2. Soru-cevap yöntemi	19
2.1.5.3. Problem çözme yöntemi	20

2.1.5.4. Gözlem gezisi yöntemi	20
2.1.5.5. Tartışma yöntemi	21
2.1.5.6. Drama	22
2.1.5.7. İşbirlikli öğrenme.....	22
2.1.5.8. Altı şapkalı düşünme tekniği	23
2.1.5.9. İstasyon	24
2.1.5.10. Görüş geliştirme.....	25
2.1.5.11. Örnek olay	25
2.1.5.12. Beyin fırtınası	26
2.1.5.13. Rol oynama.....	26
2.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Edebi Ürünler	26
2.1.6.1. Atasözü	31
2.1.6.2. Deyim	32
2.1.6.3. Hikâye.....	33
2.1.6.4. Roman.....	34
2.1.6.5. Şiir	34
2.1.6.6. Siyasetname	35
2.1.6.7. Deneme	36
2.1.6.8. Makale	36
2.1.6.9. Belgesel.....	36
2.1.6.10. Monografi	37
2.1.6.11. Söylev	37
2.1.6.12. Menakıpname	37
2.1.6.13. Karikatür	38
2.1.6.14. Destan	38
2.1.6.15. Anı	39
2.1.6.16. Efsane	39
2.1.6.17. Masal.....	40
2.1.6.18. Fıkra.....	40
2.1.6.19. Ninni	41
2.1.6.20. Türkü.....	41
2.1.6.21. Şarkı.....	42

2.1.6.22. Mani.....	42
2.1.6.23. Biyografi.....	42
2.1.6.24. Bilmece.....	43
2.1.6.25. Mektup.....	44
2.1.6.26. Tiyatro.....	44
2.1.6.27. Cenkname ve Gazavatname.....	45
2.1.6.28. Tekerleme	45
2.1.6.29. Gezi yazısı (Seyahatname)	46
2.2. Araştırma Konusuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	53
3.1. Araştırma Yöntemi.....	53
3.2. Çalışma Grubu	53
3.3. Veri Toplama Araçları	53
3.4. Veri Analizi.....	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM.....	56
----------------------------------	-----------

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	83
5.1. Sonuçlar	83
5.2. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	89
KAYNAKÇA	90
EKLER.....	98
EK 1. YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT FORMU.....	98
EK 2. ARAŞTIRMA İZNİ	99
ÖZGEÇMİŞ.....	101

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1.	Sosyal Bilgiler Öğretiminde Farklı Yaklaşımlar	15
Tablo 2.2.	Altı Şapkalı Düşünme Tekniği	24
Tablo 4.1.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Edebi Ürünleri Kullanma durumları (n=26)	56
Tablo 4.2.	Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerle İlgili Eğitim Alma Durumu (n=26).....	58
Tablo 4.3.	Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Eğitim Alan Öğretmenlerin Eğitimi Nerden Almış Olduklarına Dair Öğretmen Görüşleri (n=3)	58
Tablo 4.4.	Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Eğitim Almayan Öğretmenlerin görüşleri (n=23).....	59
Tablo 4.6.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Edebi Ürünleri Kullanım Amaçları	62
Tablo 4.7.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yazılı ve Sözlü Edebi Ürün Seçiminde Dikkat Ettikleri noktalar	65
Tablo 4.8.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerde Kullandıkları Yazılı ve Sözlü Edebi Ürünler	67
Tablo 4.9.	Kullanılan Edebi Ürünlerin Nerden Temin Edildiğine Dair Öğretmen Görüşler	71
Tablo 4.10.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yazılı ve Sözlü Edebi Ürünleri Kullanma Şekilleri.....	73
Tablo 4.11.	Edebi Ürünlerin Katkıları Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri.....	76
Tablo 4.12.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Edebi Ürünlerin Kullanımı Hakkındaki Görüşleri	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Sosyal Bilgilerin Yararlandığı Alanlar.	12
Şekil 2.2. Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretiminin Temel Öğeleri	29

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt	: Aktaran
Ed	: Editör
ETSBÖ	: Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında toplumlar bilgi toplumu, olma özelliği göstermektedir. Bilgi toplumu, insanını eğitmek kişiyi sadece meslek sahibi yapmakla sınırlı değil, insanın kişiliğindeki yetkinleşmeyi de gerekli kılmaktadır. Çünkü bilgi toplumunda eğitimin hedefi; evrensel düşünebilen, sorgulayan, çözüm üreten, demokrasiyi benimseyen, hoşgörülü, haklarını bilen ve kullanan, görev ve sorumluluklarını bilen, çevresi ile doğru ve sağlam iletişim kurabilen, ekip halinde çalışabilen, fikirlerini açıkça söyleyebilen ve öğrenmeyi öğrenmiş bireyler yetiştirmektir (Sönmez, 2000). Bu amaçla müfredata birçok ders konulmuştur bu doğrultuda kullanılan derslerden birisi de sosyal bilgiler dersi.

İnsanın içinde bulunmuş olduğu mekânla ve bu mekân içerisindeki insanlarla olan etkileşimini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında ele alan sosyal bilgiler, ilköğretim programı içinde çok önemli bir konuma sahiptir. Demokratik ve aktif katılma temelli bir yurttaşlık anlayışını temel hedef olarak belirleyen sosyal bilgiler, öğrencinin sosyalleşmesine ve toplumla iletişiminin gelişmesine önemli katkılar sağlar (Doğanay, 2008).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan son ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programı; eğitim ve öğretim yolu ile Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel, kültürel ve siyasal dünü, bugünü ve yarını ile ilgili değerlere karşı olumlu tutum geliştirmiş ve bu bağlamda, dil, tarih, kültür ve yurt bilincine sahip, demokrasi ve insan hakları konularında duyarlı/bilinçli, yurttaşlık görev, sorumluluk ve haklarını bilen, bilgi, beceri ve iyi ahlak sahibi, doğru ve mantıklı karar alabilen ve sosyal sorunlara çözüm getirebilen vatandaşlar yetiştirmeyi öngörmektedir (MEB, 2005). Program vizyonunun gerçekleşebilmesi bu vizyona uygun öğretim yaklaşımı, yöntem ve tekniklerinin kullanımına bağlıdır. Bunun için derslerde geleneksel yöntemler yerine aktif yöntemler kullanılmalıdır.

Klasik yöntemlerde öğrencileri düşündüren, sorgulamaya yönelten yöntem ve teknikler kullanılmadığı ve proje yapma, problem çözme gibi bilgiyi yeniden inşa edebilme fırsatı tanınmadığından dolayı öğrenciler yaratıcı ve eleştirel düşünmeden, problem çözme ve araştırma kabiliyetlerinden eksik kalmaktadırlar (Açıkgöz, 2003). Öğrencinin öğrenme sürecine zihinsel katılımı ile ancak etkili bir öğrenme gerçekleşebilir. Böylece öğrenciler öğrendikleri hakkında konuşabilir, yazabilir onları geçmiş yaşantıları ile ilişkilendirebilir ve öğrendiklerini günlük yaşamlarına aktarabilirler (Şahinel, 2003). Sosyal bilgiler dersinde etkinlik, oyun gibi aktif metodların kullanımı ile öğrencilerin dersi sevmesi ve dersin zevkli hale gelmesi söz konusudur. Sosyal bilgiler dersini zevkli hale getiren bir başka unsurda edebi ürünlerdir. Etkili bir sosyal bilgiler eğitimi gerçekleştirebilmenin yolu toplumdaki tüm kaynakları kullanmaktan geçer. Bu kaynaklar destan, efsane, şiir, anı gibi türleri oluşturur.

Öğrencinin edebi eserlerle iletişim kurması duygu ve düşünce eğitimi almış olduğunu gösterir. Bu süreç içerisinde, öğrencide bir duyarlık oluşumu göze çarpmaktadır. Aynı zamanda edebi ürünler öğrencinin kültürel yönden bilinçlenmesine de imkân sağlamaktadır. Edebiyat, demokratik kültür yapısını oluşturan davranışların, yaşatılarak, hissettirilerek kazandırılmasını amaçlayan bir zaman sürecidir. Edebi eserlerle dünyasını birleştirmiş ve kendi hayatına bunu yön olarak tayin etmiş bir insan, insanların çok farklı duyma, düşünme ve eylemde bulunma gibi yönleriyle karşılaşır, empati yapabilir, özdeşim kurabilir, başka insanların karakterine saygı gösterir, hoşgörü ile yaklaşmaya çalışır, insanların farklı özelliklerde olabileceği gerçeğini görür. Bu süreç sayesinde insan, yeni ve farklı yaşantılar tanır, kişiliğini geliştirme ve değiştirme imkânı bulur (Öztürk ve Otluoğlu, 2002).

Edebi ürünler öğrencilerin gelişimine maksimum seviyede katkı sağladığı için çocukların edebi ürünlere yönelik teşvik edilmesi gerekir. Kitaplar macera ruhu, heyecan, mizah, sevgi ve güzellik barındırır. Kelime kazanımı ve okuma alışkanlığının yanı sıra ilgi alanlarına da hitap eder (Cartledge ve Kiarige, 2001).

Sosyal bilgiler öğretiminde, edebi ürün kullanımı ile öğrenilen bilgilerin kalıcılığı artar, ders eğlenceli hale gelir ve zenginleşir. Öğrencilere farklı bakış açıları kazandıran edebi ürünler, sosyal bilgiler öğretiminde çeşitli becerilerin kazandırılmasında da faydalı olmaktadır (Yeşilbursa ve Sabancı, 2015).

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin derslerinde edebi ürünleri kullanma durumları nelerdir?

Bu problem cümlesine bağlı olarak aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur.

1. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri kullanmak tamıdırılar?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürün kullanımına ilişkin eğitim durumları nasıldır?
3. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri hangi amaçla kullanmaktadırlar?
4. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri seçerken hangi ölçütleri kullanmaktadırlar?
5. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde ne tür edebi ürünleri kullanmaktadırlar?
6. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde kullandıkları edebi ürünleri nereden temin etmektedirler?
7. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri nasıl kullanmaktadırlar?
8. Sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünlerin katkıları hakkında ne düşünmektedirler?
9. Sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünleri derslerinde kullanırken ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri kullanma durumlarını ve varsa sorunları ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Eğitim, en genel tanımıyla bireylerin davranışlarında istendik yönde davranış değiştirme ve geliştirme sürecidir. Eğitimin en temel öğeleri ise öğrenci, öğretmen ve

programdır. Öğrencilere istendik davranışlar öğretmenlerce eğitim programları ile kazandırılır. Okul içinde ve dışında planlanmış etkinlikler olarak tanımlayabileceğimiz eğitim programları bireylerin istendik davranışları kazanmasında önemli bir yere sahiptir. Materyaller eğitim ve öğretim sürecinde öğrenmeyi güçlendirmek için kullanılır. Materyal kullanımı ile eğitim öğretim süreci daha eğlenceli, daha kalıcı ve daha etkili olmakla beraber zamandan tasarrufta sağlamaktadır (Demirel, 2012).

Öğretimde araç ve gereç kullanımı çoklu öğrenme ortamı sağlar. Haliyle öğrenme sürecine daha fazla duyu organı katılacağından öğrenme daha kalıcı olacaktır. Bunların yanı sıra eğitim ve öğretimde materyal kullanımı bireylerin isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamada, farklı öğrenme stillerine hitap etmede, hatırlamayı kolaylaştırmada, somut veri sağlamada, zamanı ekonomik kullanmada ve tekrar tekrar kullanabilme hususunda da fayda sağlamaktadırlar (Yalın, 2002).

Eğitim öğretim sürecinde kullanılan araç gereçlerin çeşitliliği gelişen teknolojiye bağlı olarak artmasına rağmen yine de en çok tercih edilen ders araç, gereçleri ders kitapları olmuştur. Ders kitapları eğitim öğretim süreci için bu kadar büyük bir önem taşıırken öncelikle dikkat çeken husus ders kitaplarının içeriğinin nasıl hazırlandığıdır (Köstüklü, 2001).

Ders kitapları ile ilgili olarak vurgulanması beklenen en önemli nokta ise öğrencilerin seviyelerine göre hazırlanmış olmasıdır. Ders kitabı içeriği öğrencinin yaşına uygun beceriler geliştirebilecek düzeye indirgenebilmeli, görsel araçlar da öğrenci seviyesine uygun olarak tercih edilmelidir. Bunların yanı sıra ders kitapları o ülkede benimsenen eğitim felsefesine ve öğrenme anlayışına da uygun olmalıdır (Öztürk, 2012).

Talim Terbiye kurulunca hazırlanan ders kitapları birçok kriter doğrultusunda düzenlenmektedir. Yeni yazılan ders kitaplarında yazarların çok çeşitli edebi ürünler kullandıkları dikkat çekmektedir (Safran, 2014).

Ders kitabının ülke genelinde kullanılan temel ders aracı olması, toplumun kendine bakış açısını, kendi değerlerini yansıtmaya şeklini ve diğer toplumlara bakış açısını ortaya koyan eğitim aracı olması açısından çok önemli bir yere sahiptir (Öztürk, 2012).

Ayrıca ders kitapları eğitim ve öğretim süreci için oluşturulan kazanımların somutlaştırılarak öğrencilere sunulmasını sağladığı için de yine yaygın olarak kullanılabilir özelliği gösterir.

Sosyal bilgiler dersi öğrenciyi toplumsal yaşamda analitik düşünebilen toplumsal sorunlara çözüm üretebilen sorumluluk sahibi yurttaşlar yetiştirilmesini hedefler. Bireylerin bu yeterliliklere sahip olabilmesi ise onların yazılı ve sözlü dil becerilerini başarılı bir şekilde kullanmaları ile mümkün olacaktır. Sosyal bilgiler dersinde edebi metinlerin kullanılması öğrencilerde bu becerilerin kazandırılabilmesi için önemli bir yere sahiptir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012). Edebi ürünler öğrencilerin ruhlarına ve kalplerine dokunarak dünyalarında farklar yaratır ve okuma arzusunu uyandırır (Unkovich, 2011).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi eserleri bir ders materyali olarak kullanması ile;

- Edebi ürünlerin öğrenciler üzerindeki etkisine,
- Öğrencilerin akademik başarılarının artırılmasında,
- Öğrencilerin okuma-anlama becerilerinin geliştirilmesinde,
- Öğretim sürecinde anlaşılması zor kavramların öğretilmesinde,
- Öğrencilerin estetik yönlerinin, kişiliklerinin, toplumsal ve kültürel değerlerinin geliştirilmesinde,
- Toplumsal sorunların öğrenciler tarafından ele alınmasına,
- İnsani, kültürel ve evrensel değerlerin aktarılmasında,
- Başka kültürleri tanıma, onlarla iletişim kurabilme ve onlara kendini ifade edebilme becerisinin kazanmasında,
- Eleştirme, sorgulama, çözümleme ve empati kurma yeteneklerinin geliştirilmesinde, öğrenci ve öğretmenlere yardımcı olacağı söylenebilir (Akt: Kaya ve Ekici, 2015, 89-90). Bu yüzden sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürünleri kullanma durumlarını tespit etmek bu alana önemli katkı sağlayacaktır.

Sosyal bilgiler öğretim programında edebi ürün kullanımına yönelik ciddi düzeyde öneriler bulunmakta ve programda edebi ürün kullanımı teşvik edilmektedir (MEB, 2005). Sosyal bilgiler dersi ile hedeflenen birçok

becerinin kazanımı edebi ürünlerin kullanımı ile mümkün olabilmektedir. Bu çalışma programda önerilen edebi ürünlerin öğretmenler tarafından kullanılıp kullanılmadığı, eğer kullanıyorlarsa hangi edebi ürünlerin kullanıldığı, edebi ürünleri kullanırken hangi ölçütlerin dikkate alındığı, edebi ürünlerin kullanım biçimleri, kullanılan edebi ürünlerin nereden temin edildikleri, edebi ürünlerin kullanımının ne tür katkılarının olacağı ve edebi ürün kullanılırken ne tür sorunlarla karşılaşıldığına dair düşüncelerinin ortaya koyulmaktadır. Bu tespitler doğrultusunda öğretmenlerin edebi ürün kullanımına yönelik geliştirilen öneriler bu alana katkı sağlayacaktır.

1.4. Varsayımlar

Araştırma aşağıdaki varsayımlara dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

1. Çalışma grubunda yer alan öğretmenler edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımına yönelik yapılmış yarı yapılandırılmış mülakat sorularını içtenlikle ve tarafsız bir şekilde cevaplamışlardır.
2. Mülakat soruları hedeflenen davranışları ölçebilecek yeterliliktedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. 2015-2016 eğitim- öğretim yılı ile,
2. Erzurum ili Palandöken ilçesinde görev yapan 26 sosyal bilgiler öğretmeni ile,
3. Yarı yapılandırılmış mülakat formu aracılığıyla elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Eğitim: “Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik ve kalıcı değişme meydana getirme sürecidir (Terzi, 2013, s. 13).”

Sosyal bilgiler: “Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme

alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresi ile etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu eğitim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).”

Edebiyat: “Edebiyat eseri ve sanatı ile ilgili araştırma, inceleme, değerlendirme çalışmaları ile bu çerçevedeki eğitim ve öğretim faaliyetlerine edebiyat denir. Yani, edebiyat eserlerinin tamamı veya bu eserler ile alakalı her çeşit araştırma, inceleme, tahlil ve tenkit çalışmaları, edebiyatın geçmişten günümüze uzanan süreçteki tarihini anlatma, edebiyat sanatının niteliklerini tespit etme çabaları, edebiyat eseri ve toplumla olan ilişkisi, edebiyat eğitimi-öğretimine dâir faaliyetler ve edebiyat eserlerin isimlendirilmesinde edebiyat kavramı kullanılmaktadır (Çetişli, 2008, s. 2).”

Edebi ürün: “Edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan eserlerden her biri (Türk Dil Kurumu, 2011, s.754).”

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve

Eğitim literatürü incelendiğinde eğitimin tanımının her felsefi sisteme ve psikolojik yaklaşıma göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bazı eğitim bilimcilerinin eğitim tanımları şu şekildedir:

Eğitim, bilinen en kapsamlı tanımıyla, insanları belirlenmiş amaçlara göre yetiştirme sürecidir (Fidan ve Erden 2001). Eğitim, kişilik geliştirmede bir çevre etkenidir. Eğitim, kişinin zihni, bedeni; duygusal, toplumsal kabiliyetlerinin, davranışlarının en makul biçimde amaçlanan bir doğrultuda geliştirilmesi ve ona uygun bazı hedeflere yönelik yeni beceriler, davranışlar, bilgiler kazandırılması doğrultusundaki çalışmalar bütünüdür (Akyüz, 2008).

Eğitim, bireyin toplumsal katılım yeterliliğinin ve en yüksek seviyede kişisel gelişmesinin gerçekleşmesi için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi kapsayan toplumsal bir süreçtir. Yani eğitim, kişiliğin gelişmesine olanak tanıyan, bireyi merkeze alan ve yetişkinlik dönemine hazırlayan, ihtiyaç olan bilgi, beceri ve davranışlar kazanmasına fayda sağlayan bir süreçtir (Tezcan, 1996, s. 3).

Eğitim, bireyi topluma uyumlu hale getirmenin dışında, kişinin kendisini gerçekleştirme, toplumsal yaşama uyumunu sağlamak, modern uygarlığın değişim ve gelişim durumlarına ayak uydurmasını sağlamak gibi sorumluluklarda üstlenmektedir. Bunun yanında eğitim bireyin, sevgi, saygı gibi duygularla ve anlayışla yardımlaşma ruhu içinde bireyde bağımsız, özgün, demokratik davranabilme yeterliliği sağlar. Ayrıca eğitim bireyi yaratıcı ve üretici hayata hazırlamak, ona mesleki yeterlilik ve bilimsel bir anlayış kazandırmak, faziletli, girişimci ve düzgün karakterli bir kişilik yetiştirmek gibi sorumluluklara da sahiptir (Oktay, 2012, s. 3).

Öğrenmenin günümüze kadar yapılan tanımlarının çeşitlenmesi eğitimci veya psikologların hangi kuramları benimsediği ile ilgilidir. Senemoğlu, (2004) öğrenme tanımlarını “büyüme ve vücutta değişik etkilerle oluşan geçici değişmelere atfedilemeyecek, yaşantı ürünü olarak meydana gelen davranışta ya da potansiyel davranıştaki nispeten kalıcı izli değişmedir” şeklinde özetlemektedir.

Öğretim ise, öğrenmenin gerçekleşmesi için oluşturulan sistemli, teşkilatlı, planlı çalışmaların bütünüdür (Akyüz, 2008). Öğretim öğretmen tarafından hedeflenen davranışları öğrenciye kazandırmak için, seçilmiş yaşantılarını sunma sürecidir (Başaran, 2007). Öğretme faaliyetlerinin önceden belirlenen hedefler doğrultusunda planlı ve kontrollü olarak, düzenlenmesi ve uygulanması öğretim olarak tanımlanır. İnsanı ve onun ortaya koyduklarını bilimsel bir yöntemle inceleyen sosyal bilimlerde 19. yüzyılda disiplinleşme başlamıştır. Sosyal bilimler insanı toplum ve ağırlıklı olarak insan-insan, insan-toplum ve insan-eşya ilişkilerinin düzenli bir şekilde araştırılmasını hedefleyen bilimsel yöntemle uyumlu sistemli bilgiler olarak tanımlanmaktadır (Demircioğlu, 2007).

Geçmişle gelecek arasında bağlar kurmamıza olanak veren tarihin sosyal bilimler içerisinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Sosyal bilimler arasında tarih eğitiminin vasfı toplumu oluşturan insanların nereden geldiklerini ve nereye gitmekte olduklarını anlatmak için önemli bir yer kaplarken, diğer taraftan insanlara yaşamını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için bir bilinç kazandırır (Yıldız, 2003).

2.1.1. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları

1789 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları;

1. Genel amaçlar

Madde 2.

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini

seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 2005, Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=1&kno=39>, Erişim tarihi: 21.12.2016).

2.1.2. Sosyal Bilgilerin tanımı

Sosyal bilgiler, farklı sosyal bilgiler disiplinlerinin kesişim alanında yer alan bir ders olduğu için herkes tarafından kabul edilen bir tanımını yapmak zordur. Aşağıda farklı bakış açıları ile uzmanlar tarafından yapılan tanımlara yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler, ilkökul ve ortaokullarda iyi ve sorumluluk sahibi yurttaş yetiştirmek gerekçesiyle, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgileri temel alarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarıldığı bir eğitim programıdır (Bilgili, 2012).

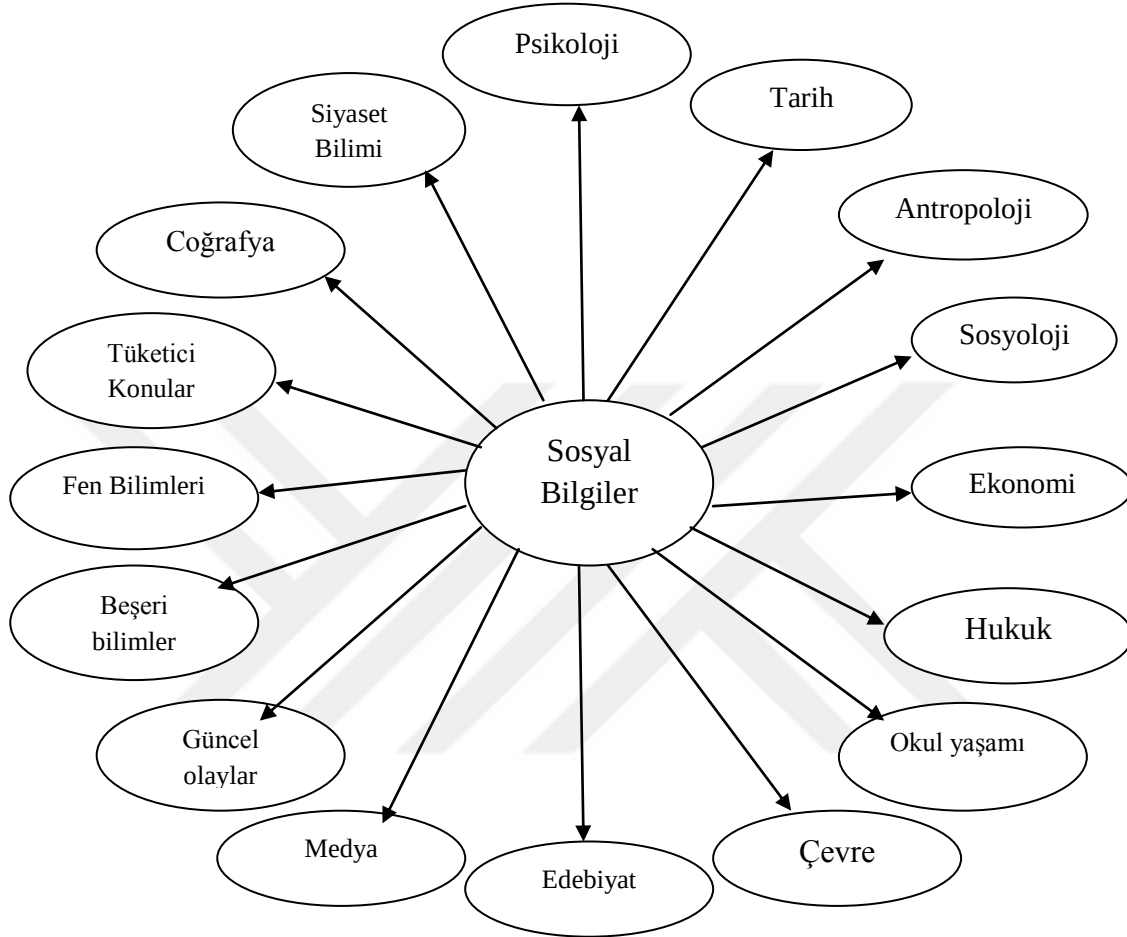
(NCSS) Sosyal bilgiler ulusal konseyi sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamıştır. Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimlerin yurttaşlık yeterliliklerini geliştirmek için oluşturulan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji,

ekonomi arkeoloji, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler matematik ve kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eş güdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin birincil amacı, gençlerin kültürel anlamda farklı demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, birbirine bağımlı bir dünyada, iyi bilinçli ve mantıklı kararlar vermelerine yardımcı olmaktır (NCSS, 1994).

Sosyal bilgiler dersi insanı, toplumu, ilişkili olarak yaşam alanını kendisine konu edinmekte ve araştırmaktadır. Öğrencinin, insan-toplum ilişkileriyle bağlantılı bilgi ve tecrübelerini geliştirmesine imkân verdiği gibi, kişinin kendisini de geliştirmesine imkân verir. Bireylerin düşüncelerini keşfedişine olanak sağlayan sosyal bilgiler disiplinler arası bir ders programıdır (Kabapınar, 2012).

Sosyal bilgilerin tüm tanımlarında etkili vatandaşlık amacı bulunmaktadır. Etkili yurttaşlık bir ülkede eğitim sisteminin genel hedefi olmakla beraber, okul programları içinde bu sorumluluk sosyal bilgiler dersine verilmektedir. İnsan haklarına saygılı bir ülkede, sosyal bilgilerin asıl gayesi, demokratik süreci geliştirecek üretken ve sorumluluk sahibi yurttaşlar yetiştirmektir. Çünkü demokrasi onun için gerekli vasıfları taşıyan insanlar aracılığı ile gelişir (Doğanay, 2002, s. 17).

Sosyal bilgilerin asıl hedefi yurttaşlık eğitimidir. Yurttaşlık eğitimi dört temel alanı oluşturmaktadır. Bunlar bilgi, bilgi işleme becerileri, demokratik değer, inançlar ve sosyal katılım becerileridir. Sosyal bilgilerin bilgi temelini sosyal bilimler ve insanla ilgili olan bütün bilgiler kapsamaktadır. Bu bilgiler insanların tarihsel süreçte başka insanlarla ve insanların çevreleriyle etkileşim içerisinde olmasının bilgisidir (Doğanay, 2008).

Şekil 2.1. Sosyal Bilgilerin yararlandığı alanlar (Mortorella, 1998’den Akt: Doğanay, 2002).

2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Farklı Yaklaşımlar

“Birbirinden farklı üç sosyal bilgiler geleneği bulunmaktadır. İlk gelenek “Vatandaşlık Aktarımı” olarak adlandırılır. Bu bir bütün olarak halkın lehine olan, alandaki en eski gelenektir. Bu geleneğin özü kültürün devamı için gerekli olan, en çok arzu edilen ve varsayılan bilgiler, değerler ve becerilerin kasıtlı olarak telkin edilmesidir. İkinci gelenek “Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi” olarak adlandırılır. Sosyal bilim olarak Sosyal bilgiler öğretimi öğretmenlerin öğrencilere sosyal bilimciler tarafından kabul edilmiş araştırma yöntemleri, araştırma şekilleri ve

dünyaya bakma yolları hakkında bilgi vermeyi istemeleri anlamına gelir. Üçüncü gelenek “Yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler” şeklinde adlandırılır. Bu gelenek 20. Yüzyılın başlarından bu yana John Dewey felsefesinden gelir. Bu bölümde üzerinde durulan şey öğrencileri vatandaşlık için hazırlama gerekliliğidir. Vatandaşlığın en önemli parçası seçimdir: öğrencilerin problemleri ve konuları tanımlamaları ve siyaset ile inanç konuları hakkında karar vermeleri gerekecektir” (Barth, Barr ve Shermis, 2013, s. 16, 17).

2.1.3.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Barr, Barth ve Shermis göre öğretmenler, kendi toplumlarıyla alakalı bir dizi varsayım, inanç ve beklentilerle öğretime başlar. Önemli felsefi amaçları bilirler; insanların diğer kişilere nasıl davranması ve nasıl konuşması gerektiğini, arzu edilen davranışların nasıl düşünüleceğini ve kültürün neleri övüp neleri kabul etmediğini bilirler ve aynı zamanda en iyi sosyal katılım şeklini kazanabilmek amacıyla kültürün nasıl değerlendirileceğini de bilirler.

Bu yaklaşımı biraz daha açacak olursak içerik yetişkinler tarafından belirlenir. Bu içeriğin hedeflerinden bahsedecek olursak; Geleneklerden gurur duyma, sorumluluk alma, otoriteye bağlılık, uygun tutum ve davranışlar sergileme gerçekleştirilmek istenen hedefler arasındadır. Ayrıca bu yaklaşım Öğretmen merkezli yöntemlerin kullanılmasını da öngörür (Öztürk, 2015).

Bu geleneğin esasında, devlet teşkilatlanmasının farklı kurumları vasıtasıyla ürettiği ya da uygun olanı kabul ettiği, bilgi, düşünce, inanış, davranış değer yargısı ve alışkanlıkların mutlak olarak şüpheyi ve eleştiriye fırsat verilmeksizin aktarılması söz konusudur. Bu çerçevede sosyal bilimlerle ilgili dersler ve bu derslerin öğretim programları ile öğrenci kitapları vatandaşlık aktarımının gerçekleşmesinde kullanılan araçlardır. Sosyal bilgiler öğretmenleri bu aktarım sürecinin en son ve en etkili halkası olarak kendini göstermektedir (Öztürk ve Dilek, 2002, s. 331).

2.1.3.2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu yaklaşıma göre öğrenciler, sosyal bilimlerin yapısı ile veri toplama ve verileri yorumlama aşamalarını öğrenmelidir. Bundan dolayı sosyal bilimcilerin,

tanımladığı kayda değer bulgular, farklı bakış açıları ve problemler, sosyal bilgiler programının içeriğini oluşturur. Bu nitelikleri içinde barındıran öğrenme-öğretme süreçleri, çocukların kompleks ve çoğu kez zihinlerinde karşılaşacakları problemlerin üstesinden gelebilmeleri için ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve değerler ile donanmalarını sağlar (Öztürk, 2015, s. 5).

Bu yaklaşımın temel amacı, öğrencilere sosyal bilimlerin temel prensip ve içeriğini anlamaları için onlara destek olmaktır. Sosyal bilimlerin içeriğinin yanı sıra programın diğer bir hedefi de, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi elde ederken kullandıkları metodu çocuklara kazandırmaktır. Böylece çocuklar dünyayı sosyal bilimcilerin araştırdığı ve düşündüğü gibi anlamaya çalışacaktır (Doğanay, 2002, s. 21).

Bu yaklaşımda sosyal bilimcinin görevi, yeni nesil sosyal bilgiler öğretmenlerine çeşitli sosyal bilim dalları tarafından kullanılan sonuçlara ulaşmanın, bilgi toplamanın, referanslar yapmanın ve hipotez kurmanın karmaşık ve incelikli yönlerini öğretmek olarak tanımlanmaktadır (Barr, Barth ve Shermis, 2013, s. 22).

2.1.3.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

John Dewey'in düşüncelerine dayanan bu yaklaşımda sosyal bilgiler öğretiminin amacı, çocukların kişisel ve toplumsal sorunları tanımlama, analiz etme ve karar verme becerilerini geliştirmektir. Bu yaklaşımda dersin içeriği, sosyal bilgilerin tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi gibi önceden süregelen klasik konuları ile sınırlı değildir. Modern dünya problemleri, yerel, ulusal ve küresel ölçülerde öğretim süreçlerinde ele alınan esas konulardır. Bu yaklaşımın temel yöntemi araştırma-inceleme ve problem çözmedir (Öztürk, 2015).

Yansıtıcı araştırmada özel bir sosyal değerın aşılmasından ziyade öğrencilerin kendi değer yapılarını açıklamalarının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu görüş çeşitlilik ve kültürel çoğunluğa dayanır. Yansıtıcı araştırmacılar, bilmeyi değerlendirme sürecinden ayırmazlar. Yansıtıcı araştırma taraftarı, değerleri açıklama sürecinin bilgiyi kapsadığına inanır. Bir birey, kendi başına istediği bir şeye karar vermeye kalkıştığında deneyim, bilgi veri ve gerçekleri elde etmelidir (Barr, Barth ve Shermis 2013, s. 24).

Yansıtıcı inceleme yaklaşımının en kapsamlı hedefi öğrencilere kendileri için önemli olan sorunlar ve durumlar konusunda karar vermeyi öğrenmelerine yardımcı

olmaktır. Çocuklar toplumda etkin bireyler oldukları zaman, iç içe geçmiş problemlerle ve karar verme durumuyla yüz yüze gelecekler; kendilerini yönetecek kişileri seçmek, kendi haklarını savunmak durumunda kalacaklar. Yani öğrencilerin hayatlarında yüz yüze gelebilecekleri toplumsal, siyasal ve bireysel sorunlarının çözümü için gerekli kararlar alabilmelerine yardımcı olmaktır (Doğanay, 2002, s. 21).

Tablo 2.1.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Farklı Yaklaşımlar

YAKLAŞIMLAR	AMAÇ	YÖNTEM	İÇERİK
<i>Vatandaşlık bilgisi aktarımı olarak sosyal bilgiler</i>	Vatandaşlık en iyi doğru değerlerin öğretilmesi ile geliştirilir.	Aktarım: kavram ve değerler kitap, sunu, soru cevap ve problem çözme etkinlikleriyle aktarılır.	İçerik bir otorite tarafından seçilir ve öğretmen tarafından yorumlanır.
<i>Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler</i>	Vatandaşlık en iyi sosyal bilimlerle ilgili kavram, süreç ve sorunların öğretilmesiyle gerçekleştirilir.	<i>Buluş yoluyla öğrenme:</i> her sosyal bilim dalının kendine özgü bilgi toplama ve değerlendirme yolu vardır. Öğrenciler bu yöntemi bulmalı ve uygulamalıdır.	İçerik hem ayrı ayrı hem de sosyal bilim disiplinlerinin bir bütün halinde yapı, kavram, problem ve süreçlerden oluşur.
<i>Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler</i>	Vatandaşlık en iyi vatandaşın karar verme ve sorun çözme sürecinde ihtiyaç duyduğu bilgilerin araştırılması yoluyla öğretilir.	Yansıtıcı inceleme: karar verme kanıtlamaya dayalı çatışma ve sorunların çözümünü amaçlayan yansıtıcı inceleme yoluyla geliştirilir.	İçerik, öğrencilerin kendileri tarafından seçilen bireysel ve toplumsal problemlere temel olan değerlerin analizini içerir.

(Barr, Barth ve Shermis, (1978); Barth ve Demirtaş, (1997); Doğanay (2005); Naylor ve Diem, (1987)' dan Akt: Kaymakçı ve Ata, (2012)

2.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.

2. Türkiye cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını, milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk ilke ve inkılâplarının, Türkiye cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavra; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (Harita, Grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler öne sürer.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, laiklik, demokrasi, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlar arası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (2005 MEB Sosyal Bilgiler Kılavuzu, <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=1&kno=39> Erişim tarihi: 21.12.2016).

Günümüzde sosyal bilgiler derslerinde öğrenciler eskisinden daha az öğrenmekte, birçok öğrenci bu dersleri sevmemekte ve sosyal bilgiler derslerini kendi yaşamları ile ilgili bulmamaktadır. Sosyal bilgiler Öğretmenleri ders kitabı merkezli eğitimi yeğlediği ve sınıf içi etkinliklerin alanını genişletmek istemediği için dersler öğretim yöntemi açısından zengin değildir. Bu yüzden öğrenciler derse ilgi duymamakta ve sıkıcı bulmaktadır (Öztürk ve Baysal 1998). Öğrencinin motivasyonunu yükseltmek, dersleri eğlenceli ve kalıcı hale getirmek için çeşitli yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Bu yöntem ve teknikler, sınıftaki öğrenci sayısı ve seviyesi göz önünde bulundurularak kullanılmalı ve öğrencinin daha aktif olabileceği bir sınıf ortamı oluşturulmalıdır.

Öğretmenler ders anlatırken teknolojiden faydalanmak istemektedirler. Fakat birçok okul bu tür imkânlarla sahip değildir. Okullarda sosyal bilgiler laboratuvarları oluşturulmalı ve okullarda bulunan tüm harita, coğrafya levhası, tarih atlası, yardımcı kitaplar, ansiklopediler, görsel- işitsel araçlar (bilgisayar, CD, tepegöz, slayt projeksiyon makinesi vb) ile sosyal bilgiler derslerinde kullanılan bütün araç-gereçler, bu laboratuvarlarda toplanmalı ve öğrencilerin kullanımına açılmalıdır (İskender ve Altunayşam, 2006).

Okul, derslik ve öğretmen yeterlilikleri; okul, sınıf ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı hesaplanmalıdır. Okulun bulunmuş olduğu konuma göre yani şehir ya da köye göre eğitim olanaklarına ulaşılabilirlik değişiklik gösterir. Bundan dolayı okul, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı oluşturulurken şehir ilköğretim okulları,

belde ve köy ilköğretim okulları ile birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulları ayrı bir şekilde değerlendirilmelidir (Pınar ve Sarıbaş, 2009).

Eğitim ortamının fiziksel ortamı ve donanımı çok önemlidir. Okul binalarının ve çevresinin rahat ve güvenli olması gerekir. Günümüzde alınan eğitimin kaliteli olabilmesi için okul, derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, ders araç-gereçlerinin çeşitliliği, kütüphane, laboratuvar, bahçe, oyun alanı, lavabo, tuvalet vb fiziksel mekânların öğrenci sayısını karşılayabilecek denklikte olması, eğitime ayrılan ödenek, öğrenci başına düşen giderler gibi unsurlar etkili olmaktadır (Pınar ve Sarıbaş, 2009).

2.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Bazı Yöntem ve Teknikler

Yöntem, eğitimin hedeflerine ulaşmak amacıyla kullanılacak tekniklerin, işlenecek konunun, araç gereç ve kaynakların bütünlük oluşturacak biçimde örgütlenerek hizmete sunulan bir öğretme yoludur (Bilen, 2002).

Sosyal bilgilerde değerlendirme ve öğretim sürecinde farklı ölçme araçları ve öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. Bu öğretim yöntemleri kullanılırken geleneksel anlayışın dışına çıkılmalı, uygulanan öğretim ilkeleri doğrultusunda materyaller hazırlanmalıdır (Ünal ve Çelikkaya, 2009).

Öğretim yöntem ve tekniklerinin seçimini etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Bunlar: eğitim sisteminin benimsediği felsefe ve amaçlar, görevli yöneticilerin izlediği politikalar, öğretim programının niteliği, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyi, toplumsal ve ekonomik koşullar, öğrencilerin bireysel farklılıkları, ders araç ve gereçlerinin durumu, konu alanı, öğretmenin ders yükü, eğitsel ve yönetsel başka yükümlülükleri, sağlık durumu, ayrılan sürenin uzunluğu ya da kısalığı, öğretmenin kişiliği, yeteneği ve mesleki yetişi gibi unsurlardan söz etmek mümkündür (Sözer, 2010, s. 83).

2.1.5.1. Anlatım yöntemi

Bu yöntem öğretmen merkezli bir öğretme yöntemi olup daha çok öğretmenin bilgiyi öğrenenlere aktarması sürecini içermektedir (Demirel, 2012, s. 78).

Önceden planlanmış bir anlatım etkinliği, aktarılmak istenilen bilgileri kalabalık bir sınıfa iletmede, öğrencilerin içeriğin genel çerçevesini anlamalarını sağlamada ve zamanı etkili kullanmada oldukça yararlıdır. Yani İçeriği planlanmış olan etkinliğin kısa bir sürede kalabalık öğrenci grubuna aktarmada önemli bir role sahiptir. Sosyal bilgiler dersinde anlatım yöntemini kullanırken, dikkat edilecek en önemli nokta, kısa sürede fazla bilgi yükleme kaygısıyla öğrencileri sıkılamaya özen göstermektir (Öztürk, 2012, s. 90).

Anlatım yöntemini uygularken bazı noktalara dikkat etmek gerekmektedir. Bunlar:

- Öğretmen konuya hakim olmalıdır.
- Konuya girerken öğrencilerin dikkatini çekmelidir. Güncel olaylar ya da örnekler olabilir.
- Öğretmen konuyu anlatırken konu ile ilgili kavramları vurgulamalı ve tanımlamalıdır.
- Öğretmen Konuyu ilgi çekici bir şekilde anlatmalıdır.
- Anlatım esnasında öğretim materyallerinden faydalanılmalıdır.
- Öğretmen düzgün ve anlaşılır bir şekilde net ifadelerle konuyu anlatmalı ve bir ders saatinin yarısını geçmemelidir.
- Bu yöntemin daha etkili kullanılabilmesi için farklı metotlarla desteklenmeli ve öğrencinin ilgisi aktif tutulmalıdır (Köstüklü, 2001, s. 36).

2.1.5.2. Soru-cevap yöntemi

Öğretimin amaçları doğrultusunda gerçekleşen soru-cevap yöntemi öğrencilerin düşünme kabiliyetlerini geliştirir, konuları algılamasını kolaylaştırır, öğrenme ve öğretmesine geri dönüt sağlar, konuları baştan sona kontrol etme stratejisi geliştirmesine yardımcı olur, diğer düşüncelerle ilişki kurmasına yardımcı olur ve merakını artırır (Büyükalın Filiz, 2009).

Öğretimde soru cevap yöntemi kullanılırken sorular açık ve anlaşılır olmalı, Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olmalı, konuya karşı ilgi ve merak uyandırmalı, öğrenciyi düşünmeye yöneltmelidir ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek nitelikte olmalıdır (Öztürk, 2012, s. 91).

2.1.5.3. Problem çözme yöntemi

Bilimsel araştırma süreci ile birlikte bireysel ya da grupla gerçekleştirilen ve araştırma inceleme vasıtasıyla öğretim stratejisinde kullanılabilecek öğrenci merkezli bir yöntemdir. Ayrıca problem çözme yöntemi öğrencileri düşünmeye, tek başına öğrenmeye, yaratıcı olmaya, bilgiyi yeniden inşa etmeye yöneltir (Cengizhan, 2015, s. 264). Problem çözmede tümdengelim, tümevarım, analogi, diyalektik, deneme yanılma seminer ve proje teknikleri kullanılabilir (Sünbül, 2014, s. 296). Problem çözmenin temel aşamaları bulunmaktadır bunlar (Demirel, 2012, s. 84):

1. Problemin farkına varma,
2. Problemi tanımlama ve sınırlama
3. Problemin çözüm için hipotezler oluşturma
4. Veri toplama, toplanan verileri analiz edip yorumlama
5. Hipotezleri test etme (kabul ya da reddetme)
6. Çözümü uygulama, elde edilen sonuçlara göre önerilerde bulunma

2.1.5.4. Gözlem gezisi yöntemi

Hedef ve davranışları boyutunda öğrencileri aktif kılan bir yöntem olan gezi bir resmi kurum ya da doğal bir ortama yapılabilir (Sünbül, 2014, s. 335).

Gezi gözlem yönteminin birçok faydası bulunmaktadır bunlardan bir kaçını sayacak olursak; öğrencinin okul ve çevre ilişkisinin gelişmesi, gözlem yapma kabiliyetinin gelişmesi, insan ve doğal yaşama bakış açısının değişmesi, öğrencinin birden fazla duyu organını işe koşması, öğrenme faaliyetlerinin daha verimli ve başarılı olması, merak duygusunu geliştirmesi, öğrencilere yeni ufuklar kazandırması açısından gezi gözlem yöntemi çok önemlidir (Akbulut, 2004).

Gezi planlaması yaparken öğretmenin dikkate alması gereken hususlar bulunmaktadır bunlar:

- Öğretmenin gezilecek yeri önceden görmesi ve öğrencilerin gözlemleyecekleri yerleri belirlemesi gerekmektedir.

- Öğrencilerin ailelerinden ve ilgili yerlerden yasal izinlerin alınması gerekmektedir. Bunun yanında öğretmenin birkaç öğrenci velisini dahil etmesi öğrencilerin güvenliğini ve kontrolünü sağlamada yararlı olabilir.
- Gezi öncesi öğrencilerin uyacağı kurallar belirlenmeli ve öğrencilere anlatılmalıdır.
- Öğrencilerin yanlarında getirmeleri gereken fotoğraf makinası, dürbün, büyüteç, büyüteç, kalem, not defteri gibi araçlar belirlenmelidir.
- Öğretmen geziden önce geziye gidecekleri yerin broşürünü öğrencilere dağıtmalı ve nereleri gözlemlmeleri konusunda bilgi vermelidir.
- Gezi bitiminde elde edilen veriler birlikte tartışılmalı ve kazanımlarla ilişkilendirilmelidir (Kanadlı, 2015, s. 313).

2.1.5.5. Tartışma yöntemi

Bir konunun derinlemesine iki veya daha fazla kişi tarafın karşılıklı olarak incelenmesini, düşünülmesini, sağlamak amacıyla genelde buluş yoluyla öğretim stratejisinde ve kavrama düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılan bir öğretim yöntemidir. Büyük grup tartışması ve küçük grup tartışması olmak üzere İki türlü tartışma tekniği vardır. Büyük grup tartışması sınıfın tamamının katıldığı bir tekniktir. Küçük grup tartışması ise münazara, forum, sempozyum, açık oturum, kollegyum, panel, zıt panel, fısıltı grupları, çember, konuşma halkası gibi çeşitleri mevcuttur (Cengizhan, 2015).

Tartışma yöntemi öğrencilerde aktif katılımı sağlar. Tartışma yöntemi tüm öğrencilerin dersin amaçlarına uygun bilgi, fikir ve tutum alışverişinde bulunmasını amaçlar. Sınıfta öğretmen ve öğrenci arasındaki etkileşimi ve aynı zamanda öğrencilerin kendi aralarındaki etkileşimide harekete geçirme hususunda oldukça başarılı bir yöntemdir (Sünbül, 2014, s. 308).

Tartışma yönteminin etkili olabilmesi için öğretmen ve öğrencilerin önceden konuya hazırlanarak gelmiş olması gerekir. Öğrencilerin oturma düzeni birbirlerini görecektir şekilde olması öğrencilerin tartışmaya katılımını arttıracaktır. Öğretmen çekingen öğrencileri tartışmaya katılmaları için teşvik etmelidir. Dersin sonunda,

öğretmen tartışmanın esas noktalarını önce özetlemeli daha sonra yapılacak etkinlikleri öğrencilerle birlikte planlamalıdır (Özden, 2000, s. 156).

2.1.5.6. Drama

Öğrencilerin kendileri için hazırlanmış bir ortamda, belirli bir konu kapsamında, özgün ve yaratıcı fikirleri doğrultusunda öğrencilerin ürettikleri doğaçlamalardır. Drama tekniğinin formal drama ve informal drama olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Formal drama önceden hazırlanan bir metne göre gerçekleştirilen drama türüdür. İnfomal drama ise metne bağlı olmadan doğaçlama olarak gerçekleştirilen drama türüdür (Öztürk, 2012, s. 101).

Drama sayesinde öğrencilerin hayal gücü, yaratıcılığı ve estetik zevki gelişebilmektedir. Öğrenciler bu sayede farklı karakterdeki insanlarla iletişim kurabilmekte, karar verme becerisini geliştirebilmekte ve konuşma dilini etkili kullanabilmektedir. Ayrıca öğrencilerde hayata dair tecrübe kazanma, öğrencinin zihinsel ve psiko-motor gelişimine katkı sağlama, öğrencide sosyal, psikolojik duyarlılık oluşumunda ve öğrencinin özgüveninin artmasında drama etkilidir. Birçok getirisi olan drama bireyin kendisini geliştirmesine ve sosyal hayata uyum sağlamasına yardım eder. Çocukların kendileri tarafından, bütün duyu organlarını işe koşarak kendilerine dair elde ettikleri deneyimler en somut yaşantılardır. Öğrenciler bu yaşantıları drama ile kazanabilir çünkü anlamlı öğrenmenin yollarından birisi de dramadır. Bu sayede drama eğitim ve öğretimde kullanılabilecek etkili bir araçtır (Maden, 2010).

2.1.5.7. İşbirlikli öğrenme

Diğer adıyla kubaşık öğrenme sayıları üç ile beş arasında değişen öğrencilerin kümeler oluşturarak bir amaç doğrultusunda birlikte çalışıp öğrenmelerine dayanan bir öğrenme tekniğidir (Duman, 2013).

İşbirlikçi öğrenme yöntemi öğrencilerin zihinsel gelişimini desteklemektedir. Aynı gelişim düzeyindeki öğrenciler akranlarının yardımı ile sorun çözme etkinliklerinde daha başarılı olmaktadır. Çünkü İşbirlikçi öğrenme yöntemi ile öğrenciler üst düzey öğrenmelerde akademik başarıyı artırmakta ve birbirlerine olan

güvenlerini de geliştirmektedir. İşbirlikçi öğrenmede grup üyeleri birbirini destekler ve motive eder. Grupta öğrenciler arasında olan ödül durumu grup içerisindeki ilişkileri güçlendirir ve birlikte çalışma arzusunu da artırır (Doymuş, Şimşek ve Şimşek, 2005).

İşbirlikli öğrenmede grup üyeleri birbirinin öğrenmesine yardımcı olmak için ortak hareket eder ve bu sayede olumlu bağımlılık süreci oluşur. Grubu oluşturan bireylerin değerlendirilmesi, geleneksel öğrenme yönteminde olduğu gibi tek tek öğrenciler için değil grup için ortak yapılır ve bu değerlendirmede her bireyin üzerine düşeni yapması ferdi sorumluluğu oluşturur. Grup içi etkileşimin oluşturulmasında ve grubun rehberliğinin yürütülmesinde öğretmenin rolü önemlidir (Bayrakçeken, Doymuş ve Doğan, 2015).

Sosyal bilgiler öğretiminde işbirlikli öğrenmenin çok kullanılmasının ana sebebi öğrencilerin sosyal yönden gelişimlerine yaptığı katkıdır. Ayrıca sosyal bilgiler programlarının hedeflerinden olan insan ve kültürlerle karşı empati yapma, yurttaşlık bilinci ve eleştirel düşünme gibi yeterliliklerin kazanılmasına katkı sağlamaktadır. Bunun yanında işbirlikli öğrenmenin değişik teknikleri sosyal bilgiler öğretiminde farklı amaçlara ulaşmada büyük imkânlar sunmaktadır (Şimşek, Örtün, Topkaya ve Yıllar, 2014). İşbirlikli öğrenmenin birçok tekniği mevcuttur bunlar: öğrenci takımları- başarı bölümleri tekniği, takım- oyun- turnuva tekniği, takım destekli bireyselleştirme tekniği, ayrılıp birleştirme tekniği, karşılıklı sorgulama tekniği, grup araştırması tekniği, birleştirme tekniğidir (Duman, 2013, s. 222).

2.1.5.8. Altı şapkalı düşünme tekniği

İş dünyasında dahi kullanılan altı şapkalı düşünme tekniği öğretimde çok yönlü düşünme biçimi olarak tercih edilmektedir. Bu teknik farklı görüşlerin ortaya çıkmasını ve öğrencilerin farklı konularda farklı şekillerde düşünceler ortaya koymasını sağlamaktadır. Öğrenciler altı şapkalı düşünme tekniği ile kendi tecrübelerinden faydalanarak çıkarımlarda bulunur, duygularını tanımlar, analiz eder ve başka insanların duygularını empati yaparak değerlendirir (Doğanay, 2009, s. 189).

Tablo 2.2.

Altı Şapkalı Düşünme Tekniği

Şapka Rengi	Duygular	Sorular
Beyaz	Her türlü bilginin tarafsız bir şekilde ortaya konduğu şapka beyaz şapkadır. Duruma ilişkin bilgilerin toplandığı alanı içeren aşamadır.	Hangi bilgiye sahibiz? Hangi bilgiye ihtiyacımız var? Hangi sorular sorulmalıdır? Zaman, sıklık, miktar, kimlik özellikleri nelerdir?
Kırmızı	Sevgi, korku, nefret, kıskançlık, sezgi vb. duyguların yansıtıldığı aşamadır.	Sorunu düşündüğümde bende uyanan sevgi, korku, kıskançlık duyguları nelerdir?
Siyah	Problemde olası risk ve tehlikeler vurgulanır. Eleştiri şapkası da denebilir.	Hatalar nelerdir? Engeller nelerdir? Olumsuzluklar nelerdir? Riskler nelerdir? Kimler olumsuz etkilenebilir?
Sarı	Gün ışığını temsilen olumlu ve yapıcı eleştiriler sunulur.	Yararları nelerdir? Farklı değerler nelerdir? Kimler hangi yararları elde edecek?
Yeşil	Yaratıcı düşüncelerin vurgulandığı ve üretildiği aşamadır.	Farklı hangi çözümleri önerebiliriz? Neler yapabiliriz?
Mavi	Düşünme sürecini baştan sona kontrol eden denetim şapkasıdır. Bu süreç sonunda veriler birleştirilerek çözüme ulaşır.	Şimdiye kadar neler elde ettik? İlk adımda neler yaptık? İletişim için neler yapmalıyız?

(Arslan, 2011, s. 203)

2.1.5.9. İstasyon

Başlanmış bir işe katkı sağlama ve o işi bitirme, bir işi bulunduğu aşamadan daha ileriye taşıma gayesiyle sınıflarda öğrenciler tarafından uygulanan ve öğrencilerin sürece aktif olarak katıldığı bir tekniktir (Safran, 2014, s. 460).

Bu tekniğin sınıf içerisinde öğrencilerle uygulanabilmesi için öğrencilerin en az uygulama düzeyinde olması ve sınıfın tamamının üç-dört-beş ya da daha fazla istasyona bölünmesi gerekmektedir. İstasyon çalışmalarında örnek olay, neden sonuç yazma, slogan ve afiş hazırlama, şiir veya öykü yazma gibi istasyonlar olabilmektedir. Bu

teknik Öğrencilerde yaratıcı düşünebilme, yapılmakta olan bir işe katkı sağlama, ya da işi bitirebilme, birlikte çalışmanın keyfine varma, gurupla çalışabilme, farklılıklara saygı duyma, kurallara uyma, iletişim becerisini geliştirme, sorumluluk bilinci kazandırma, özel yetenekleri ortaya çıkarma ve üretebilme özelliklerini geliştirir (Doğanay, 2009, s. 196).

2.1.5.10. Görüş geliştirme

Görüş geliştirme karşıt görüşlerin veya çelişkili konuların ele alınmasıyla, öğrencilerin bu konular üzerine görüş belirttiği ve bu görüşleri açıkladığı tartışma tekniğine denir (Araz, 2012, s. 181).

Tekniğin uygulanmasında şu aşamalar kullanılır:

1. Beş ayrı kartona; Kesinlikle katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum ve Kesinlikle katılmıyorum, yazılır.
2. Bu yazılar en olumludan olumsuzu kadar aralıklı olarak asılır.
3. Önerme görülebilecek bir yere yazılır.
4. Önermelere öğrencilerin ne derce katıldıkları sorulur ve katılma derecelerini belirtilen duvarlara asılı kâğıtların önünde toplanmaları istenir.
5. Herkes yerini alınca tartışma başlar. Öğrencilerin tek tek konuşması sağlanır ve niçin bulunmuş oldukları yerde durdukları sorulur.
6. Öğrenciler tartışma sırasında görüşünü değiştirebilir ve istediği görüşün altına geçebilir.
7. Konu yeterince tartışılıp yeni bir görüş gelmeyeceği düşünüldüğünde tartışma bitirilir (Safran, 2014, s. 461).

2.1.5.11. Örnek olay

Herhangi bir öğretim konusu ile ilgili gerçek hayatta olan ya da olması muhtemel problemleri sınıf ortamında neden ve sonuç ilişkisine göre ele alan bir öğretim yöntemidir (Sünbül, 2014, s. 303).

Örnek olay yönteminin özelliklerine baktığımızda öğrencilere problem çözme ve karar verme becerisini kazandırır. Örnek olay uygulama ve daha üst düzeydeki kazanımların kazandırılmasında önemli bir yöntemdir. Öğrenme ortamını somutlaştırır

ve daha çok duyu organına hitap eder bu şekilde etkinliklerle öğrenmeyi kolaylaştırır ve kalıcılığı sağlar. Ayrıca örnek olay yöntemi tüm zekâ türlerine hitap edebilecek şekilde (sözel, mantıksal, müzikal, bedensel, uzamsal, doğacı toplumsal, öze dönük) kullanılabilir (Alacapınar, 2008, s. 3).

2.1.5.12. Beyin fırtınası

İlk kez Alex Osbourne tarafından kullanılan beyin fırtınası grupla yaratıcı düşünmeyi uyaran, bütün derslerde kullanılabilen önemli bir tekniktir. Üst düzey tartışma tekniği olarak kabul edilen bu tekniğin önemli amacı öğrencilerin kendilerini ifade etmelerine imkân vermek ve öğrencileri fikir üretmeye teşvik etmektir (Doğanay, 2009, s. 186).

Probleme alışılmadık çözümler getirmesi, etkin katılımı sağlaması, sınıf ortamına canlılık getirmesi açısından önemli artıları bulunan beyin fırtınası yönteminin; sürenin az olması, yavaş düşünenlerin sürece katılımını zorlaştırması bazı öğrencilerin eleştirilmekten korktukları için çekimser davranması gibi eksi yönleri de mevcuttur (Arslan, 2011, s. 197).

2.1.5.13. Rol oynama

Öğrenci merkezli tekniklerden birisi olan rol oynama tekniğinde öğrenci kendi iç dünyasında yaşadığı duygusal olayları başka bir kimliğe bürünerek ifade eder. Bu sayede öğrenci empati kurabilme becerisini geliştirir. Aynı zamanda bir toplum karşısında kendini ifade etme yeterliliğini de kazanır (Duman, 2013, s. 194).

Rol oynama gerçek bir sorun durumunda rol oynayan kişi ve onu izleyen gözlemcilerin soruna çözüm üretme yollarına ilişkin yaklaşımlarda bulunmalarına fırsat verir (Sünbül, 2014, s. 306).

2.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Edebi Ürünler

Sosyal bilgiler dersi disiplinlerarası bir yapıya sahiptir. Arkeoloji, sosyoloji, felsefe, antropoloji vs birçok disiplini içinde barındırır ve onlardan yararlanır. Yararlandığı bu disiplinlerden biride edebiyattır. Burada dikkat edilecek husus şudur:

Edebi ürünler eğitim sisteminde birçok programda olabileceği gibi sosyal bilgiler dersinde de öğretim materyali olarak kullanılabilir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012). Öğretim sürecinde materyallerden yararlanma konuların daha etkili sunulmasını sağlamak ve kalıcı olmasını kolaylaştırmaktadır. Bunun yanında öğretim sürecini de eğlenceli ve anlaşılır duruma getirdiği için öğrenmeye ayrılan süre de daha verimli geçmektedir (Demirel, 2012). Sosyal bilgiler dersinde yazılı materyaller, kavramların keşfinde, örgütlemeye, rehberlik etmekte ve zenginleştirmede yardımcı olur. Öğrencilerin sosyal bilgilere ait becerileri öğrenebilmesi ve kullanabilmesi için sözlü ve yazılı dil becerilerine sahip olması gerekir. Bu yüzden edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde rolü çok önemlidir ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebi eserlerin kullanımı çokça yer almaktadır (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 43).

Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler öğrencilerin ilgisini çekerek çocuklara okul çağında insani duyguları, evrensel değerleri aktarır; vatan, ulus, bayrak, dil sevgisini kazandırır; çevreye ve doğaya duyarlı birey olmayı, çalışkanlığı, dürüstlüğü kazandırır; erdemli davranışlar sergilemesine fayda sağlar. Ayrıca maddi ve manevi kültür öğelerinin öğrenilmesi için edebi ürünlerin kullanılması çok önemlidir. Bu yüzden edebi ürünlerin sosyal bilgilerde doğru ve etkili bir şekilde öğretim materyali olarak kullanımına dikkat edilmesi gerekmektedir (Tokcan, 2016).

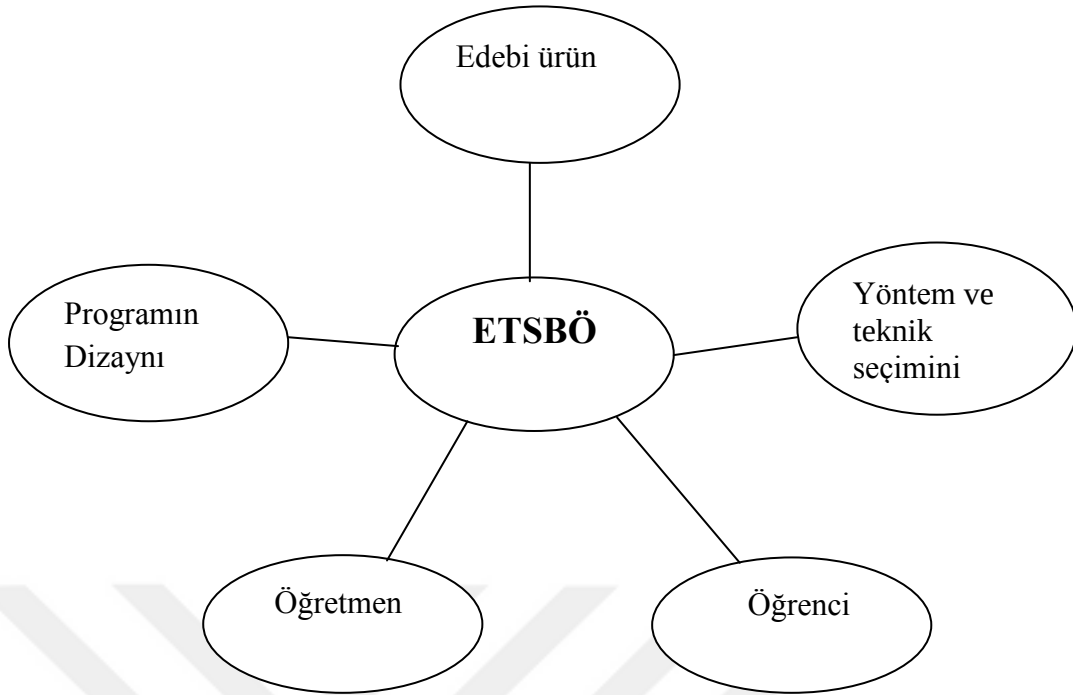
Demokratik bir toplumda sosyal bilgiler dersinin öncelikli amaçları sosyal katılım becerisine sahip analitik düşünebilen yaratıcı ve çözüm odaklı olabilen inanç ve kültürel değerlerine bağlı, karar verebilme yeterliliğine sahip milli ve manevi değerlerini önemseyen etkin vatandaşlar yetiştirebilmektedir. Öğrencilerde bu yeterliliklerin oluşturulmasında edebi ürünlerin katkısı da çok fazladır. Bütün bu katkılarının dolaylı cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana edebi ürünler sosyal bilgiler ders programında da yazılı ve sözlü edebiyat ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012).

Kısaca edebiyat kavramına ve edebi ürün kavramına değinecek olursak; Edebiyat, dil vasıtasıyla oluşturulmuş bir sanattır. Dil edebiyatın ana malzemesidir. Heykeltıraşlıkta taşın, resimde boyanın, müzikte sesin yeri ne ise edebiyatta da dilin yeri odur. Fakat dil, taş ve boya gibi cansız bir nesne değil; toplumla birlikte yaşayan,

değişen canlı bir varlık; toplumun oluşturduğu kültür mirasının önemli bir parçasıdır. Toplumdaki değişim ve dönüşümler edebiyat ve dil üzerinde eş zamanlı etkiler bırakır (Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Türk Dili ve edebiyatı dersi Öğretim Programı, 2015). Edebi ürün ise edebiyat türlerinden biriyle kaleme alınmış, sanat değeri taşıyan eserlerden her biridir (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 754).

Temizkan'ın (2011) fıkralarla ilgili yapmış olduğu tespitleri edebi ürünlere de uyarlamak gerekirse ve fıkra türünün bir edebi ürün olduğunu da göz önünde bulundurursak, öğrenciler ders içi veya ders dışı etkinliklerde okudukları eserler aracılığıyla farklı duygu ve düşünceleri anlayabilme, mukayese edebilme, ön bilgileriyle bir bütün haline getirebilme imkânı bulurlar. Öğrenciler edebi ürünler vasıtasıyla kitaplardaki kahramanlar üzerinden çok farklı karakterlerle tanışabilme, o kahramanların dünyalarını tanıyabilme, karşılaşılan sorunları ve bu sorunlara yönelik geliştirilen çözüm yollarını öğrenebilmekte ve değerlendirebilmektedir. Ayrıca öğrencilere diğer insanların tecrübelerinden faydalanma imkânı sunan edebi ürünler bunun yanında onların eleştirel ve yaratıcı düşünmelerini de sağlar.

Demir ve Akengin (2012), sosyal bilgiler programında edebi ürünler kullanılırken öğretim yöntem ve teknikleri de içeriğe uygun belirlenmelidir. Edebi ürünler herhangi bir öğretim yöntem ve tekniğinden yararlanılmadan kullanılacak ise tartışma ve soru cevap teknikleri ile mutlaka desteklenmektedir. Öğretmenler ise bu süreçte rehberlik edici bir görev üstlenmelidirler. Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretiminin temel öğeleri aşağıdaki gibi gösterilmiştir.

Şekil 2.2. Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretiminin Temel Öğeleri

Kaymakçı'ya (2013) göre sosyal bilgilerde edebi ürün kullanımıyla soyut konular somut hale gelir ve bu sayede edebi ürünler konu anlatımında öğrenmeyi kolaylaştırır. Edebi ürün kullanımıyla öğrenci başarısı ve motivasyonu artar, eleştirel düşünme, empati kurma becerileri gelişir. Dil kullanımını etkiler, zaman ve kronolojiyi algılama gibi çeşitli becerilerin kazanılmasında yardımcı olur. Öğrencinin sevgi, saygı, azim, yurtseverlik gibi değerleri kazanmasına teşvik edici özellik gösterir. Sosyal bilgiler öğretiminde edebi eserlerin kullanımıyla bu tür unsurlar kazandırılmaktadır.

Bu hususta edebi ürünler, demokratik bir vatandaşın sahip olması gereken özellikler ile öğrenciyi donatabilmektedir. Öğrencinin yaşadığı çevreyi ve kültürü tanıyabilmesi amacıyla edebi türler çocuklara etkili bir öğretim materyali olarak verilebilir (Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012). Sosyal bilgiler öğretimi açısından büyük bir kazanım olarak görülen edebi ürünler Öğrencilerin bağımsız düşünebilmesini, gerçek ile yorum arasındaki farkı görebilmesini sağlar. Ayrıca toplum önünde konuşabilme yeteneğini geliştiren edebi ürünler işbirliği yapabilme kabiliyetini de geliştirir (Akkuş, 2006).

Ayrıca 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programını göz önünde bulundurursak “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi” sosyal bilgiler öğretiminde edebi

ürünlerin alanına girmektedir. Öğrencilere günlük hayatta yardım eden bu beceri için programda dinleme, konuşma, okuma, gibi aşamalar bulunmaktadır (MEB, 2005).

Edebi ürünler sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere milli ve manevi değerlerimizin aktarımında fayda sağlar. Dersin kalıcı olmasını ve öğrencilerin ilgisini çekme konusunda oldukça etkili olan edebi ürünler sosyal bilgiler dersinde konuyu pekiştirme amacıyla kullanılabilir. Edebi ürünler sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere milli ve manevi değerlerimizin aktarımında fayda sağlar. Dersin kalıcı olmasını ve öğrencilerin ilgisini çekme konusunda oldukça etkili olan edebi ürünler sosyal bilgiler dersinde konuyu pekiştirme amacıyla kullanılabilir.

Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak olan edebi ürünlerin taşıması gereken özellikler ve edebi ürünlerin seçiminde dikkat edilecek noktalar bulunmaktadır. Derste kullanılacak edebi ürünler sosyal bilgiler programı ve işlenen konuyla paralellik göstermelidir. Edebi ürünler için öğretim programını ele aldığımızda Türk milli eğitiminin ve ilgili öğretim programının genel amaçlarına uygun olması, ilgili öğrenme alanına, ilgili kazanıma ve öğrencilere kazandırılması gereken beceri ve değerlerle paralellik göstermesi büyük önem taşımaktadır (Demir ve Akengin, 2012).

Ayrıca öğrenci açısından bakıldığında edebi ürünler kullanılırken öğrenci düzeyine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Yani edebi ürünler öğrencinin ihtiyaçları ile doğru orantılı olmalı, öğrencinin dikkatini çekebilmeli, öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesine uygun olmalı, öğrencinin içinde bulunduğu gelişim dönemiyle paralellik göstermeli, edebi ürünler öğrenci için bir anlam ifade etmeli ve öğrencinin sözcük dağarcığını geliştirebilecek özellikte olmalıdır (Demir ve Akengin, 2012, s. 12).

(Savage ve Savage'e (1993) göre edebi ürünlerin sosyal bilgiler derslerinde kullanılması;

- Öğrencilerin inançları, kültürel değerleri, kültürel farklılıkları anlamasına ve farklı insanlarla empati kurmasına yardımcı olur.
- Öğrencilerin karakterler kadar yerleri ve çevreleri hayal etmesine imkân tanır.
- Sonra ve şimdi kavramlarının yanı sıra değişim ve süreklilik kavramlarının gelişimine yardımcı olur.
- Öğrencileri, tüm insanların ihtiyaç ve isteklerinin yanı sıra aynı zamanda kıtlık sorunu ile yüz yüze gelebileceği konusunda bilinçlendirir. Bu sayede öğrencilerin ekonomik kavramları anlamasına yardımcı olur.

Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu'na (2012) göre sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek edebi ürünler sözlü ve yazılı olarak ikiye ayrılır. İki gruba giren edebi ürünlerde de öğrencilerin okumayla ilgili yeterlik düzeyi belirlenebilir. Yani sosyal bilgilerde edebi ürünleri kullanan öğretmenlerin konu içeriğine uygun edebi ürün seçerken temel amaçlarından biri öğrencilerde okuma ve anlama becerilerinin geliştirmek olduğunu unutmamalıdır.

Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu'na (2012) göre Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek Edebi ürünler şunlardır:

• Efsaneler	• Makaleler
• Destanlar	• Fıkralar
• Masallar	• Belgeseller
• Bilmeceler	• Biyografiler
• Atasözleri, Alkış, Kargış	• Biyografik Romanlar
• Halk Hikâyeleri	• Monografiler
• Halk Şiirleri(Türküler)	• Söylevler
• Şiirler	• Tiyatro Eserleri
• Öyküler	• Anılar
• Tarihi Romanlar	• Mektuplar
• Gezi Yazıları	• Menakıpnameler
• Keşifler	• Gazavatnameler
• Maniler	• Sözlükler
• Siyasetnameler	• Karikatür
• Denemeler	• Diğer Kaynaklar

2.1.6.1. Atasözü

Atasözü uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte sözdür. Deme, mesel, sav, darbimesel gibi farklı isimlerle de anılmaktadır (Türk dil kurumu yayınları, 2011, s. 180). Kısa ve özlü olan atasözleri bir olaydan çıkacak sonucu ve dersi toplumun bütün bireyleri için genelleştirerek bir

yargıya bağlar. Sosyal olayların nedenlerini deneyime ve gözleme dayanarak yansız bildirir (Artun, 2014).

Türk geleneğinde önemli kabul edilen atasözleri Göktürk yazıtlarında kendine çok fazla yer edinmiştir. Ayrıca Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig adlı yapıtında ve edip Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l-Hakayık adlı eserinde çokça atasözü bulunmaktadır (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012).

Sosyal bilgiler dersinde örnek olarak çok sık kullanılan atasözleri ve deyimler öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretimindeki değerlerin öğrencilere kazandırılmasında çok büyük yararlar sağlamaktadır (Mindivanlı Akdoğan, Boztaş ve Koç, 2014). Atasözleri ve deyimler ilköğretim dönemindeki çocuklara kendi kültürel değerlerini tanımlama bakımından önemli etkilere sahiptir. Ayrıca öğrencilerde kendi öz dilini kullanma yeterliliklerini geliştirerek, öğrencilerin güçlü bir ifade kabiliyetine sahip olmasına yardım eder (Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012).

2.1.6.2. Deyim

Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeğine deyim denir (Türk dil kurumu, Erişim Tarihi: 26.12.2016 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58612395de7b81.48706078).

Artun (2016) deyim özelliklerini şu şekilde vurgulamıştır:

- En az iki kelimedenden oluşur.
- Deyimi oluşturan kelimeler büyük ölçüde gerçek anlamları dışında kullanılır.
- Deyimler bir kavramı ifade etmek amacıyla söylenmiş özel anlatımlı sözlerdir.
- Deyimlerde atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyim oluşturan kelimelerden herhangi birini alıp yerine başka bir kelime koymak deyim anlamını bozar.

- Deyimler bir amacı bir kavramı özel bir kalıp içinde çekici ya da güzel bir anlatımla ifade etmek olduğu halde atasözleri ders ve öğüt vermek, ibret almak amacıyla söylenmiştir.

2.1.6.3. Hikâye

Romanda olduğu gibi gerçeğe uygun olay veya durumun anlatıldığı, romandan daha kısa eserlerdir. Romanlarda eserin örgüsünü meydana getiren zaman yer ve kahramanlar öyküde daha dar olarak bulunur (Asiltürk, 2011). Hikâyenin öğelerine bakıldığı zaman olay ve durum, kişi ve karakter, yer ve zaman önemli unsurlar olarak görülür (Özdemir, 2007).

Hikâye olay ve konunun anlatımına uygun olarak; serim, düğüm ve çözüm kısımlarına ayrılmaktadır. Olay serim bölümünde başlar ve kişilerin tanıtılması bu bölümde gerçekleşir. Ayrıca bu bölümde olayın geçtiği mekân hakkında da bilgi verilir. Düğüm bölümünde ise, olaylar genişler ve merak konusu artar. Çözüm bölümünde, olayı sürükleyen merak konusu sona erer. Okuyucuyu duygulandıran ve ibret veren hikâye türünün sonunda, insanlar hayattan ders çıkarırlar (Aytaş, 2006).

Hikâyeler edebi yönden olduğu kadar, eğitim bakımından da oldukça önemlidir. Eğitim ve öğretim açısından bakıldığı zaman hikâyeler, genel anlamda sosyal bilgiler ve tarih derslerinde, yeni nesile iyiyle kötünün anlatılması, bazı toplumsal ve kültürel değerlerin öğrencilere aktarılması noktasında etkin olarak faydalanabilecek bir öğretim aracıdır (Demir ve Akengin, 2012, s. 6).

Aytekin'e (2016, s.206) göre hikâyenin özellikleri şu şekilde ifade edilebilir:

- Hikâyeler çocukların yaşlarına ve seviyelerine uygun olmalıdır. Hikâyelerde cinsel ve siyasi içerikli konulara yer verilmemelidir.
- Okuyucuyu sıkıcı uzun anlatım ve tasvirlerden ziyade konuşmalara yer vermelidir.
- Hikâyenin planı giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin kolaylıkla fark edilmesine imkân verilmelidir.

2.1.6.4. Roman

Gerçekten yaşanan veya yaşanması mümkün olan olayların yer, zaman ve kişi belirtilerek belirli bir düzen içerisinde anlatıldığı kapsamlı eserlere roman denir (Asiltürk, 2011).

Çocuklara okuma alışkanlığı kazandıran roman eğitici ve öğretici unsurlara sahiptir. Ancak roman seçerken dikkat edilmesi gerek noktalar bulunmaktadır. Çocukların ilgi, seviye, ruhsal ve zihinsel gelişimi göz önünde bulundurularak roman seçilmesi oldukça önemlidir. Romanların konularına değinmek gerekirse tarihi, psikolojik, sosyolojik, politik, felsefi romanlar çokça okunan romanlar arasında yer almaktadır (Aytekin, 2016).

Temelleri geçmişe dayanan, yani başlaması ve bitişi geçmiş zaman içinde olmuş olan olayların ve bu olaylarda yaşamış kahramanların hikâyelerini edebi ölçütlerle yeniden ele alınması şeklinde tanımlanan tarihi roman sosyal bilgiler dersinde, konuların pekiştirilmesinde ve ölçme değerlendirme çalışmalarında kullanılabilmektedir (Argunşah, 1990'dan Akt: Şimşek, 2006).

2.1.6.5. Şiir

Dilin anlam, ses ve ahenk unsurlarını belli bir plan içerisinde ele alarak, bir olayı ya da bir duygusal ve düşünsel deneyimi ile yoğunlaşmış, tekdüzelikten uzak bir biçimde anlatma sanatına şiir denir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012).

Aytekin'e (2016) göre şiir çeşitleri konularına göre beş'e ayrılmaktadır. Bunlar lirik, epik, didaktik, pastoral ve dramatik şiirlerdir.

Epik Şiir: Yunanca epos, epikos sözcükleriyle adlandırılan şiir türüdür. Konusu olağanüstü olaylar, kahramanlıklar, ulusların yaşamını derinden etkileyen savaş, göç gibi tarihsel ve toplumsal olayları anlatan öyküleme şiirlerine epik şiir denmektedir (Özdemir, 2007).

Lirik Şiir: Toplumun sevinç, aşk, acı, ayrılık, ölüm acısı, özlem gibi duygularını coşkuyla dile getiren şiirlere lirik şiir denmektedir (Aytekin, 2016, s. 148).

Didaktik şiir: şairlerin yaşadıkları topluma her alanla ilgili temel ilkeleri öğretmek ve öğüt vermek amacıyla yazdıkları şiirlerdir. Tevfik Fikret ve Mehmet Akif'in yazdıkları manzumlar bu şiir türüne örnek olabilmektedir (Aytekin, 2016).

Pastoral şiir: Köylerde yaşayan insanların yaşamlarını, sevgilerini, serüvenlerini, doğayı ve doğa sevgisini anlatan şiir türüne pastoral şiir denir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012).

Dramatik şiir: hayatın değişik boyutlarını, insanların tutkularını, özlemlerini gerçeğe uygun bir şekilde eyleme dönüştürerek veren tiyatro türünün kaynağı olan şiir türüne dramatik şiir denir (Özdemir, 2007).

Sosyal bilgiler öğretiminde şiir kullanımı öğrencilerde yorum yapabilme, düşünebilme ve kelime haznesini geliştirme açısından oldukça önemlidir. Çünkü şiirlerden yararlanma konular içerisinde disiplinlerarası bilgi paylaşımını sağlar. Öğrencide eleştirel düşünme empati kurma, farklı bakış açıları, dili etkili kullanma, zaman ve kronoloji algısı gibi birçok becerinin öğrencilere kazandırılmasını sağlar (Tokcan, 2016).

2.1.6.6. Siyasetname

Siyaset bilimini anlatan ve siyaset konusunda topluma öğüt veren eserlere siyasetname denir (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 2125).

İdeal devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği fikri üzerine kaleme alınan siyasetnamelerde devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği hususunda başta padişahlar olmak üzere devlet adamlarının dikkatleri adalet, cesaret, maliye, yönetim, ordu, halkla ilişkiler, ilim, cömertlik, istişare gibi konulara çekilmiştir. Ayrıca ele alınan başka bir konuda vezirlerdir. Siyasetname türüne örnek vermek gerekirse İslamî dönem yazılı edebiyatın en eski tarihli eseri olan Kutadgu Bilig bir siyasetnamedir. Başka bir örnek verirse Nizamülmülk tarafından kaleme alınan siyasetname de devlet işlerinden bahseder (Öztürk M. 2013).

2.1.6.7. Deneme

Yazarın mutlak bir konuyu rahat ve akıcı bir şekilde ele aldığı, çoğunlukla kişisel deneyimlerini ve olaylara bakış açısını ortaya koyduğu orta uzunluktaki edebi türe deneme denir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 137).

Deneme konuları özgür bir şekilde seçilebilir. Ölüm, sevgi, düşünce, özgürlük, doğa sevgisi, alışkanlıklar, giyim kuşam gibi her şey denemeye konu olabilir. Bu yüzden denemeci kendi kendisiyle konuşur gibi sohbet havasında yazar yazılarını (Özdemir, 2007, s. 179).

Deneme, makaleye göre öznel olarak yazılır. Yazarın kişisel görüşlerini, düşüncelerini ve fikirlerini dayatma, ispatlama derdine girmeden anlatmış olduğu yazılardır. En önemli özelliği üslubu olan deneme dilce yazılar içinde en serbest olanıdır. Makaleler bilimseldir ve net olan yargılara dayanmaktadır. Denemelerde ise kişisel fikirler yer almaktadır. Denemelerde dilin, özel imkânları kullanılmaktadır. Genelde fikirler ve yargılar sezdirmeye dayalı bir şekilde verilmektedir. Denemelerde konu serbestliği vardır. Denemeler makalenin tez halidir, yani her bir deneme bir makalenin gerekçesi sayılabilir (Aytaş, 2006).

2.1.6.8. Makale

Bilim, fen, siyasal, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazısına makale denir (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 1608).

Düşünce yazıları içinde etkili bir tür olarak kullanılan makale fikirleri ispatlayarak ve delil sunarak anlatır bu nitelik de onu diğer düşünce yazılarından ayırmaktadır. Makalede kullanılan anlatım kesinlikle gerekçelendirilmeli ve kanıtlanmalıdır. Makalelerde tez ve antitez bulunur ve makalelerin yazılması için bilgi ve birikim gereklidir (Aytaş, 2006).

2.1.6.9. Belgesel

Doğayı toplumları toplumsal olayları ya da yaşantıları konu alan eleştirel bir bakışla inceleyerek birebir yansıtmaya çalışsan sinematografik özellikli görsel çalışmalara belgesel denir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 144).

Eğitimin görselliğine büyük katkı sağlayacağı düşünülen belgeseller, kaydetme yeteneği sayesinde geçmişe ait olanı bugüne taşıyarak sosyal bilgiler dersinde tarih konularında öğrencilerin ilgisi çeker ve dersi daha kolay algılamasına yardımcı olur (Yazıcı, 2008).

2.1.6.10. Monografi

Bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan incelemelere monografi denir (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 1694). Genellikle yetişkinlere yönelik yazılan eserlerdir ve bu yüzden öğrencilerin dil ve düşünce gelişim düzeylerinin üzerindedir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012).

2.1.6.11. Söylev

Bir topluluğa düşünceleri ve duyguları aşlamak amacıyla söylenen, uzunca, coşkulu ve güzel hitabe'ye nutuk (söylev) denir (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 2153).

Konuşma gayelerine göre sınıflandırılan söylevler şu şekildedir:

- Milli hitabet: bir ulusun tümüne hitap eden, çok önemli mesajlar içeren söylevlerdir. İlk örneğini bilge kağan Orhun yazıtlarında vermiştir. Atatürk'ün onuncu yıl nutku da çok önemli örnekler arasında gösterilir.
- Dini hitabet: din adamları tarafından yapılan konuşmalardır.
- Askeri hitabet: komutanların ordularına yaptıkları etkili konuşmalardır.
- Siyasi hitabet: politik amaçlar için yapılan konuşmalara verilen isim.
- Akademik hitabet: konferans olarak bilinen bu tür konuşmalar bilim adamları veya uzmanların bilimsel konulardaki konuşmalarıdır.
- Hukuki hitabet: hukukçuların yaptıkları konuşmalara verilen isimdir (Toparlı, 1987'dan Akt: Öztürk ve arkadaşları, 2012).

2.1.6.12. Menakıpname

Din ulularının (veli, ermiş) başından geçtiğine inanılan olayların öyküsüne verilen addır. Bu kahramanlar erdem, sevgi, özveri gibi konularda örnek davranışlar sergilerler ve topluma örnek olurlar (Artun, 2014).

2.1.6.13. Karikatür

İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren düşündürücü ve güldürücü resime karikatür denir (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 1332).

Karikatürde bulunması gereken üç temel unsur vardır bunlar: çizgi, güldürme ve düşündürme öğesidir. Bir karikatürde çizgi öğesi bulunmak zorundadır diğer öğeleri tercih etmek ise karikatürü çizen kişinin mizah anlayışına göre şekillenir. Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak karikatürler öğrencilerin sebep-sonuç ilişkilerini çözümlemelerine büyük katkı sağlar. Ayrıca karikatürler yazı ile anlatılması mümkün olmayan ya da zor olan konunun anlatımında ve dersin sonunda konunun özetlenmesinde oldukça başarılıdır (Safran, 2014). Kitaplardaki karikatürler öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan ilgisini artırır, öğrenmeyi ve hatırlamayı kolaylaştırır (Şentürk, 2014).

2.1.6.14. Destan

Toplumların gizli kalmış tarihlerini ve başlarından geçmiş olağanüstü olayları, olağanüstü bir dille anlatan eselere destan denir. Destanlarda geçen olaylar ait olduğu ulusun bilinmeyen bir döneminde yaşamış olması ve ulusun belleğinde unutulmayacak derin etkiler bırakması gerekir (Aytaş, 2006).

Sosyal bilgiler öğretiminde çokça yer verilen destanlarda bulunan toplumla ilgili kültürel öğelerin, değerlerin, yaşam şekillerinin, adet, gelenek, göreneklerin neler olduğu hangilerinin günümüzde korunup hangilerinin değişime uğradığı “zaman-süreklilik ve değişim” becerisi kapsamında incelenebilir (Tokcan, 2016). İslamiyet’ten önceki önemli Türk destanlarına baktığımızda İskitlere ait Alp Er Tunga ve Şu Destanı, Hunlara ait Oğuz Kağan ve Atilla Destanı, Göktürklerle ait Bozkurt ve Ergenekon destanı, Uygurlara ait Göç ve Türeyiş Destanını örnek verebiliriz. İslamiyet’in kabulünden sonraki döneme ait destanlara yer verirse Satuk Buğra Han Destanı, Manas Destanı, Köroğlu Destanını örnek gösterebiliriz.

Aytaş’a (2006) göre destanın edebî tür olarak kullanılmasında öğrencilerde millet olma bilincini kazandırma, zorluklarla mücadele etme ve başarabilme isteğini harekete geçirme, insan olmanın vermiş olduğu sorumlulukları anlama, olağan ve

olağanüstü durumların bir arada kullanılmasının gerekliliğini fark etme, kültürel zenginliklerimizin farkına varma, maddî ve manevî kültür kaynaklarını öğrenme gibi amaçlar gerçekleştirilmektedir.

2.1.6.15. Anı

Bir kimsenin başından geçen ya da kendi döneminde ortaya çıkan olay ve olguları bilgilerine, gözlem ve izlenimlerine bağlı kalarak anlattığı düz yazı biçimine anı denir (Özdemir, 2007, s. 190).

Sosyal bilgiler dersinde kullanılan anı türü öğrencilere bir dönemin sosyal, ekonomik, politik ve kültürel özelliklerini öğrenme fırsatı sunar. Günlüklerle birçok bakımdan benzeyen anı türünü günlükten ayıran özellik anıların daha sonradan da kaleme alınabilmesidir. Fakat günlüklere baktığımızda yaşanan olaylar günü gününe yazılmaktadır (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012).

2.1.6.16. Efsane

Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye ve söylenceye efsane denir (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 758).

Mythos- Mit, söz, masal, öykü anlamında kullanılan bir kelimedir. Mitoloji ise bu öyküleri inceleyen bilim dalıdır. Mitler kimi zaman gerçeklerden yola çıkılarak oluşturulmuş kimi zaman anlaşılamayan, açıklanamayan ve doğal olarak korkulan doğa olaylarını açıklamak için oluşturulmuştur (Urundul, 2012).

Efsaneler çocukların hayal gücünü geliştirir, tarihsel olayları ve kahramanlıkları anlatır. Bir toplumun ulusal kültürünü gelecek kuşaklara aktarmada büyük önem taşıyan efsaneler eski dönemdeki toplumların gelenek, görenek ve değerlerini öğretmek amacıyla yapılacak etkinliklerde, yerel tarih ve coğrafya öğretiminde yapılacak etkinliklerde zengin materyaller sunabilir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 101).

2.1.6.17. Masal

Gerçekliğin sınırlarını zorlayan anlatımları ile masallar genellikle olağanüstü öğelere, kahraman ve olaylara yer vermeleri açısından, gerçek olamayan ve hayale uygun anlatımlar olarak adlandırılır (Aytaş, 2006).

Masalların içerisinde bulunan özelliklere göre masallar hayvan masalları, olağanüstü öğelerle kurulu masallar, gerçekçi masallar olarak sınıflandırılabilir (Özdemir, 2007). Masalların eğitici değeri sayesinde dinleyenlere ibret dersi vermek, dinleyicileri kötülere karşı uyarmak, zekâyı ve sağduyuyu yüceltmek gibi özellikler kazandırabilir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012). Ayrıca masallar, çocukların istenen davranışları, değerleri, iletileri ve bilgileri kazanmasında eğitimcilere yarar sağlayabilir (Küçük, Gedik ve Akkuş, 2014).

2.1.6.18. Fıkra

(Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012) Fıkralar iki gruba ayrılır.

- a. Günlük kısa yazılar
- b. Nükteli hikmetli kısa öyküler

Günlük kısa yazılar gazetelerde köşe yazarlarının, günlük bir konu üzerindeki düşüncelerini ayrıntıya girmeden açıkladıkları kısa yazılardır (Asiltürk, 2011, s. 274). Nükteli kısa öyküler: kısa özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü, hikâye ya da anekdotlara denir (Artun, 2014, s. 195).

Kişinin sezgisel yetilerini ön plana çıkaran fıkralar yaşanmış olaylar hakkında örnekler sunar, toplumun kuralları ve yetiştirilmesi arzulanan birey hakkında da bilgiler verir. Çünkü fıkralar mizahî bir dille, insanların hatalarını kırmadan, düzeltilmiş bir şekilde iletilerle verir. Toplumdaki insanlara rehberlik eden fıkralar olaylardan ders çıkarma bakımından oldukça önemlidir. İnsan ve sosyal ilişkileri temel alan fıkralar milletlerin değer yargılarından bahsedebilir ve insanlar arası ilişkilerde var olan genel eğilimlerin öğrenilmesi bakımından da eğitici özellikler gösterebilir (Baki ve Karakuş, 2014).

Temizkan'a (2011) göre fıkraların özellikleri:

- Fıkraların mutlak özelliklerinden biri gülmece unsurunun fıkralarda mutlaka yer alması gerektiğidir.
- Fıkraların bir diğer özelliği yaratıcı düşünme sürecine önem vermektedir.
- Fıkra gibi örneklerde fıkra kahramanı karşılaştığı sorunlara çok farklı çözümler üretir; alışılmış düşünce kalıplarından çıkarak kimsenin görmediği, bilmediği, denemediği düşünce ve uygulamaları ortaya koyar.

2.1.6.19. Ninni

Çocukları annelerin ya da büyüten abla, anneanne, teyze gibi yakınların çocukları uyutmak için belli bir ezgiyle söyledikleri manzum veya mensur sözlere ninni denir. Çocuğa anne sevgisini aktarma çabası olan ninniler, çocuğun uzun ve mutlu bir hayat yaşaması, nazardan ve hastalıklardan korunabilmesi ve uslu durması için iyi dilekler sunan doğaçlama bir türdür (Artun, 2014, s. 383).

2.1.6.20. Türkü

Halk şiiri olarak adlandırılan türküler halkın isyanını, ümidini, umutsuzluğunu, yaşantısını yansıtan ve genellikle ozanlar tarafından söylenen bir edebi türdür (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012).

Çeşitli ezgilerle söylenen ve anonim halk şiiri nazım türüne dahil olan türküler bentleri, yapı ve sözleri bakımından iki bölümden oluşur. Birinci bölüm türkünün asıl sözlerinin bulunduğu bölümdür ve bu bölüme bent adı verilir. İkinci bölümde ise her bendin sonunda yinelenen nakarat bölümü yer alır. Bu bölüme ise bağlama ya da kavuştak adı verilir. Aşk duyguları, günlük olaylar, savaştaki kahramanlıklar türkünün konusunda yer alabilmektedir (Dicle, 2016, s. 289).

Türküler toplumun yaşam biçimini ve kültürünü yansıtan önemli edebi ürünlerdendir. Bu nedenle gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Sosyal Bilgilerde ders aracı olarak kullanılabilen türküler dersleri ilgi çekici hale getirerek öğrencinin motivasyonu artırılabilir. Kültürümüzün ayrılmaz bir parçası olan türküler halkın yaşam tarzını yansıtmaktadır (Gülüm ve Ulusoy, 2008).

2.1.6.21. Şarkı

Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisine şarkı denir (Türk dil kurumu, 2011, s. 2205). Şarkı Türk edebiyatında doğmuştur. Bestelenmek için yapılan şarkının bent sayısı azdır. Şarkı biçim bakımından murabba'a benzemektedir. Dörtlüklerden oluşturulan şarkının Divan edebiyatının en önemli örneği ise Nedim'dir (Dilcin, 2016, s. 214).

2.1.6.22. Mani

Doğa, aşk, ayrılık gibi konuları olan halk şiirinde en küçük nazım biçimine sahip dörtlüğe mani denir. Yedili hece ölçüsüne sahip olan manilerin ilk iki dizesi, uyağı doldurmak ya da temel düşünceye bir giriş yapmak için söylenir. Üçüncü dizenin serbest olması mani söyleyene kolaylık sağlamaktadır. Asıl duygu ve düşünce son dizede ortaya çıkmaktadır (Dilcin, 2016, s. 279).

Artun, (2014) göre manileri yapılarına ve içeriklerine göre iki sınıfa ayrılır:

Yapılarına göre maniler: Düz mani, kesik mani, artık mani, deyiş olmak üzere dörde ayrılır. İçeriklerine göre maniler: sevda manileri, niyet- fal manileri, evlenme ve sünnet törenleriyle ilgili maniler, ramazan davulcu manileri, iş imece manileri, öğüt manileri, pazarcı-esnaf manileri, mektup manileri, mesleklerle ilgili maniler, mezar taşı manileri, kabadayı manileri, halk hikayeleri manileri, ritüel kökenli törenlerle ilgili maniler, semai kahvelerinde söylenen maniler, asker manileri, hayvanlarla ilgili maniler.

2.1.6.23. Biyografi

Kendi alanlarında tanınmış ve toplumda belli bir saygınlığa ulaşmış ünlü kişilerin yaşamını bir bütün olarak anlatan ve başkası tarafından yazılan eserlere biyografi nedir (Asiltürk, 2011).

Biyografi önemi ile milletlerin kaderini değiştirmiş, hayatımız için mühim buluşlara imza atmış, liderlik özelliği taşıyan, toplumlara yön veren büyük şahsiyetlerin hayat hikâyelerinden yararlanmak amaçlanmaktadır. Çünkü öğrenciler önemli insanların hayatlarını okuyarak onlardan ilham alırlar ve yeteneklerini geliştirme fırsatı bulurlar

(Safran, 2014). Biyografiler, sosyal bilgiler dersinde yerinde ve zamanında kullanıldığında öğrenciler üzerinde çok önemli etkiler bırakacak öğretim materyallerinden biridir. Bu sayede öğrencilerde tarihsel empati, değişim ve sürekliliği algılama gibi becerilerin gelişimine katkıda bulunur (Er ve Şahin, 2012).

Biyografi hazırlarken dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmaktadır bunlar:

- Biyografi hazırlanacak kişiyle ilgili geniş bir araştırma yapılması gerekmektedir.
- Biyografi hazırlanırken kütüphaneden, konuyla ilgili anı mektup, kitap, gazete ve dergilerden mutlaka yararlanılmalıdır.
- Biyografi tarafsız bir bakış açısı ile yazılmalıdır. Belgelere dayandırılmalı ve yorumlara yer verilmemelidir.
- Biyografinin planı; kişinin doğum tarihinden başlayarak, hayatının önemli aşamalarını, kişiliği huy ve davranışları, öğrenim ve meslek hayatını, amaç ve çabalarını, eğilimlerini, topluma hizmetlerini, eserlerini, etkilediği ve etkilendiği kişilerin tanıtılması şeklinde yapılandırılmalıdır.
- Biyografide kişinin yaşamış olduğu olay ve tarihlerde değişiklik yapılmamalıdır.
- Biyografisi yazılan kişinin yaşadığı dönem ve hayat koşulları dikkate alınmalıdır.
- Biyografide kullanılan dilin sade, anlaşılır ve akıcı olması gerekmektedir (Safran, 2014, s. 427).

2.1.6.24. Bilmece

Soyut -somut varlık ve kavramları uzak yakın ilişki ve çağrışımlarla insanın düşünce ve dikkatine sunarak bunları açıklamayı veya bulmayı amaçlayan kalıplaşmış sözlerden oluşan anonim halk edebiyatı türüdür (Artun, 2016).

Bilmecelerin özelliklerine değinmek gerekirse:

- Hem manzum hem de mensur örnekleri bulunabilir.
- Manzum bilmeceler en çok beyitlerden ve dörtlüklerden oluşur.
- Genellikle anonimdirler.

- Yansıma kelimelerden de oluşabilen bilmeceler konuları bakımından incelendiğinde çok zengindirler.
- Bilmecelerin cevapları bir ya daha fazla kelimedenden oluşabilir.
- Yetişkin ve çocuk eğitiminde önemli rol üstlenen bilmeceler problem çözme yeteneğini geliştirirler.
- İmece usulü ile yapılan işlerde de kullanılarak işin zevkli bir hale gelmesini sağlarlar (Artun, 2014, s. 99).

2.1.6.25. Mektup

Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen zarfa konulmuş yazılı kâğıda, nameye mektup denir (Türk Dil Kurumu, 2011, s. 1647).

Haberleşmek için bir araç olarak yazılan mektup bazen de kimi sorunları dile getirmek için de yazılabilmektedir. Yazın türlerinin en eskilerinde olan mektuplar dil ve anlatım özellikleri yönünden, toplumsal yaşamın değişik görünümünden kesitler içeren tarihi bir belge niteliği taşımaktadır (Özdemir, 2007, s. 196).

2.1.6.26. Tiyatro

Kişi ya da kişilerin sosyal veya bireysel yaşamından alınmış çeşitli olayların yer ve zamana bağlı olarak anlatıldığı, sahnelemek amacıyla yazılan eserlere, tiyatro eseri (piyes, oyun) denir (Öztürk, Coşun Keskin ve Otluoğlu, 2012). Temel öge olarak insan (oyuncu), oyuncuyu ve sahneyi ipucu vermek için betimlemek ve açıklamak, oyuncuların konuşmaları (dialog), olaylar ve durumlar karşısında gösterilen tepki dönüştürmeler, yer ve seyirci tiyatronun öğelerini oluşturmaktadır (Özdemir, 2007).

Öğrencilerin hayal güçlerini harekete geçiren tiyatro, diyalogların okunmasıyla öğrencinin konuşmada akıcılığını geliştirebilmektedir. Tiyatro yapılırken söylenen sözlerin arkasındaki manayı bulmak, gerçekte ne söylenmek istendiğini anlamak diğer olaylarla ilişkilendirilerek çözümlenmesini sağlamak için tiyatro biçilmiş bir kaftandır. Tiyatro içerisinde jest ve mimikler birbirleri ile konuşurken aralarındaki mesafe ve göz temasında bulunma kişiler arasındaki ilişkileri belirten diğer unsurlardır (Dilidüzgün ve Kuyumcu, 2013).

Sosyal bilgilerde tiyatro metnlerinin kullanımı eğitim sürecini zenginleştirirken öğrenmenin de niteliğini artırır. Öğrencileri hayat hazırlayan tiyatro türü söz, diyalog, beden dili ve hareketler ile tiyatro metninin verdiği mesajı öğrencilere ve seyircilere aktarmada büyük öneme sahiptir. Tiyatro öğrencinin sosyal, zihinsel, duygusal gelişimine katkıda bulunur. Birey ve toplumdan beslenen tiyatronun sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması aktif öğrenme süreçlerinin ortaya çıkmasını sağlayacak ve öğrenciler için ilgi alanı oluşturacaktır (Tokcan, 2016).

2.1.6.27. Cenkname ve Gazavatname

Gazavatname din yolunda edilen gazaları, cenkleri, düşman ordularıyla yapılan savaşları konu alan Osmanlı döneminde yazılmış kitapların genel adıdır. Cenkname ise uzun kış gecelerinde kalabalık bir cemaat karşısında okunan kahramanlık öyküleridir. Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği dönemden beri kültür ve edebiyatımızda etkinlikleri önemli rol oynamıştır (Artun, 2014).

Din, millet, vatan için büyük kahramanlıklar göstermiş kişilerin hikâyeleridir. Yapılan kahramanlıklar abartılarak yiğitlik, cesaret ve dürüstlük gibi erdemler övülür. Hz. Ali'nin cenkleri-hayber kalesi, Hz. Hamza'nın cengâverliği (Safran, 2014, s. 394).

2.1.6.28. Tekerleme

Çeşitli işlevleri bulunan tekerleme söz ustalığı gösterme, dinleyicilerin dikkatini çekme, belli konuda bilgi verme amacı taşıyan nazır nesir karışık anonim halk edebiyatı ürünüdür. Genellikle çocuklar tarafından söylenen tekerlemeler ses oyunları ile birbirine bağlanan düşüncelerin şiir düzeninde söylenen hayal oyunlarıdır (Artun, 2016).

Tekerlemeler yer aldıkları bölümlere göre kendi içinde 4'e ayrılır:

- Masal tekerlemeleri: masalın başında, ortasında, sonunda uzun ya da kısa kalıplaşmış sözlerdir.
- Oyun tekerlemeleri: oyunda ebe çıkarma, oyuncuların rolünü belirlemede kullanılır.
- Tören tekerlemeleri: geleneksel ve folklorik olaylarla bağıntılı olarak çeşitli törenlerde söylenen tekerlemelerdir.

- Bağımsız tekerlemeler: söz sanatı niteliğinde olan bu tekerlemeler genellikle güldürü ögesinin ağır bastığı âşık şiirlerinde görülür (Artun, 2014).

2.1.6.29. Gezi yazısı (Seyahatname)

Gezi yazısı, bir kişinin, bir grubun kendi ülkesinde veya yabancı ülkelere değişik amaçlarla yaptıkları gezilerde gezip görülen yerlerle ilgili gözlemlerini, sahip oldukları bilgileri, duygu ve düşüncelerini anlattıkları yazılardır (Aytekin, 2016 s. 195).

Seyahatnameler sayesinde insanlar bilmedikleri yurt ve dünya köşelerini öğrenme; tanımadıkları millet ve uygarlıkları tanıma şansı bulur. Ülkeler, şehirler, köyler, denizler, doğal yerler, yollar, farklı şekillerdeki medeniyetler gezi yazarının bakışı ile okuyucunun gözünde canlanır (Asiltürk, 2011). Örnek vermek gerekirse Evliya Çelebi tarafından yazılmış olan Seyahatname çok ünlü bir gezi kitabıdır.

Yazıldıkları dönemin toplumsal ve siyasi olaylarına şahitlik eden seyahatnameler hem tarihi kaynak olarak birinci elden kaynak olma özelliğine hem de edebi bir tür olma özelliğine sahiptir (Yakar, 2013).

2.2. Araştırma Konusuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Bu bölümde konu ile ilgili yapılmış teorik ve deneysel çalışmalara yer verilmiştir.

Öztürk, Keskin ve Otluoğlu (2012), yaptıkları derleme çalışmasında edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersindeki önemi, kullanılabilecek edebi ürünler, diğer yazılı araç gereçler ve bunların kullanımına yönelik strateji, yöntem ve teknikleri ortaya koymuşlardır.

Demir ve Akengin'in (2012), kitabında, sosyal bilgiler programında olan ve bireye aktarılması gereken becerilerin geliştirilmesinde hikâyeler kullanılmıştır. Bu çalışma öğrencilerin duygu dünyasına ulaşmak, toplumda sorumluluk sahibi ve daha bilinçli bir rol üstlenebilmelerine fayda sağlamak için yapılmıştır. Bu istek doğrultusunda, altıncı ve yedinci sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nda yer alan kazanım, beceri ve değerlere yönelik özgün hikâyeler oluşturulmuş, nitel ve nicel araştırma yöntemleriyle planlanan hikâyelerin etkililiği ortaya konmuştur.

Kaymakçı (2013), sosyal bilgiler ders kitaplarındaki sözlü ve yazılı edebi türlerin kullanımına yönelik yaptığı çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebi türlerin kullanımına önem verildiğini tespit etmiştir. Bu kapsamda anı, atasözü, biyografi, destan, deyim, efsane, fıkra, gezi yazısı, günlük, hikâye, kompozisyon, makale, mani, marş, masal, mektup, menkıbe, özdeyiş, roman, siyasetname, söylev, sözlük, şarkı/türkü, şiir, tekerleme ve tiyatro türlerine ders kitaplarında yer verildiği anlaşılmıştır.

Akkuş (2006), sosyal bilgiler öğretiminde bir edebi tür olan destanların kullanımına yönelik yaptığı çalışmada destanların bir materyal olarak kullanımının önemine vurgu yapmıştır.

Öztürk ve Otluoğlu (2002), yazılı edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde duyuşsal davranışların kazanılmasına etkisini incelemişlerdir. Deney ve kontrol gruplu yapılan çalışmada yazılı edebi ürünlerin kullanıldığı deney grubu lehine anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Duyuşsal davranışlara erişimi düzeyinde cinsiyet değişkenine göre; erkekler lehine anlamlı farklılaşma görülen bu çalışmada bilişsel yeterlilik kazanma düzeyleri ile duyuşsal davranışlara erişimi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Mindivanlı, Küçük ve Aktaş (2012), Sosyal bilgiler dersinde atasözleri ve deyimlerin kullanımının, öğrenciye kazandırması istenen hedeflerden bahsetmiştir. Bu çalışmada 7. Sınıf Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde, değer aktarımında kullanılabilecek atasözleri ve deyimler tespit edilmiş, bu amaçla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler 7. Sınıf değerlerinin aktarımında etkili bir öğrenme oluşabilmesi için birçok atasözü ve deyim kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Şimşek (2006), Bu çalışmada tarihsel roman, tarih bilinci oluşumunda tarihsel romanın rolü, ergen ve tarihsel roman ilişkisi, tarih eğitimi açısından tarihsel romanın yeri ve önemi, fayda ve sınırlılıkları göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Tarih derslerinde, öğretilmesi planlanan konulara yardımcı olması için öğrenciye tarihsel romanlar önerilmiştir. Sonuç olarak öğrencilere tarihi sevdirmek ve öğrencilerin tarih dersine olan ilgisini arttırmak adına okul dışı tarih öğretiminin önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır.

Er ve Şahin (2012), yapmış oldukları çalışmada toplumlar için önemli olan insanların ilköğretim evresindeki öğrencilere “model rol” oluşturduğu düşünülmüştür.

Bu çalışma kapsamında Sosyal Bilgiler Eğitiminde ilköğretim öğrencilerinin “biyografi” kullanımına ilişkin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında Ankara ilinin üç farklı ilçesinde üç okulda anket çalışması yapılmış, elde edilen veriler, SPSS 15.0 paket programında ki-kare testi kullanılarak ve $\alpha = .05$ anlamlılık düzeyi dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Sonuç olarak, öğrencilerin ilköğretim Sosyal Bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde biyografi kullanımına ilişkin görüşlerinde; değişik meslek gruplarına ait birçok kişinin biyografisinin, derste kullanılmasına yönelik istek ve tavsiyelerin olduğu görülmüştür.

Sönmez (2014), Bu çalışmada Türk kültürünün ürünlerinden olan atasözleri, Sosyal Bilgiler programında yer alan değerlere göre analiz edilmiştir. Çalışma betimsel tarama modeli ile yapılmış ve içerik olarak “aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik” değerleri ele alınmıştır. Sonuç olarak bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretiminde bulunan değerlerin kazandırılmasında atasözlerinin kullanılabilir olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Yakar (2013), tarihsel yöntem kullanarak yaptığı çalışmada Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan Sosyal Bilgiler öğretim programı ve programın amaç ve konuları seyahatnamelere göre araştırılmıştır. Araştırma da 1923 yılından itibaren konuyla ilgili yazılı materyaller veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 1938 ve 1949 ortaokul programları, 1970 Sosyal Bilgiler öğretim programı, 1985 ortaokul programları Milli Tarih ve Milli Coğrafya programları ve 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programları incelenmiş, öğretim programlarına ilişkin düzeltme ve değişiklikler değerlendirilerek sonuçlara varılmıştır.

Karatay (2011), çalışmasında edebî eserlerin karakter eğitiminde kullanılmasına yönelik olarak ahlaki muhakeme yönteminin bir uygulanmasına yer vermiştir. Ayrıca bu çalışmanın sonucuna bakarsak karakter eğitiminin Türkiye’de sadece birkaç özel okulda uygulanmakta olduğunu, karakter eğitimi ile ilgili Türkiye ve yurt dışında yeteri kadar

çalışma olmadığını ve bu alanda ülkemizde de bir karakter eğitimi programına ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

Sidekli, Tangülü ve Yangın (2013), Sosyal Bilgiler konularını öğrenmede, hikâye destekli öğretimin üzerinde durulmuştur. Elde edilen bulgulara göre hikâye destekli öğretimin öğrencilerin akademik başarısının artmasında etkili olduğu tespit edilen bu çalışmada hikâye kullanımının önemi üzerinde durulmuştur.

Erol (2012), Tarih derslerinde etkili bir öğretim gerçekleştirebilmek için tarihi romanlardan faydalanmanın önemi üzerinde durulmuştur. Tarih derslerine ilginin artması için Uzmanların görüşlerinden yararlanılmış, örnek kaynak ve yöntemlere müracaat edilmiştir.

Sancak, Topkaya ve Şimşek (2013), misafirperverlik değerinin öğretilmesine yönelik yaptıkları çalışmada hem nitel hem nicel yöntemler kullanılmıştır. İncelenen bu hikâyeler misafirperverlik eğitiminde etkili olmuştur.

Öztürk ve Otluoğlu (2002), yazılı edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde duyuşsal davranışların kazanılmasına etkisini incelemişlerdir. Deney ve kontrol gruplu yapılan çalışmada yazılı edebi ürünlerin kullanıldığı deney grubu lehine anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca duyuşsal davranışlara erişimi düzeyinde cinsiyet değişkenine göre; erkekler lehine anlamlı farklılaşma görülmüştür. Bilişsel yeterlilik kazanma düzeyleri ile duyuşsal davranışlara erişimi düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Altunay Şam (2011), yapmış olduğu çalışmada zayıf deneysel yöntemini kullanmıştır. Elde edilen bulgular sonunda deney grubu ile kontrol grubu arasında Kurtuluş Savaşı bilgisine yönelik anlamlı fark olduğu ortaya çıkmıştır. Tarih eğitiminde tarihsel romanın öğrenmeye katkısı olduğu ve öğrencileri derse motive ettiği sonucuna varılmıştır.

Yeşilbursa ve Sabancı (2015)'nin öğretmen adaylarının edebi ürün kullanılmasına yönelik yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının edebi ürünleri, düşünce ve duyguların ifadesi, sanatsal ve estetik değeri olan ürünler, ortak kültür ürünleri, toplumsal devamlılığı olan ürünler, genel kabul gören ürünler olarak algıladıkları, sosyal bilgiler programında en çok tarih, coğrafya, hukuk, sosyoloji gibi disiplinlerle ilişkilendirdikleri, kalıcılığı artırmada, derse dikkat ve ilgi

çekmede, dersi eğlenceli kılmada, öğrencilere farklı bakış açıları kazandırmada, öğretimi zenginleştirmede olumlu olarak, uzun zaman alması, bazı öğrenciler için sıkıcı olması, yanlış anlama ya da yorumlamalara yol açması, kurgu ve gerçek ayrımı yapamama bakımından ise olumsuz olarak gördükleri, edebi ürünlerin en çok tarih konularının öğretiminde, daha sonra coğrafya, hukuk ve ekonomi konularının öğretiminde kullanabilecekleri sonucuna varmışlardır.

Sosyal bilgilerde halk türkülerinin konulara uygulanabilirliğini araştıran Gülüm ve Ulusoy (2008), çalışmalarını 80 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiştir. Çalışma oluşturulan deney grubu ve kontrol grubu üzerinde yapılmıştır. Deney grubuna konuya uygun türkülerle ders anlatılırken kontrol grubunda düz anlatım yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışma sonucunda deney grubundaki öğrencilerin türkü sözlerinden hareketle göçlerin neden ve sonuçları hakkında kültürel, sosyal, coğrafi ve ekonomik özellikleri daha iyi anladıkları ve açıkladıkları görülmüştür. Ayrıca türkülerin kullanıldığı grubun öğrencileri diğer grupla kıyaslandığında derste daha aktif oldukları tespit edilmiştir.

Oruç ve Erdem (2009-2010), 7. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada Sosyal Bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrenciler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma da deney ve kontrol grubu kullanılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin bu derse yönelik olumlu tutum geliştirmelerini sağladığı görülmüştür.

Sidekli ve Coşkun (2014), yapmış oldukları bir çalışmada sosyal bilgiler dersi üzerinde türkünün etkisi incelemişlerdir. Araştırmaya katılan öğrenciler deney grubu ve kontrol grubu olarak ayrılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde Türkü destekli etkinliklerle öğretim yapılan deney grubundaki öğrencilerin lehine kontrol grubuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Gülüm (2009), Türk ve Türkmenistanda yaşayan Türkmenlerin günlük hayatta kullanmış oldukları atasözlerinin benzerlik gösterdiğini vurgulamıştır. Bu atasözlerinin bilgilendirici olduğunu örnekler vererek aktaran araştırmacı atasözlerinin coğrafya derslerinde kullanılması gerektiği üzerinde durmuştur.

Cartledge ve W. Kiarie (2001), çalışmasında edebiyat vasıtası ile çocukların ve yetişkinlerin sosyal becerileri kazanabileceğini vurgulamıştır. Bu makalede kitapların insan hayatında ne kadar etili olduğu ve hayata dair yönlendirmesinin yanı sıra

çocuklarda sosyal becerilerin gelişmesinde hayli büyük bir etkiye sahip olduğundan bahsedilmiştir.

L.S. Levstik (1995), bir çalışmada tarihi olayların biyografi, otobiyografi, öykü gibi edebi ürünler ile aktarılabilceğini vurgulamıştır. Hikâyeleştirilerek anlatılan tarihi konuların ilgi çekici ve motive edici olduğundan bahsetmiştir.

Sills, Briegel ve Camp (2001), yapmış oldukları çalışmada sosyal sorunları keşfetmek için edebiyatı kullanmanın ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır. Çalışma da sosyal bilgiler derslerinde sosyal sorunları incelemek için bir strateji geliştirdiklerinden bahsetmektedirler. Bu strateji orta düzeydeki öğrencilerin problemlerini tanımlama, keşfetme ve çözümülemesi ile ilgilidir. Her bir alıntı ya da anlık bir sosyal yanlış anlatılmaktadır. Bir sosyal konu ya da sorun üzerine odaklanırken edebi ürünleri kullanmışlardır.

Unkovich (2011), bir çalışmada hikâyeler sayesinde öğrencilerin günlük yaşamında olan değişiklikleri ele alırken, hikâyenin öğrenme üzerindeki gücünden bahsetmiştir.

Savage, M. e Savage, T. (1993), yapmış oldukları çalışmada ilkököl ve ortaokul öğretiminde sosyal çalışmalarda hedeflerin gerçekleştirilmesi için edebi ürün kullanımının faydalı olacağı üzerinde durmuşlardır. Sosyal çalışmalardaki dört alanın öğretmenler tarafından öğrencilere zenginleştirilmiş bir şekilde aktarılabilmesi için edebi ürünlerin kullanımının önemli bir araç olabileceğini ifade etmişlerdir. Belirlenen dört alan şunlardır: Kültürel çalışmalar, tarihi çalışmalar, coğrafik araştırmalar ve ekonomik kavramlar. Bu dört alanı çocuk edebiyatında kullanarak nasıl ele alabileceğini gösterebilmek için ise üç kitap seçilmiştir. Seçilen bu kitaplar çocuk edebiyatı ve sosyal çalışmaların birbirini nasıl desteklediğini göstermekte ayrıca kitaplar öğrencileri karakterlerin yaşamına götürmekte ve insanların deneyimlerinin boyutunu keşfetmelerine yardımcı olmaktadır.

Gowan ve Guzzetti (1991), yapmış oldukları çalışmada, sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin; dersin öğreniminde, öğrencilere beceri kazandırmada ve dersi zenginleştirmede önemli rol oynadığını ifade etmişlerdir. Bu yüzden öğretmenler bir ders kitabının ötesinde edebi ürünleri içeren kitapları, sosyal bilgiler materyali olarak kullanmalıdır. Edebi ürünleri içeren yazın kitaplarının kullanımı öğretmen tarafından

teşvik edilmelidir. Çünkü ders kitabı dışında olan bu kitaplar öğrenciye düşünme becerileri kazandırır ve kavramsal anlayışı kolaylaştırır.

Dyro (1998), tarafından yapılmış bir çalışmada tarih öğretiminde, öğrencilere kurgusal olan ya da olmayan öğeleri öğretmek amacıyla ve öğrencilerin olayları daha iyi anlayabilmesi için edebiyatla öğretimi kullanmıştır. Amerikan tarihi ve kültürünü açıklayabilmek adına sınıfta örnek olarak Charles Johnson'un hikâyesini vermiştir. Bu eser toplumdaki dinamik ilişkiyi göstermek için önemli bir örnektir. Tarihi olayı şekillendiren toplumsal bağlamı tanımlayabilmek ve dünyanın hangi güçler tarafından şekillendiğini anlatabilmek amacıyla bu örneği sınıfta kullanmıştır. Bu hikâyeyi sınıfa vermeden önce öğrencilere kölelik ile ilgili bir araştırma yaptırmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi

Araştırmanın bu bölümünde yöntem, araştırma modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama aracının hazırlanması, verilerin toplanması amacıyla yapılan uygulamalar ve verilerin çözümlenmesinde yararlanılan yöntem ve tekniklere yer verilmiştir.

Yapılan araştırma tarama modelinde olup nitel bir yaklaşım çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma katılımcıların olgu hakkındaki durumlarını tespit etmek amacıyla yapılır (Merriam, 2013). Tarama modeli geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2012, s. 77).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim öğretim yılında, Erzurum ili Palandöken merkez ilçesinde görev yapan 26 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılarak belirlenen ve çalışma grubunda yer alan 8 ortaokulda görev yapmakta olan 26 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada yer alan öğretmenlerin isimleri ve görev yaptıkları okullar etik kurallar gereği çalışma içerisinde yer almamış, bunun yerine öğretmen 1, 2, 3 gibi kod isimler kullanılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın bu aşamasında, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır.

Veriler araştırmacı tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile dokuz adet soru vasıtası yoluyla ve ses kayıt cihazı ile elde edilmiştir. Kapsam ve görünüş geçerliliği sağlamak için alanında uzman üç alan eğitimcisinin görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda sorular üzerinde ihtiyaç duyulan düzeltmeler yapılarak 3 sosyal bilgiler öğretmeni ile veri toplama aracının pilot çalışması yapılmıştır. Yapılan pilot çalışma sonrasında pilot çalışmaya katılan öğretmen ve uzman görüşleri ile kullanılacak formun son şekli hazırlanmıştır. Sorular sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürünleri kullanıp kullanmadığı, buna yönelik eğitim alıp almadıkları, öğretmenlerin edebi ürünleri ne amaçlarla kullandıkları, edebi ürünler seçilirken hangi ölçütlerin kullanıldığı, ne tür edebi ürünlerin kullanıldığı, kullanılan edebi ürünlerin nerden temin edildiği, öğretmenlerin ders süresince edebi ürünleri nasıl kullandıkları, öğretmenlerin edebi ürünleri kullanırken karşılaştığı sorunlar ve edebi ürünlerin katkıları hakkındaki sorular görüşme formunun içeriğini oluşturmaktadır.

3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Tekniği

Yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış görüşmeden daha esnek olmakla birlikte sorulacak sorular önceden hazırlanır. Araştırmayı yapan kişi görüşmenin akışına bağlı olarak farklı yan ya da alt sorularla görüşmenin gidişatını etkileyebilir ve kişinin cevaplarını açıklamasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Bu görüşme tekniği, nitel araştırma içerisinde görülebilir (Ekiz, 2003' den Akt: Çetin, 2012). Yarı yapılandırılmış mülakatlar katılımcının algıladığı dünyayı kendi fikirleriyle anlatmasını sağlar. Bu dünyaya ulaşmak için sorular açık uçlu sorulabilmektedir (Merriam, 2013).

3.4. Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bilgisayara kaydedilen veriler araştırmacı tarafından birkaç kez okunmuştur. Araştırma kategorilere ayrılmış ve her bir kategori için öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlara göre ifadeler sunulmuştur. Veriler frekans ve yüzdelere ile birlikte tablolar halinde sunulup yorumlanmıştır. Ayrıca katılımcıların görüşleri doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Öğretmenlerin birden fazla görüş belirttiği veya bazı öğretmenlerin sorulara ilişkin bir görüş belirtmediği sorulardan dolayı, bazı tablolar (Tablo 4.1, Tablo 4.2 ve Tablo 4.3)

hariç, yüzdelerin hesaplanmasında öğretmen sayısı değil o konuda belirtilen görüşler sayısal olarak ele alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Tablolar Erzurum ili Palandöken ilçesinde görev yapan 26 tane Sosyal Bilgiler Öğretmenin cevapları doğrultusunda her soru için ayrı oluşturulan temalar çerçevesinde yüzde, frekans ve doğrudan alıntı yoluyla sunulmuştur.

Tablo 4.1.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Edebi Ürünleri Kullanma durumları (n=26)

İfadeler	f	%
Kullananlar	24	92
Kullanmayanlar	2	8

Tablo 4.1 incelendiğinde birinci soruda mülakata katılan öğretmenlerin % 92'si derslerinde edebi ürünleri kullanmakta olduklarını ifade ederken sadece %8'i kullanmadığını dile getirmiştir. Aşağıda edebi ürünlerin kullanımı hakkında görüş bildiren bazı öğretmenlerin ifadelerine doğrudan bir şekilde yer verilmiştir.

Öğretmen 1: “Kullanıyoruz *elbette. Kullandığımız yöntemler tiyatro, öğrencilere bu yönde konuyu anlamalarına daha faydalı oluyor. Başka da bunu kullanıyoruz. Çok fazla da kullanmıyorum. Zaman zaman inkılâp tarihi derslerinde var olan bir kitaptan konumuzda var olan hikâyelere yer veriyoruz. 5. Sınıfta kültür konusunda türkülerimiz falan var onları kullanıyorum. Oğuz kağan destanı hakkında falan bilgi veriyorum 6. Sınıflarda Ergenekon, Türeyiş, Oğuz kağan destanı hakkında bilgi veriyorum. Kompozisyon çalışmaları var etkinlik kitaplarında. Dersi işledikten sonra çocuklardan kompozisyon yazmalarını istiyorum. 7. Sınıflarda ahilik teşkilatını anlatırken pabucu dama atılmak deyiminin tarihçesinden bahsediyorum.”*

Öğretmen 3: “Çoğu sosyal bilgiler öğretmenlerimiz derslerinde edebi ürünleri pek kullanmıyor. Bu durumun nedeni şu yüksek lisansta verilen Edebi temelli sosyal bilgiler dersinin lisans eğitiminde de verilmesi gerekiyor. Eğer bu ders sosyal bilgiler eğitiminde de verilirse sosyal bilgiler öğretmenlerimiz derslerinde edebi ürünleri daha sıklıkla kullanabilir.”

Öğretmen 6: “Genel olarak çok kullanıldığını düşünmüyorum. İpek yolunda Türkler altıncı sınıfta, ben en çok o üniteye kullanıyorum. İlk Türk devletlerine ait destanlar özellikle Ergenekon destanı, Göç destanı. Çok kullanıldığını düşünmüyorum. Gerekli olduğunu da düşünmüyorum. Yani her derste anlatırken ekvator falan ya da dünyamızın şeklini anlatırken nasıl bir edebi ürün kullanabilirim. Dediğim gibi ipek yolunda Türklerde birçok destan ve destanın yaşandığı dönem hakkında içeriği o zamandaki şeyler hakkındaki bilgi vermesi önemli. Hem de böyle bir şey hikâye ya da destan anlattığın zaman çocukların daha çok ilgisini çekiyor. O yönden kullanılması gerektiğini düşünüyorum ama dediğim gibi ünitelerden üniteye, konudan konuya değişiklik gösterebiliyor. Bana göre edebi ürünlerin en önemli özelliği yaşandığı dönemin içeriğini, o dönem hakkında bilgi veriyor. Bu yönden de ihtiyaç duyuyoruz. en çokta kültürel. Mesela dede korkut destanları, o zamanki Türklerin gelenek görenek bunları biz zaten derste işliyoruz. Veriyoruz. Kültürel öğelerimizde onlarda kullanılması gerekiyor ama genel olarak kullanıldığını düşünmüyorum. Benim edebiyata daha fazla ilgim olduğu için de daha fazla tercih ediyor olabilirim.”

Öğretmen 10: “Sosyal bilgiler edebiyatla iç içe olan bir ders her ne kadar insanlarımız sosyal bilgileri tarih boyutunda düşünüyor olsalar da sosyal bilgiler dersleri tüm dersleri içerisine alan bir derstir. Edebi ürünlerde sosyal bilgilerin bir parçasıdır. Sonuçta edebi ürünlerde halkının kahramanlıkları, savaşları, paylaşımları, hikâyeleri yer almaktadır. Edebi ürünler konu anlatımı yaparken sosyal bilgiler bu konuları bir bütün içerisinde ele almaktadır. Bu da edebiyatla sosyal bilgilerin ayrılmaz bir ders olduğunu ortaya koymaktadır.”

Öğretmen 18: “Eğer kullanılmaya kalkarsa çok ciddi anlamda kullanılabilir. Örnek mesela geçen hafta kullandım Toprak konusu vardı orada Aşık Veysel'in Benim Sadık Yarım Kara Topraktır şiirinin kullandım mesela yine beşinci sınıflarda mesela şimdi aklıma geldi doğal afetlerde mesela bazı özellikler Kızılırmak türküsü olsun eğer bunun dışında bazı türküler ve hikâyeler var sel baskınından dolayı veya depremden sonra toplumsal olarak meydana gelen durumları anlatan tüyleri genelde kullanıyorum ben kendim kullanıyorum ben ama bunu illaki edebi ürünü kullanayım da olsun değil ama

öyle bir amacım yok yani şöyle olsun da şunu da şöyle daha iyi kullanılır diye bir amaçla kullanmadım ama çocukların da çok ilgisini çekiyor. Geçen hafta Kara toprak çok hoştu ben bile çok zevk aldım yani.”

Öğretmen 20: *“Yani tabi ki kullanıyoruz örnek açısından örnekleme açısından zaten bizim ders metotlarımız örnekleme. Bununla ilgili işte şiirde olabilir roman da olabilir hikâye de olabilir yani işte anılarda olabilir atasözü olabilir deyim olabilir çok çok kullanıyoruz yani.”*

Öğretmen 25: *“Edebi ürünleri kullanıyorum ben kendi adıma. Çünkü ilgili olan konularda mesela yeri geliyor zaten kendiliğinden oluşuyor. Ben söylemesem bile bir öğrenci çıkıp söylüyor. Hocam buna benzer şu vardı diye. Bu şekilde konuşuyorum. Örnek vermek gerekirse işte marş mesela en son geçen haftaydı sanırım onuncu yıl marşını Atatürk ve bilim ile ilgili konuda Onuncu yıl marşını dinledik zaten kitapta etkinlik olarak veriyordu. O marşı dinlettim onun üzerinden yorumlaştık onun üzerine konuştuk konu ile ilgili. Kullanıyorum yeri geldiğinde konularına uygun olarak.”*

Tablo 4.2.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerle İlgili Eğitim Alma Durumu (n=26)

İfadeler	f	%
Eğitim alanlar	3	12
Eğitim almayanlar	23	88

İkinci tablo incelendiğinde edebi ürünlerin kullanımına yönelik eğitim alan öğretmenlerin sadece % 12’lik bir dilimi oluşturduğunu ve eğitim almayan öğretmenlerin ise % 88’lik bir kısmı oluşturduğunu görmekteyiz.

Tablo 4.3.

Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Eğitim Alan Öğretmenlerin Eğitimi Nerden Almış Olduklarına Dair Öğretmen Görüşleri (n=3)

İfadeler	f	%
Lisans düzeyinde	1	4
Yüksek lisans düzeyinde	2	8

Eğitim alan öğretmenlerin sadece bir tanesi lisans düzeyinde eğitim aldığını ifade etmiştir. Diğer iki sosyal bilgiler öğretmeni ise yüksek lisans düzeyinde eğitim almıştır ve bu eğitimin onlara ders anlatırken çok fazla katkı sağladığını dile getirmiştir.

Tablo 4.4.

Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Eğitim Almayan Öğretmenlerin görüşleri (n=23)

İfadeler	f	%
Eksikliğini hissedenler	14	60
Eksikliğini hissetmeyenler	5	21

Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına yönelik eğitim almayan öğretmenlerin %60'ı böyle bir eğitim almamanın eksikliğini hissettim derken % 21'lik kısım böyle bir eğitimin ne tür katkı sağlayacağını bilmedikleri için eksikliğini de hissetmediklerini dile getirmişlerdir. Aşağıda bu soru hakkında görüş bildiren bazı öğretmenlerin ifadelerine doğrudan bir şekilde yer verilmiştir.

Tablo 4.5.

Edebi Ürün Kullanımına Yönelik Eğitim Almayan Öğretmenlerin Yaşadıkları Sorunlar

İfadeler	f	%
Derse ne gibi katkılar sağlayacağını bilmemek	4	20
Hangi amaçlar için kullanılacağını bilmemek	1	5
Nasıl kullanılacağı hakkında bilgi sahibi olmamak	3	15
Konuya uygun edebi tür seçememek	11	55
Edebi ürünler içinde geçen eski kelimelerin anlamlarını bilmemek	1	5
Toplam	20	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürün kullanımına yönelik % 15’i bilgi sahibi olmadığı için aktif kullanamadıklarını söylemişlerdir. Bunun yanı sıra ders içinde yeteri kadar örnek veremedikleri için dersin sıkıcı geçtiğini ve öğrencilerin derse ilgisinin azaldığını vurgulamışlardır. Ayrıca bazı sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri derslerinde nasıl ve ne amaçla kullanacağını bilmemektedir. Bu yüzden derslerinin yeterince zengin olmadığını dile getirmişlerdir. Tablonun % 5’lik dilimi ise edebi ürünlerde geçen Osmanlıca ya da eski Türkçe kelimeleri bilmediği için öğrencilere de aktarmada sorun yaşadığını dile getirmiştir.

Öğretmen 1: *“Hayır, herhangi bir eğitim almadım. Elbette ki edebi ürünlerin kullanımı daha mantıklı. Çocukların üzerinde, onların öğrenmeleri üzerinde daha etkili olacağını düşünüyorum ama böyle bir eğitim almadık biz. Bundan dolayı da nasıl yapılacağını, ne kadar katkısı olacağını bilmiyoruz. Bu eksiklik tabii ki bizim için eksiklik.”*

Öğretmen 2: *“Almadım. Yani sosyal bilgiler öğretimi adı altında bize verilen dersleri de yeterli bulmuyorum. Ben üniversitenin de öğretmenlik için meslek hayatına hazırlayıcı çok donanımlı olduğunu düşünmüyorum. Çünkü biz bunu göreve başladığımızda eksikliklerini hissettik. Kişi meslek hayatında kendisini yenileme, geliştirme ihtiyacı hissediyor. Ben bunu kendi araştırmalarım yahut uygulamalardan yola çıkarak daha çok bir şeyler katmaya çalıştım. Bu anlamda hani kendi kendime eğitim değil de hocam araştırmalarım ve gözlemlerim sonucunda bir takım kazanımlar elde ettiğimi düşünüyorum. Eksikliğini tabii ki hissediyorum bazen daha da eksik olduğumu düşünüyorum. Şu anda sekiz yıllık öğretmenim. İnşallah süreç içerisinde kendimizi daha da geliştireceğiz. Bu anlamda mesela hizmet içi eğitim dersleri son yıllarda verilmeye başlandı. Birçok alanda hizmet içi eğitim verilmeye başlandı. Birçok anlamda seminerler var. Bunlardan da bilgi almaya çalışıyorum.”*

Öğretmen 3: *“Evet, yüksek lisans yaparken x hocadan Edebiyat Temelli Sosyal bilgiler eğitimi dersini aldım. Bu dersi aldıktan sonra derslerimde edebi ürünleri daha sık kullanmaya başladım. Derslerimi bu dersle destekledim. Faydasını gördüm. Örneğin tarihi bir olayı anlattığım zaman o dersle ilgili bir edebi ürünü kullandım. Şiir olsun hikaye olsun roman olsun bu dersi hem zevkli hale getirdi hem anlaşılır kıldı hem de akıcı hale getirdi. Hem de öğrencilerin derse katılımı arttı.”*

Öğretmen 5: *“Konu ile alakalı eğitim, seminer almadım yok. Şimdi böyle bir eksiklik hissettim mi? Şimdiye kadar hissetmemiştim. Siz sorunca bazı ilişkilendirmeler*

yapılabilirdi diye düşünüyorum bu konuda. Bence bunları öğretmene bireysel bırakmak yerine sistem hazırlanırken Türkçe hocaları ile kitaplar hazırlansa aynı şekilde kazanımlar verilirken Edebi ürünlerden de faydalanılsa daha doğru olabilirdi diye düşünüyorum.”

Öğretmen 8: *“Eğitim aldım lisansta buna yönelik çok fazla bir eğitim görmedik. Ama yüksek lisans döneminde edebi metinler üzerine ders aldım. Artıları Tabii ki dersi alınca otomatikman kitaptaki edebi metinleri daha fazla değerlendiriyorsun. Direkt kazanım çerçevesinde ele aldığın bir edebi metin değil de onun amacını sorgulamaya çalışıyorsun. Çocukları zaten konudaki sıkıcılıktan kurtarmada edebi metinlerin etkisi var. Başka şöyle söyleyeyim yani çocukların tekdüzelikten çıkması, sıkılmalarının yanı sıra geçmişteki kişiler, karakterler hakkında da bilgi sahibi oluyorlar. Nasihat, öğüt verici bir tutum ortaya koyuyor çocuklarda bundan faydalanıyorlar ama bizim uygulama zamanımız sınırlı olduğu için çok fazla edebi Matinede inemiyoruz. Çocuklar eğer kitap okumayı seviyorsa Okul kütüphanesinden, halk kütüphanesinden faydalanıyorsa zaten onlardan da haberdar oluyorlar yani.”*

Öğretmen 14: *“Halk edebiyatı eğitimi aldım. Üniversitede aldım Sizin zamanınızda yok şimdi yani. Bana stajyerler öyle söyledi. Ayrıca Mesela sizin de dediğiniz gibi atasözü, deyimler kullanıyoruz. Başka mesela destanlar ki mesela Oğuz Kağan Destanı, Yaradılış Destanı bunlarla ilgili çeşitli konularda konuşuyoruz bu kadar başka çok fazla söyleyemem kullandığımızı Çünkü süremiz çok kısıtlı.”*

Öğretmen 20: *“Bununla ilgili ekstra bir eğitim almadım. Ama sonuçta sosyal bilgiler öğretmenliğini okurken edebi ürünlerle ilgili aldığım eğitim kadarıyla bunun dışında derslerimde konularla ilgili önceden hazırlık yaparken verebileceğim uygun ya da benim kendiliğimden daha önceden okuduğum gördüğüm o edebi ürünleri öğrencilerimle paylaşıyorum. Tabi olabilir daha fazla kullanabilirim mesela. Ders sayısı yeterli gelmiyor. O kadar çok zaman ayırdığımız zaman bu sefer konunun esasından çıkabiliyoruz. Ama tabi ki alsam çok daha güzel olabilirdi.”*

Tablo 4.6.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Edebi Ürünleri Kullanım Amaçları

İfadeler	f	%
Konuları anlaşılır ve kalıcı hale getirme	20	36
Dersi ilgi çekici hale getirme	15	27
Milli bilinci geliştirmek ve kültürel değerleri aktarma	12	21
Derse katılımı arttırma	7	13
Öğrencilere sorumluluk duygusu kazandırma	2	4
Toplam	56	100

Tablo 4.6 incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğu edebi ürünlerin derslerde konuları anlaşılır ve kalıcı hale getirdiğini ifade etmiştir. Dersi monotonluktan kurtarmak, ilgi çekici hale getirmek, derse katılımı arttırmak, milli bilinci geliştirmek ve kültürel değerleri aktarmak, öğrencilere sorumluluk duygusu kazandırmak için edebi ürünleri derslerinde kullanan öğretmenler yine zaman sorununu ve kitaplarda yeterli örnek olmamasını dile getirmişlerdir. Aşağıda konu hakkında görüş bildiren öğretmenlerin ifadelerine doğrudan bir şekilde yer verilmiştir.

Öğretmen 1: “Konunun daha iyi anlaşılması için pekiştireç amacıyla kullanıyorum. Çocuklar derste eğleniyor. Sınıf içerisinde bir takım disiplin problemleri meydana geliyor ama dezavantaj olarak. Sınıf kontrolünü sağlamakta ister istemez güçlük çekiyoruz bu durumlarda. Ama sonuçta kesinlikle konunun daha iyi anlaşılması için. Evet. Özellikle zayıf öğrencilerin derse katılımı önemli bir etken. Çocuk bizzat derse katılıyor. Kendisinin dersin içerisinde var olduğunu hissediyor. Soyut kalmıyor somutlaştırıyoruz. Örnek veriyorum türküler konusunu işlerken çocukta türküye katılıyor. Var mı bilen diyorum. Birisi söylemeye başladığında oda mırıldanıyor. Âşık Veysel’in mesela. Burada kültürel değerleri aktarıyoruz. Kültürel değerler içerisinde sadece bu da değil Kılık kıyafet olsun farklı olarak sadece bulunduğu bölgenin kılık kıyafetini değil aynı zamanda bir Trakya’daki durumu da öğreniyor. Oyunlarımız mesela halk oyunlarımızı öğreniyor. Öğrencilerimizle mesela çalışma yapmıştık. Çocuk

Barı biliyor mesela Erzurum Barını biliyor mesela. İki üç tane bilen vardı mesela çıktı o çocuklar oynadılar sınıf ortamında farklı bir ortam oluşuyor. Normal dersin dışına çıkmış gibi duruyoruz. Bazı öğrenciler mesela diyor ki dersi kaydattık mı? Diye düşünüyor çocuk mesela. Ama alakası yok. Çocuklarda türküler elbette yaşanmış olayları anlatıyor. Yüzyıl öncesinde ki olayı anlatıyor. O döneme ait duyguları düşünceleri aktarıyor.”

Öğretmen 3: *“Dersi daha zevkli hale getirmek, konuyu edebi ürünlerle desteklemek, konuyu daha anlaşılır kılmak, öğrencilere sorumluluk vermek. Örneğin Çanakkale cephesi anlatılırken Mehmet Akif Ersoy’un Çanakkale adlı şiirini öğrencilere ödev olarak veriyoruz hazırlanması için hem öğrenci sorumluluk almış oluyor. Hem de farklı yöntem ve teknikle ders işlenmiş oluyor. Örneğin şiir okuma. Dersi farklı yöntemle işlemek. Konu öğrenci açısından daha somut ve daha kalıcı olmuş olur. Çünkü edebi ürünler öğrencilerin farklı zekâ seviyelerine hitap ediyor. Bir şiir okunması öğrencilerin sosyal zekâsını geliştirir. Böylece öğrencilerin çoklu zekâlarına hitap edilmiş oluyor. Düz anlatım yöntemi ile dersi anlattığın zaman öğrenci sıkılabilir. Fakat edebi ürünlerle dersi desteklediğin zaman ders sıkıcı olmaktan çıkar öğrenci açısında zevkli, ilgi çekici hale gelir. Çünkü öğrenci bir sorumluluk alır ve derse katılır. Örneğin bir şiir okunmasının öğrenciye verilmesi ya da tarihi bir olayla ilgili tarihi bir romanın okutulması. Ya da tarihi bir hikayenin anlatılması. Ya da tarihi bir biyografi ya da otobiyografinin anlatılması.”*

Öğretmen 10: *“Kullanımlarınız öğrencinin motivasyonu, derse katılımı, dersten kopan öğrencilerin bir anda ders toplanması. Bunlar motivasyon ürünleri nasıl ki ses tonu, Jest, mimik kullanılan ayrı unsurlar ise edebi ürünlerde bu süreçte kurtarıcı bir rol gibi işe yarıyor. Bir anda çekiyor. Mesela derse Nevşehir parçasıyla girmek veya bir kıssa ile girmek veya bir veciz sözler girmek veya Orhun kitabelerinden bir cümleyle girmek tarih gibi böyle soyut derslerde Özellikle bu ürünler motivasyon için birebir. Öğrenci motivasyonu ve konuların kalıcılığı bakımından bu örnekler her zaman kalıcılık sağlar. Türk Örf, adet geleneklerimizi yansıtan. Birlik beraberliğimizi yansıtmaları lazım. Geçirdiğimiz bu dönemlerde sağlayıcı unsurların olması gerekiyor ki bu süreçleri kaybetmeyelim. Uygun davranışlar sağlamada kesinlikle önemli Mesela örnek verilir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferinde ki kıssaları anlatılır”*

Öğretmen 15: *“Biraz evvel de dediğim gibi çocukların milli kültür bilinci uyanmasın da çocukların tarih sevgisi geçmiş sevgisi uyandırılma da efendim vatan, millet sevgisi bayrak sevgisi muhakkak uyandırmada kullanmamız gerektiğini düşünüyorum.”*

Öğretmen 17: “Daha çok öğrenmenin kalıcılığı sağlamak ya da işte anlaşılmayan konulara biraz daha açıklık getirmek bir de hani dersi birazda monotonluktan Kurtarmak açıkçası o amaçla kullanıyorum bir de hani böyle bu tarz ürünlerle geçmişe dair bilgiler elde etmek günümüzü geçmişle biraz harmanlamak köprü kurmak açısından kullandığımız oluyor. Hani bir de zaten sosyal bilgilerin içeriği geniş bir kültür dersi olduğu için çocukların kültür anlamında da genel kültür anlamında da bir şeyler öğrenmesi bizim amacımız. Yani her zaman Bizim amacımız bilgi yüklemek değil değerler var. Milli ve manevi değerleri aşlamak bir öğretmen olarak açıkçası benim en çok önemsendiğim şey, çocuklara ahlaki yönden bir şeyler katmak milli manevi değerlerden çünkü günümüz gençliğinde gerçekten değerlere hassasiyet çok az gördükçe yeni nesiller geldikçe üzüliyoruz.”

Öğretmen 21: “Çocukların anlayabilme, öğrenebilme kabiliyetlerini geliştirmek yorum yapabilme, güncel hayatla bağ kurabilme, yani ailesinde yaşadığı bir olayı veya çevresinde mahallesinde okul arkadaşlarıyla yaşadığı bir olayı bir konuya ne kadar ilgi duyabiliyor bağ kurabiliyor bunları daha çok uygulamaya çalışıyoruz. Çocuklara yani sadece sosyal bilgilerde fiziki yapıları değil de güncel hayatla bağ kurmalarına etki yapması amacıyla kullanıyoruz. Yani bir çocuğun konuşması oturması kalkması bu bizim için çok önemli. Gelenek görenek yaşantılar çevresinde öğrendiği yanlış bir davranışı düzeltmesi bu bizim müfredat konularımızda da var. Farklı kültürleri etkin hale getirmek tanıtmak için yöresel şiveyi de kullanıyorum hatta bazen gülen çocuklarda oluyor ama o bizim mesleğimizin şeyi.”

Öğretmen 26: “Edebi eserlerin şöyle bir olumlu yönü oluyor çocuk genellikle biz zaten tarihi konularda veya geçmişe yönelik konular anlattığımızda çocuk kendine daha yakın hissetme şansını eserlerde yakalıyor. Hem de en azından bir kaynak niteliğinde kullanıyor. Bunun çocuğun eğitiminde bir katkısı oluyor tabii ki ama çok güncel konularda da çok fazla aslında çok kullanmıyoruz. Günümüzde devlet nasıl yönetilir dediğimizde de mesela çok fazla edebi ürün kullanmıyoruz.”

Tablo 4.7.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yazılı ve Sözlü Edebi Ürün Seçiminde Dikkat Ettikleri noktalar

İfadeler	f	%
Konu ve kazanıma uygun olması	13	43
Öğrencinin seviyesine uygun olması	8	27
Milli ve manevi değerlerimizi güçlendirecek ölçütleri temel alması	5	17
Öğretmenlerin kendi ilgi alanlarına uygun olması	2	7
Öğretmenlerin hiçbir ölçüt kullanmaması	2	7
Toplam	30	100

Tablo 4.7 incelendiğinde mülakata katılan öğretmenlerin % 43'ü edebi ürünleri seçerken konuya ve kazanıma uygun olmasına dikkat etmektedir. Öğretmenlerin çok az bir kısmı hiçbir ölçüt kullanmadığını dile getirmiştir. Karşılaşılan sorunlar açısından bakıldığında bu sorunun ikinci soru ile ilişkili olduğunu vurgulayan öğretmenler mevcuttur. Edebi ürünlerin kullanımı konusunda bilgi yetersizliği yaşayan öğretmenler ne tür ölçütler kullanacakları konusunda bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra zaman problemi üzerinde durmuşlardır. Aşağıda görüş bildiren bazı öğretmenlerin ifadelerine doğrudan bir şekilde yer verilmiştir.

Öğretmen 3: “Ölçüt olarak önce öğrencinin seviyesine dikkat ediyoruz. Örneğin Mehmet Akif Ersoy’un Çanakkale adlı şiirinde bilinmeyen bir sürü kelime vardır. Bu şiir ilkokul beşinci sınıf öğrencisi için ağır olabilir çünkü bilinmeyen kelime çok fazla fakat sekizinci sınıf öğrencisi için uygundur. Gelişim açısından sekizinci sınıf öğrencisi açısından uygundur. Edebi ürünlerde genelde Osmanlıca kelime kullanılmış şimdi biz bu edebi ürünleri o derste kullandığımız zaman öğrenciye mutlaka o Osmanlıca kelimenin anlamını vermek zorundayız. Çünkü öğrenciler çoğu kelimenin anlamını bilmiyorlar. Ya öğrenci sözlüğe bakmak zorunda ya da biz o sözcüğün anlamını öğretmek zorundayız. Öğrenci bu açıdan eski Osmanlıca’yı da öğrenmiş oluyor. Ya da Arapça bazı kelimeler öğrenmiş oluyor. Edebi ürünler bir anlamda öğrenciyi geçmişe götürüyor. Geçmiş hakkında öğrenciye bilgi veriyor. Hem de öğrencinin tarihi

anlamasına yardımcı oluyor. Bir anlamda da tarih öğrenmesine destek oluyor. Örneğin 12 Mart İstiklal Marşının kabulü tarihinde tiyatro çalışması vardı. O tiyatro çalışmasında görev alan öğrenci tiyatrodaki görev aldığı zaman o günü yaşamış oluyor. Yani empati kurmuş oluyor.”

Öğretmen 6: *“Bence böyle bir ölçüt kullanmıyoruz. Bana göre de sosyal bilgiler öğretmenlerinde genel olarak kendimde dâhil edebi ürünler hakkında çok fazla bir bilgimiz yok neyi kullanabileceğimiz konusunda çok fazla bence bir birikimimiz yok. Yani bu konuda kendimizi geliştirdiğimizi söyleyemem.”*

Öğretmen 9: *“Yani milli ve manevi değerlere katkı sunabilecek olanları. Çocukların daha özgüvenli olması için olabilir. Bir şiir ya da bir hitabesini geliştirebilecek seviyede olması için basit düzeyde anlatıyorum. İlk göreve başladığımda anlatıyorum elips, geoit baktım bu çocukların anlayacağı yok. Portakalı aldım ortasına kürdan taktım Çocuklar işte bak bu dedim.”*

Öğretmen 11: *“Hocam Ben şahsım adına daha çok milli konulara duyarlılık taşıyan konuları seçiyorum Mesela bir şiir bakıyorum eğer milli heyecan veriyorsa, öyle basit sıradan olanları değil de daha çok heyecan uyandıran milli duyguları daha çok taşıyan tarihe daha uygun tarihi süreci bazen sınıf bizi kendine çekiyor. Ben tarihi çok severim. O anda bir anda ben planlı bir şey yapmıyorum tiyatrodaki doğaçlama derler ya bir anda Doğaçlama olarak çocuğun Birisi bir soru soruyor anlatırken aklıma İki mısra bir şiir geliyor veya bir hikâyeye geliyor o konuyla alakalı ben yoksa planlı gideyim, plan yapmıyorum kendiliğinden gelişiyor planlı gidilse daha iyi olur. Ama şahsım adına yapamıyorum kendiliğinden gelişiyor.”*

Öğretmen 17: *“Konusuna göre, kazanıma göre hani alakasız şeyler de söyleyip çok fazla dallanıp budaklandırmaya gerek yok. Kazanıma göre konuya göre işte yaş bazen konunun içinden cinsiyete göre düşündüğümüz bile oluyor genellikle sınıfa göre ve kazanıma göre sınıf düzeyine göre.”*

Öğretmen 19: *“Öyle bir kriterimiz yok bizim yani benim özel bir şey yani plan yapıp da bugün bu edebi ürünü kullanacağım Yarın onu hani biz de bir şey vardır hazır cevap işte aklımıza hangisi gelirse yani öğretmenin dağarcığı genişse bilgi dağarcığı tamam mı çocuğa en kolay hangisini anlatabilirim verebilirim diye hangisi kolaysa onu veriyor.”*

Öğretmen 22: *“Öncelikle tabii ki müfredata uygun olması lazım, seviyeye uygun olması lazım tabii ki bunların yani sonuçta her seviyeye uygun bir şekilde anlatabilmek*

oradaki kelimelerin cümlelerin bile çocukların seviyesine hitap etmesi yaş gruplarına hitap etmesi lazım artı bizim kazanımlarımız var o kazanımlara uygun şeyler olması lazım gelişigüzel bir edebi eseri ve getirip kazanıma uygun olmadan boşa zaman harcamak olur vakit kaybı olur ki bizim buna lüksümüz yok böyle bir lüksümüz yok yani.”

Tablo 4.8.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerde Kullandıkları Yazılı ve Sözlü Edebi Ürünler

İfadeler	f	%
Hikâye	17	9.9
Şiir	17	9.9
Destan	16	9.4
Atasözü	16	9.4
Roman	14	8.2
Biyografi	13	7.6
Türkü	12	7.0
Deyim	11	6.4
Anı	10	5.8
Efsane	9	5.3
Marş	9	5.3
Tiyatro	8	4.7
Şarkı	5	2.9
Fıkra	4	2.3
Mektup	4	2.3
Tekerleme	2	1.2
Kompozisyon	2	1.2
Ninni	1	0.6
Masal	1	0.6
Toplam	171	100

Tablo 4.8 incelendiğinde sosyal bilgiler derslerinde edebi ürünlerin hepsinin kullanıldığını görmekteyiz. Mülakata katılan öğretmenler bu soruya çoğunlukla hikâye, şiir, destan, atasözü, roman örneklerini vermişlerdir. Kullanılan diğer edebi ürünler marş, mektup, anı, şarkı, türkü, deyim, efsane, fıkra, kompozisyon, biyografi ve tiyatrodur. Ninni, tekerleme ve masalı kullanan öğretmenler ise beşinci sınıflarda kullandıklarını özellikle vurgulamışlardır. Karşılaşılan sorunlar açısından bakıldığında zaman ve kitaptaki örneklerin yetersiz olması en önemli sorunlar olarak ön plana çıkmaktadır. Aşağıda ne tür edebi ürün kullandığına dair görüş bildiren bazı öğretmen adaylarının ifadelerine doğrudan yer verilmiştir.

Öğretmen 2: *“Biraz önce işte söylediklerimizi kullanıyoruz. Destanları mecbur kullanıyoruz. Hikâye de kullanıyoruz. Tiyatro da kullanıyoruz. İster istemez. Evet şiir de kullanıyoruz. Türkü evet az önce söylemiştik. Biyografiyi kullanıyoruz kesinlikle. Yani sınıfa ve derse göre değişiyor. Yani zaten milli eğitim belirlemiş onların belirlediği bilgileri veriyoruz. Onun dışına çıkıyor muyuz ekstra zaman zaman çıkıyoruz. Örneğin Türk bilim adamlarına iki tane daha ekliyoruz. İbn-i Sina mesela örnek veriyorum. Kompozisyon daha çok etkinlik kitabında yer alıyor. Etkinlik kitabında yazdırıyoruz. Resim çizimleri gerekiyor bazen, bir araç tasarlaması gerekiyor bazen, hayal ettiği ya da gerçekte olmasını istediği şeyleri yaptırıyoruz. Roman kullanıyorum. Anı arada kullanıyorum. Mustafa kemal Atatürk’ün Çocukluğunda yaşamış olduğu olayı. İşte ne diyelim Mustafa kemal Atatürk’ün Yalova da yolunu kaybetmiş olduğu olayı anlatıyorum hikâye tarzında veriyorum.”*

Öğretmen 4: *“Genelde şiir. En çok konu ile ilgili şiir ile tarihi olayda geçen kişinin öz geçmişi yani biyografisini ikisini kullanıyorum genelde. Şu anda tiyatro kullanmıyorum. Genelde derslerimi Eba ile desteklediğim için tiyatroya pek fazla gerek kalmıyor. Ebada örneğin görsel sunum yapıyorum. Dersimle ilgili konuyla ilgili. Atasözü, vecize kullanıyorum. Bir de Önemli kişilerin günlük hayatları. Günlüklerindeki önemli olaylar. Genelde öğüt niteliğindeki. Genelde ben anlatıyorum. Gençlere öğüt vermek amacıyla. Örneğin değerler eğitimi dersi var. Örneğin dürüstlük konusunu anlattığım zaman Hz. Ömer’den örnek veriyorum. Ya da adalet konusunu anlattığım zaman yine Hz. Ömer’den ya da çalışkanlığı anlattığım zaman Hz. Ali’den örnek veriyorum. Fatih Sultan Mehmet’den. Değerler eğitiminde yine edebi ürünleri kullanıyoruz.”*

Öğretmen 5: “Destan, efsane en çok işte söylemiştim ipek yolunda Türkler konusunda. Atasözleri kesinlikle deyimler zaten Sosyal Bilgiler olarak bunların kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi için kullanılması gerekiyor. Deyimleri kullandığım zaman öğrenciler öğretmenim tekrar eder misiniz diyor. Çünkü hiç duymamışlar bugüne kadar. Önceden belirtmiştim edebiyata çok ilgim vardı ben aslında edebiyat okumak isterdim belki bu yüzden ilgiliyim biraz. Yani seviyorum kullanmayı. Öğrenciler kullandıkları zaman onları da destekliyorum çok hoşuma gitti bir daha söyler misin? Arkadaşların da duysun şeklinde benim de hoşuma gidiyor yani.

Kendim kütüphane şeklinde oluşturuyorum. Dönüşümlü olarak özellikle savaşlar ile ilgili mesela Alparslan’ın Malazgirt savaşı ile ilgili, genelde hikâye roman. Türkü şarkı şiir kullanıyorum. Mehmet Akif’in mesela ondan sonra necip fazılın Sakarya destanı vb gibi şiirler sekizinci sınıflar için. Otobiyografi kullanıyorum. Tiyatro yaptırmıyorum. İlk çalıştığım yerde yaptırmıştım. Öğrencilerim çok kabiliyetliydi ama bu okuldaki öğrencilerim ile aralarında çok fark var. Bir de bu okulumda sınıflar çok kalabalık. Hâkimiyet kurmakla çok fazla vakit kaybettiğimiz için böyle şeylere çok fazla zaman kalmıyor. Bir de sosyal bilgiler programının çok yoğun olduğunu düşünüyorum. Üç saat kesinlikle yeterli değil. Ben son üniteleri her zaman ucu ucuna yetiştirmişimdir. Yetiştiremediğim çok olmuştur. O yüzden de sosyal bilgiler öğretmenin edebi ürünlerle uğraşacak vakti de yok. Özellikle sekizinci sınıfta müfredat çok yoğun TEOG sınavına hazırlık var. Bu yüzden o kitapları ödev olarak verdiğimde bunu zaman kaybı olarak nitelendiriyor.”

Öğretmen 6: “Roman oluyor çoğunlukla. Biyografi kitabı olabilir, araştırma kitabı olabilir. Destan ve efsaneler zaten sosyal bilgiler kitabı içeriğinde de var. Sözlü kültüre ait daha sonra yazıya geçirilmiş Oğuz Kağan Destanı vs bunlardan tabi ayrıntılı olarak bahsediyorum. Atasözü, deyim kullanıyorum. Sosyal bilgiler mantığı da kültüre dayandığı için bunları elbette kullanıyoruz. Yabancı kültüre ait olayları verirken bile kendi atasözlerimizden faydalıyoruz. Avrupa’nın medeniyete ulaşmasındaki coğrafi keşifleri yoksulluğu önlemesi açısından mesela diyoruz ki aç ayı oynamaz. Bunları kullanırken doğaçlama olarak kullanıyoruz.”

Öğretmen 9: “Destanları kullanıyoruz. Şiir kullanıyorum zaten Ben çocukları okul başladığında Ey Türk gençliği, Gençliğe Hitabe ve İstiklal Marşı’nı ders defterlerine yazdırırım. Klasik Belki bir öğretmen olarak. Mesela Bilim insanlarının biyografilerini çok önemsiyorum. Çok önemli çocuklar için ama gerçekten yetiştiremiyoruz bunları gerçekten çok isterim bilim insanları neler yaşamış ve ne sıkıntılardan geçmiş. Bazen

Einstein'dan bahsediyoruz. Binlerce kez deneme yapmış işte bin birinci kez de icat etmiş şimdi o Azim var o zaman çocuklara diyorum. Demek ki hepimiz de bir bilim adamı olma potansiyeli var. Ama bunu yapan kazanıyor çocuklara söylüyoruz ama yönlendirme olması gerekiyor işte ailelerde de bilinç olması lazım. Tiyatro kullanıyorum. Romanlardan da işte çok etkilendiğim kitaplardan söyleyebilirim İşte geçen ne söylemiştik Şah ve Sultan beni etkiledi. Mesela orada çocuklara oradan alıntı yapabiliyorum. Ben kendi sınıfıma iki şey aldım yani okuma seti aldım. Onlara kesinlikle teşvik için karnesine İyi olsun kötü olsun hepsini aldım. Dönüştürüp okuyacaklar. Ama işte o bilinç çocuklarda yok. Efsanelerde destanların bir parçası ya çocuklar inanmıyorlar. Ben de diyorum ki o dönem Yazılı kaynaklar olmadığı için efsane olarak geçiyor. Türkü de işte hocam sesi güzel olanlar var dendiğinde sınıfın havasını dağıtmak için söylettiriyorum böyle bir son beş dakika. Çanakkale haftasında çocuklara mesela şey yaptık güzel okuyan çocuklara okuttuk. Atasözü, deyim sürekli kullandığımız şeyler. Tabii ki bir şey var mesela menkıbe mi olur? Osman Bey'in tahta çıktığı zaman kayın babasına konuk oluyor işte bunları da anlatıyoruz hikâyemi olur artık ne olur? Hikâye zaten olmazsa olmaz.”

Öğretmen 10: *“Bunları kısaca yazalım Hocam daha çok kullandığım şiir, tarihi hikâyeler, tarihi fıkralar. Destanlarda mesela var hocam Dedem Korkut hikâyeleri Zaten onlar bizim Tarihi kaynaklar Türk destanları. Mesela benim çocuklara önerdiğim çok önemli bir kitap var Şu Çılgın Türkler. Alın inkılâp tarihi kitabından okumaktansa bu romanı okuyun diyorum ben okudum Çok da güzel yazmışlar. Bazıları eleştiriyor ama ben diyorum çocuklara alın okuyun tarihi sürece de uygun özellikle tarihteki kişilerin söyledikleri sözler Atatürk'ün sözleri Fatih Sultan Mehmet'in sözleri Kanuni olsun mesela başlarından geçen ilginç olaylar Mesela en çok anlattıklarından Malazgirt'te Sultan Alparslan'ın surlara çıkması hikâyesi Alparslan Diyarbakır surlarına çıkmış dünyaya Meydan Okumuş gibi bunlar da tarih bilinci verirken hem de kültürümüzü aktarıyoruz böyle daha kalıcı oluyor.”*

Öğretmen 13: *“Mesela Mustafa Kemal'in anıları, destanlar, şiir, vatan destanları içerisinde oluyor. Dede Korkut hikâyeleri hikâyeler diyelim yani kullanabiliyoruz. Efsanelerde yazabiliriz mesela kulaktan duyma efsaneler, marşlar diyelim Çanakkale Marşı Mesela bir Çanakkale'ye anlatırken şu boğaz harbi nedir diye başladığında çocuklar böyle derse girerken çocuklar daha bir hevesli oluyorlar mesela Sakarya'yı anlatırken Sakarya şiiri ile başladığında heyecan uyandırıyor ister istemez. Atasözü ve deyimleri kullanıyoruz Özellikle alt sınıflarda daha fazla kullanıyoruz son sınıfta inkılâp*

tarihi derslerinde zaten Atatürk'ün sözleri var. Sözleri nerede söylemiş Hangi sözleri söylemiş ne maksatla söylemiş tarihi düşünerek o günü düşünerek ne gibi şeyler yapılacağını çocuklar üzerinden söylüyoruz çocuklar tabii ki o heyecanı duymaya hissetmeye çalışıyorlar.”

Öğretmen 16: “Destan mesela kullanıyorum anıyı ben de kullanıyorum. Yazışmalar oluyor mesela yani mektuplar mektupları da yeri geldiğinde kullanıyorum hatta onunla ilgili dokümanlar var zaten yani onları kullanmış oluyoruz. Bunun dışında daha çok nasıl diyeyim ki efsaneleri kullanıyoruz hani çok fazla değil ama altıncı sınıflarda kullanıyorum ama şiir çok fazla kullanamıyorum. Türkü kullanıyoruz. Marş da bir kaç tane var yedinci sınıflar da mesela yeri geldiği zaman Onuncu Yıl Marşını kullanıyorum yani çok fazla şey yapamıyorum şiir Zaten çok fazla yeteneğim olmadığı için kullanamıyorum. Özellikle mesela atasözleri kullanıyoruz, biyografi kullanıyorum, romanlardan alıntılar yapıyorum. Örneğin Yaban veya Ateşten gömlek gibi çeşitli zamanlarda biliyoruz hatta görsellerden çıkıyor karşımıza ki sekizinci sınıf da bunla ilgili konumuz var.”

Tablo 4.9.

Kullanılan Edebi Ürünlerin Nerden Temin Edildiğine Dair Öğretmen Görüşler

İfadeler	f	%
İnternet	16	35
Kütüphane	12	26
Sadece ders kitabı	8	17
Kitapçı	5	11
Televizyon	2	4
Meslektaşlar	1	2
Yayın evi	1	2
Büyüklerden dinlenenler	1	2
Toplam	46	100

Tablo 4.9 incelendiğinde öğretmenlerin büyük çoğunluğu edebi ürünleri temin ederken kaynak olarak interneti kullanmaktadır. İnternetin imkânları kolaylaştırdığını ve ders anlatırken görsellik kattığını belirten öğretmenler %35’lik kısmı oluşturmaktadır. Ders kitabı, Kütüphaneler, televizyon, kitapçılar, yayın evleri, büyüklerden dinlenenler ve öğretmen arkadaşlardan temin edilen ürünler de tabloda yer almaktadır. Karşılaşılan sorunlar açısından bakıldığında bazı öğretmenler okul kütüphanesinin istekleri karşılayamayacak kadar yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Aşağıda edebi ürünlerin temini ile ilgili görüş bildiren bazı öğretmen adaylarının doğrudan görüşlerine yer verilmiştir.

Öğretmen 3: *“İnternette çok faydalıyoruz. Hatta son dönemlerde Eba’nın kullanıma açılması ve akıllı tahtaların kullanılması işimizi daha çok kolaylaştırdı. Hem materyallere çok daha çabuk ulaşıyoruz hem de daha rahat ulaşıyoruz. Derste daha etkili oluyor. Bugün Oynanmış bir tiyatro metnini video ile gösterdim çocuklara. Bu bizim zaman sıkıntımızı biraz daha gideriyor.”*

Öğretmen 4: *“Türkçe öğretmenleri ile işbirliği yaparak genelde Türkçe öğretmenlerimizden alıyoruz. Ya da konumuzla ilgili internete girdiğimiz zaman oradaki edebi ürünlerden de yararlanıyoruz. Genelde elimdeki edebi ürünlerden hikâye, şiir, roman bunlardan yararlanarak yine edebi ürünleri dersimde kullanıyorum.”*

Öğretmen 5: *“Ders kitaplarının, onun dışına çıkmıyorum. Ebaya daha geçmedik. Ben ekstra bir kaynak kullanmıyorum.”*

Öğretmen 13: *“Kendi parasıyla kendi cebinden veya okul kütüphanesinden çünkü başka türlü olmuyor. İnternette pek faydalanmış internet üzerinden okumalarının da pek taraftar değilim alacaksın eline böyle kitaptan okuyacaksın İnternette kitap okumayı pek sevmiyorum.”*

Öğretmen 14: *“Ben kendim kitapçılardan, kırtasiyelerden alıyorum. Kitapçılardan alıyorum. Özellikle boş zamanlarımda okuyorum bunları mesela yaz tatillerinde veya Akşamları okuyorum bundan sonra tabii ki İllaki Sosyal Bilgiler öğretmeni olduğum için konumlarda alakalı tercih ediyorum genellikle. İnternet kullanıyorum Tabii ki internet için akıllı tahtamız olduğu için problem olmuyor internette direk ne gerekiyorsa indirebiliyorum.”*

Öğretmen 17: *“Dediğim gibi hani internette özellikle ya da işte böyle okuduğum kitaplardan, büyüklerimizin anlattıklarından, bir yerden duyduğum özellikle televizyon*

programlarında duyduğum ilgimi çeken konular bazen gezi programları oluyor o tarz şeyleri kendimde izlemeyi seviyorum öğrendiklerimi aktarmaya çalışıyorum.”

Öğretmen 22: *“Araştırmak önemli benim için. Yayın evlerine gidiyorum araştırıyorum. Beğendiğim eserleri alıyorum. Kendi kütüphanem var. Şu anda benim kütüphanemde üç yüz dört yüz arası kitabım var. Çoğunu okuluma getirdim ve bağışladım.”*

Öğretmen 25: *“Kendi okuduğum kitaplardan yararlanıyorum, sonra işte konu ile direkt olan olayı anlatacaksam özellikle sekizinci sınıflarda kullanırsam Nutuktan çok fazla örnek veriyorum. Üniversitede edindiğim bilgilerden kaynaklardan zaten sürekli hem ders benim işime yarayacak kitaplar alıyorum kütüphanelerden, internet kullanıyorum, yardımcı kaynaklardan yararlanıyorum.”*

Tablo 4.10.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yazılı ve Sözlü Edebi Ürünleri Kullanma Şekilleri

İfadeler	f	%
Konu dâhilinde örnekler göstererek	21	30
Düz anlatım yöntemini kullanarak	20	29
Sınıf içi etkinlik çalışmaları yaptırarak	10	15
Öğrencilere araştırma ödevi vererek	7	10
Dersten önce hazırlık yaparak	4	6
Teknolojik kaynaklardan yararlanarak	4	6
Ölçme değerlendirme çalışmalarında kullanarak	3	4
Toplam	69	100

Tablo 4.10 incelendiğinde öğretmenlerin çoğu konu dâhilinde örnekler göstererek dersi işlemektedir. Bu örnekler konu ve kazanıma uygun olarak pekiştireç amaçlı verilmektedir. Edebi ürünlerden faydalanan öğretmenler genelde interneti derslerinde kullandıklarını ve çok memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Bazı öğretmenlerde sınavlarda kullandıklarını ya da araştırma ödevi olarak verdiklerini ifade etmişlerdir. Karşılaşılan sorunlar açısından bakıldığında en önemli sorunlar zaman ve

imkân eksikliğidir. Aşağıda görüş bildiren bazı öğretmenlerin ifadelerine doğrudan bir şekilde yer verilmiştir.

Öğretmen 1: “Öncelikle hazırlık yapıyorum kullanacağım zaman. Önceden Ödev veriyorum. Bu ödevler doğrultusunda çocuklar kendi aralarında çalışma yapıyor. Örnek veriyorum bir tiyatro çalışması yapılacaksa o anlık bir şey değil yani bir hafta öncesinde çocuğa çalışması için imkân veriyoruz. Çocuklar hazırlıyor dört beş kişi sunumunu yapıyor. Bazı öğrenciler çekimser oluyor onlarla tiyatro yapmak zor oluyor. Destan verirken mesela kendim anlatmıyorum öğrenciler kendi okuyor ve diğer arkadaşlarına anlatırken öğrenmiş oluyor. Biz genelde rehber konumundayız. Çocukların da dikkatini bozmamak için müdahale etmiyoruz.”

Öğretmen 2: “Konunun gidişatına göre mesela sekizinci Sınıfta Nutuk diye bir konumuz var konu bunun etrafında döndüğü için tamamen dersin başlangıcında kitabın tanıtımını yapıyorum. Başka herhangi bir edebi ürünü örnek olarak gösteriyorum. Bazen sadece örnekleme bazen de konuyu toparlamak adına kullanıyorum. Ödev veriyorum bazen. Mesela kısa bir Sakarya savaşı senaryosu yazma. Ya da İstiklal Marşının kabulünü anlatan bir öykü yazma gibi. Sonrada ödüllendirme yapıyorum ki bunlar kalıcı öğrenmeyi de sağlıyor. Bazen gösterip yaptırma şeklinde kullanıyorum.”

Öğretmen 6: “Pekiştirme amaçlı kullanıyorum. Destanı genelde ben okuyorum seslendirme yapıyorum. Çok daha ilgi çekici oluyor. Öğrenciler tekrar anlatmamı, tekrar okumamı istiyor. Bazı konularda mesela ilk çağ tarihinde Midas’ın Eşek Kulakları bu hikâye çocuklar için efsane ve çok ilgi çekici oluyor. Bunu anlatırken de mimikler şeyler kullandığım zaman öğrencilerin çok daha dikkatini çekiyor. Anlattığım şeyi ilerde soruyorum destandan ya da efsaneden öğrenci yola çıkarak buluyor. O direkt onun hafızasına işlemiş oluyor. Kalıcılığı artıyor. Dediğim gibi bir çok öğrenci öğretmenim tekrar anlatır mısınız? Hocam ne olur anlatır mısınız tekrar? Diyor. Özellikle beşler ve altılar çok etkili oluyor.”

Öğretmen 8: “Nasıl kullanılmaktadırlar şahsım adına şöyle söyleyeyim Bir Yazım çalışmasıysa şiir yazdıracaksın, kompozisyon yazdıracaksın veya farklı bir şey yazdırıksam belli bir süre veriyorum ya da ödev veriyorum. Ama mutlaka onları derste dinliyoruz birlikte okuyoruz cevaplandırıyoruz. Diğer taraftan mevcut bir konuyu ya da durumu ortaya koyuyorsak dediğim gibi yani teknolojiden faydalaniyorum. Ders kitapları ki hazırlayanlar da bunlara örnek vermişler onlardan faydalaniyoruz. Yani hem kendilerine yazdırıyoruz hem de bir yerlerden araştırma yapmalarını istiyoruz.

Kendilerine bir teşekkür mektubu ya da empati kurması için bir kompozisyon, Diğer taraftan şiir yazdırıyoruz. Yeri geliyor Baş harflerinden akrostiş yaptırıyoruz veya kendisini betimlemesini istiyoruz. Çocuk kendisini ortaya koyunca bazı şeyler daha çok hoşuna gidiyor.”

Öğretmen 13: *“En çok dersim girişinde kullanıyoruz. Çünkü girişte çocuğun ilgisini ve dikkatini çekiyoruz olayı bütünlemeye çalıştığımızda olayın daha da çok ilgisini çekmeyi amaçladığımız da dersin tam gelişme zamanında mesela konuyu veriyoruz belli bir kaç bilgiyi veriyoruz Ondan sonra çocuklar belli bir dakikadan sonra almıyor kafa ne kadar bilgi verirsek daha belli bir dakikadan sonra çocukların kafası almıyor işte orada bu edebi ürünler devreye giriyor. Çocuk bir anda hem dersten sıyrılmış hem de kafasını dağıtmış hem de daha olacağı hikâye tarzı duyduğunda hemen kendisini o yere getiriyor hocam ben de Yeniçeri olsaydım bende şu savaşa girseydim hemen savaşın içerisine veyahut olayın içerisine kendini alıyor ve olay kopmuyor yani ders kopmuyor ve bu şekilde durumlar oluyor. Yani çocuğun ilgisi Dağılmamış çocuk da 40 dakika boyunca sınıfta dersle ilgili bir şeyler yapmaya çalıştığını görüyoruz.”*

Öğretmen 15: *“Genelde anlatım yöntemi ile kullanıyorum. Örneklendirerek ya da yansıttığımız şeyler varsa ya da kitabın içerisinde varsa mesela ninniler maniler çocuklara söyletiyorum.”*

Öğretmen 17: *“Anlatım yöntemi ile bazen kitabı çıkarıp hikâyeleştirerek örnek vererek olayları biraz daha canlı hale getirerek veriyorum derste. Tiyatro ile 6 yıl uğraştım Erzurum Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak görev de çalıştım. O dönemde özellikle mesela Hürrem sultanı oynadık. Tiyatro dersinin her bölümde ana ders olarak alınması lazım bence. Hitabet gücünün geliştirilmesi açısından çok önemli bu. Ben öğretmenliğimdeki en büyük katkı ve artının tiyatro olduğuna inanırım. Çünkü ne kadar bildiğin önemli değil ne kadar verdiğin önemli. Ki tavsiye ederim mutlak bir şekilde çünkü gerçekten tiyatro mükemmel bir eğitim aracı. Harika bir eğitim aracı. ve ezber yeteneğini geliştiriyor. Artı ders içerisinde doğaçlamayı geliştiriyor. Ders içerisinde unuttuğun zaman topluluğa karşı nasıl davranacağını öğretiyor. Yani bence aslında öğretmenlik bir tiyatro sanatıdır. Eğer bunu çok iyi becerebilirsen istediğin her konuyu karşıdaki kitleye istediğin her şekilde anlatabilirsin.”*

Öğretmen 20: *“Şiiri kendimiz okuturduk ya da öğrencilere okuturduk destanları da aynı şekilde drama yaptığımız zaman öğrencileri çıkarır onların görevlendirir herkes bir rol üstlenirdi o şekilde. Genelde ödev çok fazla zaman yok ara sıra ödev verirdik.”*

Tablo 4.11.

Edebi Ürünlerin Katkıları Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

İfadeler	f	%
Dersi eğlenceli ve ilgi çekici hale getirmesi	17	17
Konuların açık ve anlaşılır olmasına katkı sağlaması	15	15
Kalıcı öğrenmeler sağlaması	13	13
Tarihsel Empatinin gelişmesine yardımcı olması	11	11
Milli ve Manevi değerlerin kazandırılmasına katkı sağlaması	10	10
Öğrencilerin derse katılımını arttırması	7	7
Dersi zenginleştirmesi	7	7
Değerler aktarımına katkı sağlaması	6	6
Sınıf içinde daha fazla etkinlik oluşturma fırsatı sunması	6	6
Öğrencilerde farklı bakış açılarını geliştirmesi	4	4
Öğrencilerin dil becerilerini geliştirmesi	4	4
Öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırması	3	4
Toplam	103	104

8. soruya cevap veren öğretmenlerin hepsi edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanılması yönünde açıklamalar yapmıştır. Mülakata katılan öğretmenler edebi ürünlerin öğrenciye çok fazla katkı sağladığını ve sosyal bilgiler dersi çatısı altında mutlaka olması gerektiğini vurgulamışlardır. Çoğu öğretmen konularda kalıcılık sağlamak, dersi ilgi çekici hale getirmek için edebi ürünleri kullanırken bir kısmı da milli ve manevi değerlerimizin kazandırılmasında edebi ürünlerin önemli rol oynadığını düşünmektedir. Bunun yanı sıra bazı öğretmenler öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak için roman ödevi vermektedir. Konuların kalıcı olması ve derse olan ilginin artması yönünde çok fayda sağladığını düşünen öğretmenlerde çoğunluktadır. Karşılaşılan sorunlar açısından bakıldığında ise zaman yetersizliği ön plana çıkmaktadır. Aşağıda konu hakkında görüş bildiren bazı öğretmen adaylarının ifadelerine doğrudan yer verilmiştir.

Öğretmen 1: “Öğrencinin olayı yaşaması ya da daha çok içselleştirmesine daha çok katkı sağlamış oluyor. Yani edebi eserde genellikle bir şahıs vardır onun düşünceleri vardır o düşüncelerin topluma yansımaları vardır günün şartlarından bahsettiği durumlar söz konusudur. Çocuklar bunları hayal dünyası ile birleştirebilirse o konu onun hakkında çok daha kalıcı olur. Bu yönde faydaları vardır mutlaka. Zaten asıl amacımızda işlenen konunun kalıcı olmasını sağlamak. O yönden çok önemli bir amaca hizmet ediyor yani.”

Öğretmen 4: “Bu bir defa bizim bakış açımızı, ufkumuzu geliştirir düşünce düşüncemizde ki yenilikleri sağlar. Çocukların hayata bakış açılarını geliştirir konuları daha iyi anlayabilmesi için okuma kültürünü alışkanlığını geliştirir yorum yapma kabiliyetini geliştirir ki eğitim sistemindeki noksanlıklarımızdan birisi de budur öğrencilerimiz bu durumdan kaybediyor geçmişimizi öğreniriz geçmişle günümüz arasında bir iletişim kurarız. Ben her dersinde de önce tarihi coğrafyayı aşağı yukarı her dersimde tanımını Hatırlatırım çocuklara öğrencilerin ilgisini çeker dersi sevmeye ve ilgili olabilme açısından katkı sağlar özellikle oraya şunu da eklememiz gerekir ki her sınıfta bir kütüphanenin olması lazım mesela şu anda bizim okulumuzda yok hiçbir sınıfta yok öğretmenin çok okuması lazım çok yazması lazım ama zaman ve imkânların yetersiz olması bilmiyorum yani ben bulunduğum çevrede böyle bir katkı görmedim başta kendim olmak üzere yani kitap okuyayım, kitap yazayım öyle bir gayret de olanları görmedim ki olması lazım ama bunu da kaynakları yeri zamanı belirlenmesi lazım.”

Öğretmen 5: “Edebi ürünlerden destek almayan bir sosyal bilgiler öğretmenini yeterli görmüyorum. Sosyal bilgiler öğretmeni yüzde sekseni edebi ürünlerle var olur bilgisini yeniler varlığını ispat eder. Bunlardan beslenmeyen hücrelerde ölü hücredir. Etkisizdir. Dolayısı ile sosyal bilgiler öğretmeni kendisini canlı diri etkin kılmak zorunda bunun yolu da kendisini bu ürünlerle yetiştirmeli.”

Öğretmen 7: “Öğrenmede kalıcılığı sağlıyor önceden de söylemiştik ya en büyük katkısı bence bu çocuğu işin içine kattığımız durumlar oluyor kalıcılık en büyük yararı. Kalıcılık monotonluktan kurtarıyor dersi mesela Onuncu Yıl Marşı var Hemen girişinde onu da söylemeye çok seviyorum ben çocuklarla birlikte söylüyoruz dikkat çekmek adına.”

Öğretmen 9: “Muhakkak olması gerekir yine o başta söylediklerimi söyleyeyim çocuğun kültürel açıdan efendim tarih sevgisi açısından milli benlik açısından Evrensel değerler açısından kendine çok iyi geliştireceğini inanıyorum muhakkak Ama

muhtakak. Bu edebi eserleri derslerde bize çok fazla faydasının olduğunu düşünen bir sosyal bilgiler öğretmeniyim çocuğun bu dersten sıkılmamasını sağlamak için bunları yapmamız gerekiyor sıkılmasını önüne geçmemiz lazım.”

Öğretmen 14: *“Çok önemli buluyorum, bir şekilde bunlarla köklerimize inmiş oluyoruz. Düşününki Orta Asya'dan Anadolu'ya geliş sürecinde yazılı ve yazılı olmayan dönemi aktarmak bunlarla mümkün oluyor yazılı olmayan dönemde Kitabeleri, efsaneler, atasözleri vesaire bir şekilde bizim kültürümüzün bir parçası. Dolayısıyla bunlarla somutlaştırılmış oluyoruz daha somut hale getirmiş oluyoruz. Derse renk katmış oluyoruz zenginleştirmiş oluyoruz içeriğini. Bir de genelde olumlu örnekleri paylaştığımız için bu pekiştirme anlamında, pekiştireç olarak da kullanılabilir ya da o hayatlardan yola çıkarak kendilerinde bunu rol model anlamında da.”*

Öğretmen 15: *“ Kesinlikle kullanılmalı. Sosyal bilgiler zaten bünyesine insanı alan bir ders. Temel kaynağında insan olduğu için insana dair birçok unsur, duygu, düşünce, kavramlar, kültür, milli duygu yani her şey var. Bunları da toplumun içinde gelişmiş olan edebi türleri ortaya koyması çok normal bir şey yani çocuğun kendini bulması gerekiyor. Bu Bir türküde de olabilir, metinde de olabilir romanda da olabilir. Yani kesinlikle edebi ürünler ders kitaplarında olmalı. Nerede kullanılmalı? Hem dersi zenginleştirmesi açısından hem de farklılık getirmesi açısından önemli.”*

Öğretmen 16: *“Ben kendi düşüncemi söyleyeyim bunları mümkün olduğu kadar bir kültürel değer olarak, kültürümüzün bir birikimi bir mirası olarak, özellikle tarihi konularda bir belge olarak bunları ne kadar kullanırsak o kadar değerli olur. Bunları somut olarak sınıfımıza getirmek derslerimizde somut olarak göstermek tabii ki çok önemli öğrencilerde en azından bilinçaltında bir bilgi olarak kalır. Çocuklarda bir farkındalık oluşturabiliriz. İleriye yönelik kariyer peşinde ise böyle bir bilgi dağarcığı kafasında oluşur. Sadece ders kitabına bağlı kalırsak öğrencileri robotlaştırmış oluruz. Öğrencilerde farklı duygular uyandırması geniş bir bakış açısı oluşturması amacı ile elbette ki bu çeşitliliği sağlamamız lazım bu zenginliği sağlamamız lazım.”*

Öğretmen 20: *“Genelde edebi ürünler dersimize katkı sağlıyor. Dersimizi daha zevkli hale getiriyor. Öğrenciyi derse katıyor. Ders farklı bir yöntemle işlenmiş oluyor.”*

Görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin neredeyse tamamı birçok konuda aynı fikirdeler. Özellikle edebi metinlerin öğrencilere aktarılabilmesi konusunda ders saatinin yetersiz kaldığından ve bu sorunun çözümü için ders saatlerinin arttırılması gerektiğinden bahsetmişler. Buna dair öğretmenler dersin daha etkili hale gelebilmesi

için önerilerde bulunmuşlardır. Sosyal bilgilerde edebi ürün kullanımına dair bazı öğretmenlerin eleştiri ve görüşleri doğrudan aktarılmıştır.

Tablo 4.12.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Edebi Ürünlerin Kullanımı Hakkındaki Görüşleri

İfadeler	f	%
Öğretmenlerin bilgi eksikliği giderilmeli	20	59
Ders saatleri arttırılmalı	10	29
Kitaplarda daha fazla örneğe yer verilmeli	3	9
Okul kütüphanesi zenginleştirilmeli	1	3
Toplam	34	100

Öğretmen 2: “Kesinlikle çok etkili olduğunu düşünmekteyim. Hepsinden biz konu gereği zaten biz faydalaniyoruz. Kullanılması gerekiyor fakat bizim zaman açısından biraz sıkıntımız olduğu için dönüp dolaşıp hep aynı yere geliyoruz. Dersimizin biraz daha saati arttırılırsa bütün öğretmenlerimizin her anlamda çok daha etkili kullanacağına inanıyorum.”

Öğretmen 25: “Kullanılması gerekiyor fakat bizim zaman açısından biraz sıkıntımız olduğu için dönüp dolaşıp hep aynı yere geliyoruz. Dersimizin biraz daha saati arttırılırsa bütün öğretmenlerimizin her anlamda çok daha etkili kullanacağına inanıyorum.”

Bu konudaki görüşleri ortak bir düşünce altında toplamak gerekirse sosyal bilgiler dersinde edebi metinler: Konuların somutlaştırılmasında, açık ve anlaşılır bir biçimde aktarılabilmesinde, dersi ilgi çekici ve dikkat toplayıcı hale getirmesinde, tarihsel empati ve değerler eğitimi gibi hususlarda da destekleyici bir özellik göstermesinde, geçmiş ve gelecek için yaşantılara farklı bakış açıları sunabilmesinde ve daha birçok açıdan faydalar sağlayabilmesinde büyük bir önem arz eder. Bu kadar önemli bir yere sahip olan edebi metinlerin derste başarılı bir şekilde aktarılabilmesi için ise zamana ihtiyaç vardır. Ders saatlerinin arttırılması bu açıdan önemlidir.

Yine edebi metinlere dair örneklerin ders kitaplarında arttırılması ve bu konuda öğretmenleri de bilgilendirerek destek verilmesi gerekmektedir. Ek bilgi olarak bunun için bir rehber kitap hazırlanabilir. Edebi metin örneklerinin ders kitaplarında arttırılması, hangi metnin hangi konu için uygun olduğu konusunda öğretmeninde bilgilendirilmesi yerinde olur. Ayrıca Öğretmenlerin başka bir eksiklik olarak değindiği bir konuda okuldaki kütüphanelerin yetersiz olmasıdır.

Öğretmen 19: *“Derse dikkat çekme noktasında ve kalıcı olma noktasında çok yararı oluyor. Çocukların anlaması kavraması noktasında çok yararı oluyor. Ders kitaplarında örnekleri arttırılmalı. Mümkünse ders kitapları hikâyeleştirilerek yazılmalı.”*

Öğretmen 6: *“Çok gerekli. Ama bu metinler hakkında gerekli bilgiye sahip değiliz. Hangi metni kullanabiliriz. Aslında bunun üzerine çalışma yapılabilir. Bunları sizinle mülakat yapınca fark ettim. Böyle hangi üniteye hangi edebi metinler kullanılabilir. Zaten kitaplarımızda şiirler var ama içerik olarak çok fazla şeyler yok. Öğretmenlere ek bir kitapçık çıkarılabilir bence”*

Öğretmen 4: *“Kitaplarda çok az yeteri kadar yok.”*

Öğretmen 22 : *“Her sınıfta bir kütüphanenin olması lazım. Mesela şu anda bizim okulumuzda yok hiçbir sınıfta yok imkânlar yetersiz.”*

Sekizinci sınıflarda inkılâp tarihi dersi bulunmaktadır. Edebi metinler kullanılarak bu dersin işlenmesi konuların kalıcı olması açısından önemlidir. Fakat sekizinci sınıflarda Teog Sınavı olduğu için sadece test çözdürme ve konu yetiştirme telaşı olmaktadır. Ders saatleri az olduğu için farklı yöntemlere başvurmak söz konusu bile değildir. Edebi metinleri kullanmak için sekizinci sınıf konuları çok uygun fakat bu tarz problemlerden dolayı kullanılamamaktadır.

Öğretmen 5: *“ Şu anda her şey Teog sınavına yönelik çünkü başarılı öğretmen en çok neti yaptıran öğretmen olduğu için bizim kaynaklarımız aldığımız kitaplar buna dönük.”*

Öğretmen 1: *“Kesinlikle öğrencilere faydalı olduğunu düşünüyorum. Fakat yeteri kadar bu konuda bilgi sahibi değiliz. Edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersi içerisinde daha fazla yer alması gerektiğini inanıyorum. Uygulamayı gerçekleştirebilmemiz için ders saatinin uygun olması gerekiyor. Çok zor. Bu tür etkinliklere yer veremiyoruz. Uygulama çok zaman alıcı. Sekizinci sınıflar sınava hazırlanıyor. Bu yüzden çok fazla*

zaman ayıramıyoruz. Bunun eksikliğini hissediyorum. Artı olarak ders saati çok az geliyor. Bu tür etkinliklere yer vermek için süremiz kısıtlı. Ders kitaplarında verdiği sürece kullanmaya çalışıyoruz. Ama daha çok liselere hazırlık sınavı için soru çözüyoruz.”

Öğretmenlere yapılan mülakat uygulaması bittikten sonra öğrencilerin sınıflarına gidilmiştir. Öğrencilerle toplu olarak görüşme yapılmış ve sohbet havasında geçen bu görüşmede öğrencilerin fikirleri alınmıştır.

Uygulama başlamadan önce edebi ürünler hakkında öğrencilere detaylı bilgiler verilmiş ve görüşme araştırmacı tarafından yapılmıştır. Sınıflarda öğretmenlerin edebi ürünleri kullandığını belirten öğrenciler edebi ürünlerle ilgili çeşitli etkinlikler yapıldığını da dile getirmişler. Bu edebi ürünler başta şiir, roman, biyografi, hikâye olmak üzere atasözü, marş, destan, anı, şarkı, türkü, deyim, fıkra, tiyatro, mani, ninni örnekleri de görülmektedir. Toplu olarak görüşme yapılan öğrencilerin ifadelerine doğrudan yer vermek gerekirse:

“Hikâye kullanıyoruz. Halide edip Adıvar’ın romanlarından bahsediyor hocamız ve ödevini verdi okulun ikinci haftası.”

“Mani yazdık. 18 Mart haftasında tiyatro yaptık.”

“Türkü söylüyoruz. Hey on beşli türküsünü söylüyoruz.”

“Evet, öğretmenimiz her zaman hikâye anlatıyor. “Çok güzel hikayeler anlatıyor. Han hikâyesi, Osman Beyin rüyası, Son akşam yemeği.”

Öğrencilerin ifade ettiği edebi ürünlere bakılırsa geniş bir çeşitlilik görülmektedir. Yapılan gözlemlere göre öğrencilerin edebi ürünler ile ders işlemekten zevk aldıkları ve mutlu oldukları görülmüştür. Ayrıca öğrenciler edebi ürünleri örneklendirerek belirtmiş ve birçok edebi ürünü adı ile ifade etmiştir.

“Öğretmenimiz bize Şu Çılgın Türkleri ödev verdi. Küçük Ağayı okuduk, Büyük Osmanlıyı okuduk, Çanakkale Savaşını okuduk, Alamut Fedailerini okuduk.”

“Ateşten Gömleğ’i okuduk, Anadolu Battal Gazi destanını okuduk, Türk’ün ateşle imtihanı, 1915 Çanakkale, Ahi Evran, Nutuk, Kanuni Sultan Süleyman’ı okuduk.”

“Fatih sultan Mehmet Marşı, İstiklal Marşı, Mehter Marşını söyledik.

“Atasözleri ve deyimler kullanıyor öğretmenimiz. Sağ elin verdiğini sol el göremeyecek sözünü öğretti bize.”

“Hocam Albert Einstein, İbn-i Sina, Ali Kuşçu, Takiyüddin, Biruni, İbn-i Sina yabancılar tarafından Avicenna diye tanınıyor kitabı yabancı üniversitelerde kullanılıyor öğretmenim. Mesela Harizmi sıfırı bulmuştur.”

“Önemli bilim adamları var öğretmenim Thales, Pisagor, Hipokrat, Ömer Hayyam, Alparslan, Herodot.”

“Hocam Atasözlerini işliyoruz. Bazen deyim kullanıyoruz. Eğlenceli geçiyor. Midas’ın Eşek kulaklarını işledik. Fıkraları söyleyecektim başka hocam. Nasreddin Hoca fıkralarını anlatıyor öğretmenimiz bize.”

“Bir malı daha çok verersen daha çok malın olur diye hikâye anlattı. Yunus Emre’nin hikâyesini anlattı. Sınavda da sormuştu Yunus Emre’nin iletişimle ilgili bir sözünü sınavda sormuştu.”

“Kara toprak şiirini işledik. Mehter marşını işledik. Oğuz Kağanın destanında dokuz başlı ejderhayı Çine benzetip olmasını da anlattı hocamız bize. Göç ve Türeyiş destanını işledik. Dağı eritip Türklerin oradan çıkması destanı çok güzeldi hocam.”

“Lale devrinde çok ısrar etmiştik şarkı dinletmişti bize hocamız. Ayrıca Mozart ve Beethoven’dan da bahsetti.”

“Ağzı açık kalmak deyimini işledik. Pabucu dama atılmak deyimini işledik ahilik konusunda. Ak akçe kara gün içindir, damlaya damlaya göl olur, ayağını yorganına göre uzat, tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır öğretmenimiz öğretti bize bunları.”

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde elde edilen bulgular ışığında ortaya çıkan sonuçlara yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu edebi türleri derslerinde kullandığını ifade etmiştir. Başta hikâye ve şiir olmak üzere destan, atasözü, roman, biyografi, türkü, deyim, anı, efsane, marş, tiyatro, şarkı, fıkra, mektup, tekerleme, kompozisyon, ninni, masal gibi türleri kullandıklarını ifade eden öğretmenler edebi ürünlerin derse önemli derecede katkı sağladığını da dile getirmişlerdir (Tablo 4.1, Tablo 4.5). Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürün kullanımı programın temel özelliklerindendir. Bu yüzden öğrenciler roman, hikâye, şiir gibi edebi ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Buna rağmen görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 8’lik kısmı derslerinde edebi ürün kullanmadığını ifade etmiştir. Ünlü (2016) yapmış olduğu çalışmada edebi ürünlerin sosyal bilgiler dersinde kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerini incelemiş ve öğretmenlerin edebi ürünleri derslerinde kullanmayı sıklıkla tercih ettiklerini ayrıca hikâye, roman, şiir gibi türleri diğerlerine oranla daha fazla kullandıklarını da dile getirmiştir. Oruç (2009) tarafından yapılan çalışmada Sosyal bilgiler ders kitaplarında işlenen konuların büyük bölümünde edebi ürünlerin kullanıldığını ifade etmiştir. Edebi ürünlerin kullanılmasının ders kitaplarında ve öğrenci çalışma kitaplarında büyük bir zenginlik sağladığını dile getirmiş ve kullanılan edebi ürünler şu şekilde sıralanmıştır: Anı, Biyografi, Günlük, Destan, Fıkra, Hikâye, Mektup, Piyes, Roman Özeti, Seyahatname ve Şiir. Kaymakçı (2013) ise ders kitaplarında en çok ön plana çıkan türlerin hikâye başta olmak üzere biyografi, anı ve özdeyiş olduğunu tespit etmiştir. Yeşilbursa ve Sabancı (2015) yapmış oldukları çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde geniş ölçüde kullanılabileceği görüşüne sahip oldukları sonucuna ulaşmış ve en çok tarihsel roman, destan-efsane-mit, hikâye, şiir, biyografi, anı-hatırat, makale

gibi türlerin kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Adı geçen çalışmalar yapılan bu çalışmayla büyük oranda paralellik göstermektedir.

Yapılan Araştırma da elde edilen diğer bir sonuç edebi ürünlerin kullanımına yönelik eğitim alan öğretmenlerin sadece % 12'lik bir dilimi oluşturduğudur. Bu öğretmenlerin bir tanesi lisans düzeyinde diğer iki öğretmen ise yüksek lisans düzeyinde eğitim almıştır. Eğitim alan sosyal bilgiler öğretmenleri ders anlatırken bu eğitimin onlara önemli katkılar sağladığını dile getirmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına yönelik eğitim almayan öğretmenlerin %60'ı böyle bir eğitim almamanın eksikliğini hissettim derken % 21'lik kısım böyle bir eğitimin ne tür katkı sağlayacağını bilmedikleri için eksikliğini de hissetmediklerini dile getirmişlerdir (Tablo 4.2). Edebi ürün kullanımına yönelik eğitim almayan öğretmenlerin bu konuda bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri nasıl ve ne amaçla kullanacaklarını bilmedikleri için derslerin de edebi ürünleri kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünlerde geçen Osmanlıca ya da eski Türkçe kelimeleri bilmediği için öğrencilere de aktarmada sorun yaşadığını dile getirmiştir. Sabancı ve Yeşilbursa (2015) yapmış oldukları çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının edebi ürünler hakkında almış oldukları eğitimi eksik bulduklarını, edebi ürünler ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve bu yüzden edebi ürünleri nasıl kullanacaklarını bilmediklerini tespit etmişler. Ünlü (2016) ise edebi ürünler kapsamında öğretmenler için bilgilendirme ve uygulama toplantılarının gerçekleştirilmesi gerektiğini ve edebi ürünlerin daha etkili kullanılabilmesi için öğretmenlerin; hikâye anlatım yöntemi, öyküleştirme yöntemi gibi yöntemler hakkında bilgi sahibi olması gerektiğini ifade etmiştir. Oruç ve Erdem (2010) Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek biyografiler tespit edilerek bu biyografilerin hangi ünitelerde nasıl kullanılabileceğine dair bir çalışma gerçekleştirilmesi kanaatindedirler.

Edebi ürünlerin hangi amaçla kullanıldığına dair elde edilen sonuçlara bakıldığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu edebi ürünleri derslerde konuları anlaşılır ve kalıcı hale getirmek için kullandıklarını ifade etmiştir. Dersi monotonluktan kurtarmak, ilgi çekici hale getirmek, derse katılımı arttırmak, öğrencilere sorumluluk duygusu kazandırmak, milli bilinci geliştirmek ve kültürel değerleri aktarmak amacıyla

öğretmenlerin edebi ürünleri derslerinde kullandığı görülmektedir. Literatüre bakıldığında edebi ürünlerin dersi ilgi çekici hale getirdiği, konuların anlaşılır ve kalıcı olmasına katkı sağladığı sonucuna ulaşan birçok araştırmacı vardır. Tangülü ve Yangın (2013) ise sosyal bilgiler öğretiminde hikâyelerin kullanılmasının konuları daha somut hale getirdiği ve öğrencilerin öğrenmesinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Gowan ve Guzzetti (2010) yapmış oldukları çalışmada, sosyal bilgiler dersinde edebi ürünlerin; dersin öğreniminde, öğrencilere beceri kazandırmada ve dersi zenginleştirmede önemli rol oynadığını ifade etmişlerdir. Oruç ve Erdem (2010) ise sosyal bilgiler dersinde farklı yöntemleri kullanmak, dersi daha ilgi çekici hale getireceğinden öğretimi destekleyici materyallerden birisi olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinde milli ve manevi değerlerin aktarımında hayli önemli olan edebi ürünler birçok araştırmacı tarafından önerilmektedir. Mindivanlı Akdoğan, Boztaş ve Koç (2014)'un yapmış oldukları çalışmada atasözü ve deyimlerin değer öğretiminde kullanımının etkili sonuçlar doğuracağını ifade etmişlerdir. Sidekli, Küçük, Gedik ve Akkuş (2014) yapmış oldukları çalışmada sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere doğrudan verilmesi gereken değerlerin masal yoluyla verilebileceğini ifade etmişlerdir. Akkuş (2006) yapmış olduğu bir çalışmada zengin tarihi ve kültürel mirasımızın bir parçasını oluşturan edebi ürünlerin eğitim öğretimde yararlanılabilecek bir materyal olduğunu ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri seçerken, dikkat ettikleri ölçütler incelendiğinde, öğretmenlerin konuya, kazanıma ve öğrencinin seviyesine uygun olan edebi ürünleri seçmeye dikkat ettikleri görülmektedir. Milli ve manevi değerlerimizi güçlendirecek ölçütleri temel alan öğretmenlerin mevcut olmasıyla beraber bazı öğretmenlerin sadece kendi ilgi alanlarını ölçüt aldığı bazı öğretmenlerin ise hiçbir ölçüt kullanmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda öğretmenlerin, öğrenci seviyesine, konuya ve kazanıma uygunluğunu dikkate alması durumunda kullanılan edebi ürünün özellikle başarı üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Ünlü (2016) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri kullanırken, bazı ölçütlere dikkat ettiğini vurgulamıştır. Seçilen edebi ürünlerin kazanım ve konuyla olan uyumu, öğrenci seviyesine hitap edebilmesinin önemli unsurlar olarak görüldüğünü tespit etmiştir. Demir ve Akengin (2012) ise hikâyelerle sosyal bilgiler öğretiminde, edebi ürünler kullanılırken öğrenci düzeyine uygun olmasına dikkat

edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Küçük, Gedik ve Akkuş (2014) yapmış oldukları çalışmada kitapların kapak kısmında veya içinde hangi sınıf seviyesine uygun olduğunu belirten bir bilgi olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yeşilbursa ve Sabancı (2015) edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanmanın yaş seviyesine uygun olmayan durumlarda yanlış anlama ya da yorumlamalara yol açabileceğini, öğrencilerin kurgu ve gerçek ayrımı yapamayabilecekleri şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Milli ve manevi değerlerin kazandırılmasında edebi ürünlerin kullanımı birçok araştırmacı tarafından önerilmektedir. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş (2012) yapmış oldukları bir çalışmada atasözü ve deyimlerin değer aktarımında önemli rol üstlendiğini tespit etmişlerdir. Oruç ve Erdem (2010) Biyografilerin öğretmenler tarafından derslerde kullanımı ile öğrencilerin geçmiş dönemlerin sosyal ve kültürel yapısını daha iyi tanınmasına yardımcı olacağını vurgulamışlardır. Edebi ürün kullanımında öğretmenlerin kendi ilgi alanlarını ölçüt alması edebi ürün kullanımında çeşitliliği azaltabilir. Bu durum bu ölçütün sınırlılığı olarak da yorumlanabilir. Öğretmenin edebi ürün kullanımında hiçbir ölçütü dikkate almaması eğitimde istenilen sonuçlara ulaşılmamasına neden olabilir.

Araştırmada öne çıkan diğer önemli bir husus ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri nerden temin ettiğini gösteren sonuçtur. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu edebi ürünleri temin ederken kitle iletişim araçlarından internet ve televizyondan yararlandığını söylemektedir. Çengelci (2013) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler dersi için, kitle iletişim araçlarının ve medyanın çok önemli olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca kütüphanelerin, kitapçıların, yayın evleri gibi yerlerin de öğretmenler tarafından tercih edildiği görülmektedir. Bu sonucu destekler nitelikte çalışmalar mevcuttur. Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu (2012) yapmış oldukları bir çalışmada ilköğretim okullarında, öğretmen ve öğrencilerin okuma ve bilgi edinme gibi ihtiyaçlarını karşılaması için kütüphanelerin çok önemli bir kaynak olduğunu ifade etmişlerdir. Fakat bazı öğretmenler okul kütüphanesinin istekleri karşılayamayacak kadar yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca ders kitabı kullanımı, büyüklerden dinlenen öykü gibi türler ve meslektaşlardan temin edilen edebi ürünlerde öğretmenler tarafından kullanılmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebi ürünleri nasıl kullandığına dair bulgulara bakıldığında ise öğretmenlerin çoğunun konu dâhilinde örnekler göstererek

dersi işlediği görülmektedir. Bu örnekler konu ve kazanıma uygun olarak pekiştireç amaçlı verilmektedir. Edebi ürünlerden faydalanan öğretmenler genelde, interneti derslerinde kullandıklarını ve çok memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Bazı öğretmenlerin ise edebi ürünleri sınavlarda kullandıkları ya da öğrencilere araştırma ödevi olarak verdikleri tespit edilmiştir (Tablo 4.10). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin konu içerisinde örnekler vermesi öğrencinin konuyu öğrenmesinde kolaylık sağlayabilir ve öğrencinin deste aktif olması açısından önemli görülebilir. Akçay (2007) öğretmen görüşlerinin temel alındığı bu çalışmada, sosyal bilgiler programında, Türkçe okuma parçaları gibi etkinliklerin soru cevap yöntemi ile incelendiğinde öğrencilerin aktif bir öğrenme sürecine katılamadığını tespit etmiştir. Unkovich (2011) çalışmasında hikâyeler sayesinde öğrencilerin günlük yaşamında olan değişiklikleri ele alırken, hikâyenin öğrenme üzerindeki gücünden bahsetmiştir. Edebi ürün kullanımında araştırma ödevi veren öğretmenler öğrencileri araştırmaya sevk ettiği için öğrenciler üzerinde olumlu etkiler bırakabileceğini düşünebilir. Ünlü (2016) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin derslerinde edebi ürünleri konu ve kazanıma uygun bir şekilde örneklendirerek anlattığını ve öğretmenlerin okul dışı çalışmalarda öğrencilere edebi türlerden faydalanabilecekleri şekilde ödevler verilebildiğini tespit etmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre sosyal bilgiler öğretmenleri, edebi ürünlerin derslerde kullanımının dersi eğlenceli ve ilgi çekici hale getirdiğini, dersin kalıcılığını arttırdığını, konuların açık ve anlaşılır olmasını sağladığını, dersi zenginleştirdiğini, milli ve manevi değerlerin kazandırılmasına katkı sağladığını ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra mülakat yapılan sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünlerin öğrencilerin diksiyonunu geliştirdiğini ve okuma alışkanlığı kazandırdığını da vurgulamışlardır (Tablo 4.11). Kaymakçı (2013) tarafından yapılan çalışmada edebi türlerin dersi ilgi çekici hale getirdiğini, başarıyı arttırdığını ve milli benlik duygularının gelişmesini sağladığını ortaya koymuştur. Ayrıca sosyal bilgilerde bilgi, beceri, değer ve tutum kazandırma kapsamında edebi metin ve türlerden yararlanması gerektiğini de vurgulamıştır. Sidekli ve Coşkun (2014) tarafından yapılan çalışmada ise türkü destekli sınıf içi etkinlikler ile eğitim ve öğretim ortamında türkülerin kullanılmasının öğrencilerin derse aktif katılımını ve sosyal bilgiler dersinde akademik başarılarını arttırdığını tespit etmiştir. Akkuş (2016) tarafından yapılan bir çalışmada edebi ürünlerin belirlenen hedef davranışlar doğrultusunda öğretilen becerilerin geliştirilmesi

için konuyu pekiştirme ve zenginleştirme amacıyla kullanıldığını vurgulamıştır. Oruç (2009) ise edebi ürünlerin sosyal bilgiler öğretiminde en canlı ve temel öğretim materyalleri olduğunu ifade etmiştir. Ünlü (2016) yapmış olduğu çalışmada İçeriğe uygun edebi türlerin, anlamayı kolaylaştırdığını, okuma ve dinleme çalışmalarına fayda sağladığını, kelime hazinesini zenginleştirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca edebi türlerin planlı kullanımı motivasyonu, kavram öğrenme ve empati becerilerinin gelişimini olumlu etkilediğini bu sayede öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini daha akılcı ve beklenen düzeye çıkardığını tespit etmiştir. Öztürk ve Otluoğlu (2002) yapmış oldukları çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılması öğrencilerde klasik öğretim yöntemine göre; hoşlanma, farkına varma, ilgi çekme, konuları zihinde canlandırabilme gibi durumların oluştuğunu ifade etmişlerdir. Cerrahoğlu (2013) ders kitaplarında yer alan atasözlerinin öğretimi öğrenciler için daha zevkli hale getirdiğini, öğrenilen konuların kavranması ve yorumlamasını daha kolay olacağını vurgulamıştır.

Yapılan araştırmada elde edilen bir başka sonuç öğretmenlerin edebi ürünleri kullanımı hakkında genel anlamda olumlu görüşlere sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Fakat ders saatinin edebi ürünlerin kullanımı için yetersiz olması, müfredatın yoğun olması, öğretmenlerin edebi ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, okullardaki imkânların kısıtlı olması başarılı sonuç vermesini engelleyen durumlar olarak ifade edilmiştir. Ayrıca öğretmenler, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki edebi ürünlerin beklentilerini karşılamadığını konu ve kazanıma uygun örneklerin zenginleştirilerek verilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu sayede öğrencilerin derse aktif katılım sağlayacağını belirtmişlerdir. Mindivanlı Akdoğan, Boztaş ve Koç (2014)'un yapmış oldukları çalışmada atasözü ve deyimlerin değer öğretiminde kullanımının etkili sonuçlar doğuracağını ifade etmişlerdir ancak ders saatlerinin bu edebi türlerin kullanmasında yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Ünlü (2016) ise sosyal bilgiler dersine ayrılan zamanın azlığının edebi ürün kullanımı açısından yeterli olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca mevcut ders kitaplarında edebi ürünlere ayrılan kısımların ve kütüphanelerin yetersiz olduğunu bu yüzden öğretmenlerin sorun yaşadığını tespit etmiştir. Şentürk (2014) ise kavram öğretiminde karikatürlerin önemi hakkında yapmış olduğu bir çalışmada öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda ders kitaplarında yeterince karikatür olmadığını ve öğretilecek kavramlar için daha fazla

karikatüre yer verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Yakar (2013) sosyal bilgiler öğretim programlarında seyahatnamelerin incelenmesi hakkında yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler dersinin içeriğinde seyahatnamelere daha çok yer verilmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur.

5.2. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri nasıl kullanacağı hakkında ve daha etkili kullanması konusunda bilgilendirilmesi gereklidir.
2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğretilecek konu ve kazanımlar için daha fazla edebi ürüne yer verilmesi faydalı olacaktır.
3. Sosyal bilgiler öğretmenleri ders kitaplarında yer alan edebi ürünleri ne amaçla kullanacağı konusunda önceden bilgilendirilmelidir.
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde dersi eğlenceli ve ilgi çekici hale getirmek, dersin kalıcılığını arttırmak, konuların açık ve anlaşılır olmasını sağlamak, dersi zenginleştirmek ve öğrencilerin motivasyonunu arttırmak için edebi ürünleri daha çok kullanması teşvik edilmeli.
5. Ders saatlerinin kısıtlı olmasından dolayı sosyal bilgiler dersinde edebi ürünleri her zaman kullanmak mümkün değildir. Ders saatlerinin arttırılması edebi ürün kullanımı açısından öğretime büyük katkı sağlayacaktır.
6. Öğrencilerin ders kitaplarının dışındaki edebi ürünlere ulaşabilmesi için okullardaki imkânların artırılması ve okul kütüphanesinin geliştirilmesi için çalışılmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. (2003). *Aktif Öğrenme* (2. Baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akbulut, G. (2004). Coğrafya ve Aktif Öğretim yöntemleri, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, (6)1, 65-77.
- Akçay, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Akkuş, Z. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Destanların Kullanımı, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi*, (14), 31-48.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*, (12. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Altunay Şam, E. (2011). “ Şu Çılgın Türkler” Romanının “Kurtuluş Savaşı Bilgisi” ni Öğrenmeye Etkisi, *e- Journal of New World Sciences Academy*, (6)4, 2555-2567.
- Alacapınar, F. (2008). *Örnek Olay Yöntemi ve Eğitimde Örnek Olaylar*, Ankara: Anı yayıncılık.
- Asiltürk, B. (2011). *Yazılı Anlatım Metin İnceleme ve Oluşturma*, İstanbul, İkaros Yayınları.
- Arslan, M. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (4. Baskı). Ankara.
- Araz, G. (2012). *Anahtar Kelimelerle Eğitim Bilimleri*, Tasarı Yayıncılık.
- Artun, E. (2016). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, (11. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2014). *Ansiklopedik Halkbilimi/ Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler- Motifler- Kavramlar*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Aytaş, G. (2006). *Edebi türlerden yararlanma*, Milli Eğitim.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*, (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baki, Y., Karakuş, N. (2014). Fıkra Türünün Eğitimdeki Yeri ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Kullanılabilirliği, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Sayı: XVII, Mart, 785-812.

- Barr, R., Barth, J.L., Shermis, S.S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası*, (1.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Başaran, İ. E. (2007). *Eğitim Bilimine Giriş*. (1. Basım). İstanbul: Ekinoks Basımevi.
- Bayrakçıken, S., Doymuş, K., Doğan, A. (2015). *İşbirlikli Öğrenme Modeli ve Uygulaması*, (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ed: Bilgili, A.S. (2012). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, (5.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bilen, M. (2002). *Plandan Uygulamaya Öğretim*. (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyükalın Filiz, S. (2009). Soru Cevap Yöntemi Eğitiminin Öğretmenlerin Soru Sorma Bilgisi ve Soru Sorma Tekniklerine Etkisi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (3), 167-19.
- Cartledge, G., Kiarie, M. (2001). Learning Social Skills Through Literature For Children And Adolescents, *Teaching Exceptional Children*, Vol 34, No,2, 40-47.
- Cengizhan, S. (2015). Öğretim Yöntemleri. Tuğba Yanpar Yelken ve Cenk Akay (Ed.). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çetişli, İ. (2006). “Edebiyat Eğitiminde Edebî Metnin Yeri ve Anlamı, *Milli Eğitim*, 169, 75-84.
- Çetin, O. (2012). Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Yararlanılan Toplumsal ve Kültürel Kaynakların Belirlenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (43), 219-236.
- Demir, S.B., Akengin, H. (2012). *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (2.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demircioğlu, İ. H. (2007). *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2012). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*, (19. Baskı). Ankara: Pegem.
- Dilcin, C. (2016). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, (11.Baskı). Ankara.

- Dilidüzgün, Ş., Kuyumcu, N. (2013). Türkçe Derslerinde Tiyatro Metinlerinin İşlevselliği, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 2 (2), No:38, 2146-9199
- Doğanay, A. (2008). “Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 77-96.
- Doğanay, A. (2009). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Doymuş, K., Şimşek, Ü. ve Şimşek, U. (2005). İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi Üzerine Derleme: I. İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi ve Yöntemle İlgili Çalışmalar, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 59-83
- Dönmez, C. (2015). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramları <http://www.sosyalbilgiler.biz/forum/b42/sosyal-bilimler-ve-sosyal-bilgilerkavramlari/?wap2> Erişim tarihi: 20.07.2015.
- Duman, B. (2013). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dyro, P. (1998). Using Fiction to Support History Teaching, *Social Education, National Council for the Social Studies*, 62(6), C1-C4
- Ekiçi, M., Kaya, E. (2015) Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi Yazılarında Yararlanma: Gülten Dayıoğlu'nun Gezi Yazıları Örneği, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(1), 87-114.
- Er, H., Şahin, M (2012). “Sosyal Bilgiler Dersinde “Biyografi” Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(10), 75-96.
- Erol, K. (2012). Tarih Edebiyat İlişkisi ve Tarihi Romanların Tarih Öğretimine Katkısı, *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 59-70.
- Fidan, N., Erden, M. (2001). *Eğitime Giriş*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gülüm, K. (2009). Coğrafya Öğretiminde Kullanılabilecek Doğa İçin Söylenmiş Türk ve Türkmen Atasözleri Üzerine Bir Araştırma, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), Güz, 51-58.
- Gülüm, K., Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinde Göç Konusunun İşlenişinde Halk Türkülerinin Kullanılması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 112-127.

- Işık Terzi, Ş. (2013). *Eğitim psikolojisi*, (1.Baskı). Ankara: Pegem.
- İskender, P., Altunayşam, E. (2006). İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi Açısından Olması Gereken Donanım ve İnsan Kaynakları, *Milli Eğitim Dergisi*, (170), Bahar.
- Kabapınar, Y.(2012). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (3.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kanaldı, S. (2015). *Öğretim Teknikleri*. Tuğba Yanpar Yelken ve Cenk Akay (Ed). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karatay, H. (2011). *Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı*, Turkish Studies Volume (6) 1, 1398-1412.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 230-255.
- Kaymakçı, S., Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğası İle Görüşleri, *Sosyal Bilgileri Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 35-64.
- Köstüklü, N. (2001). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, (3. Baskı). Konya: Günay Ofset Matbaacılık.
- Küçük, B., Gedik, F., Akkuş, Z. (2014). Masal Kitaplarının 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Değerleri Perspektifinden Analizi, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1071-1087.
- Levstik, Linda (1995). Narrative Constructions: Cultural Frames for History, *The Social Studies*,(13), 113-116.
- Maden, S. (2010). Türkçe öğretmenlerinin Drama Yöntemini kullanmaya yönelik öz yeterlilikleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 259 - 274.
- McGowan, T., Guzzetti, B. (1991). Promoting social studies understanding through literature-based instruction, *Social Studies*, Vol. 82 Issue 1, 16-21.
- MEB (2005). *Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı*, Ankara.

- Merriam, S.B. (2015) Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber, Ankara: Nobel.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2015). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı*, Ankara.
- Mindivanlı, E., Küçük, B., Aktaş, E. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Aktarımında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı, *Eğitim ve Öğretim Araştırma Dergisi* 1 (3), 93-101.
- Mindivanlı Akdoğan, E., Boztaş, M., Koç, Y. (2014). T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Bazı Değerlerin Atasözleri, Deyimler ve Görsel Öğeler İle Öğretimi, (29), *KKEF*, 159-176.
- NCSS (1994). *Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence*, Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (24. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Oktay, A. (2012). *Eğitim Bilimine Giriş*, (6.Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Oruç, Ş., Erdem, R. (2009-2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Biyografi Kullanımının Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* (30), 215-229.
- Oruç, Ş. (2009). Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitaplarında Edebi Ürünler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 9-24.
- Özden, Y. (2000). *Öğrenme ve Öğretme*, (4. Baskı). Ankara: Pegem A Yayınevi.
- Özdemir, E. (2007). *Yazınsal Türler*, (6. Baskı). Ankara: Bilgi Yayın Evi.
- Özmen, C. (2011). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Vatandaşlık Aktarımı Yaklaşımına İlişkin Öğretmen görüşleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 435 – 455.
- Öztürk, C., Otluoğlu, R. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi, M.Ü. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (15), 173-182.
- Ed: Öztürk, C. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, (3. Baskı). Ankara: Pegem.

- Öztürk, C., Baysal, N (1999). İlköğretim 4 - 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumu, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (6), 13-21.
- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S., Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*, (5. Baskı). Ankara: Pegem.
- Öztürk, M. (2013). Tarih ve Siyasetnameler Çerçevesinde Klasik Türk Edebiyatında Vezir Hikâyeleri, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (49), Erzurum, 73-94.
- Pınar, A., Sarıbaş, M. (2009). Silifke’de ilköğretim Okullarında Okul, Derslik ve Öğretmen yeterlilikleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 335-350.
- Ed: Safran, M. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (3. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Sancak, Y., Topkaya, Y., Şimşek, U. (2013). Mevlana’nın Mesnevi Adlı Eserinde Yer Alan Hikâyelerin Misafirperverlik Değerini Öğretmedeki Rolü, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 470-481.
- Savage, Marsha K., Tom V. Savage (1993). Children’s Literature in Middle School Social Studies, *The Social Studies*, January/February, 32-36.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sills, T. Briegel, Camp, D. (2001). *Using Literature to Explore Social Issues*, Heldref Publications, Washington, 280-284.
- Sidekli, S., Tangülü, Z., Yangın, S. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretimi: Öğretmenim Bana Hikâye Anlatır Mısın? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 6/4, 311-323.
- Sidekli, İ., Coşkun, İ. (2014). Türkü: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran, 1(16), 27-38.
- Sönmez, Ö.F. (2014). Atasözlerinin Sosyal Bilgiler Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi, *Journal of World of Turks*, Vol. 6, No.2, 2101-115.
- Sönmez, V. (2000). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.

- Sözer, E. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde İlke, Strateji, Yöntem ve Teknikler*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Sünbül, A.M. (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (6. Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Şahinel, M. (2003). *Etkin öğrenme. Eğitimde yeni yönelimler*. Demirel, Ö. (Ed.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şentürk, M. (2014). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan karikatürlerin hedef kavramların öğretilmesine ve öğrenci tutumuna etkisi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şimşek, A. (2006). *Tarihsel Romanın Eğitimsel İşlevi*, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, (35), 65-80.
- Şimşek, U., Örtün, H., Topkaya, Y. Yıllar, B. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İşbirlikli Öğrenme Teknikleri Hakkındaki Görüşleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18 (1), 231-257.
- Şimşek, A. (2006). *Tarihsel Romanın Eğitimsel İşlevi*, Bilig, Bahar, (37), 65-80.
- Temizkan, M. (2011). Türkçe öğretiminde yaratıcı düşünmeyi geliştirme bakımından Nasreddin hoca fıkraları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16)8, 195-223.
- Ed: Tokcan, H. (2016). *Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri*, Ankara: Pegem akademi.
- Türkçe sözlük*, (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları, (11. Baskı). Ankara.
- Unkovich, A. (2011). The Power Of Story- To Teach, To, *Kappanmagazine. Org.*, 58-62.
- Urundul, E. (2012). *Anadolu mitolojisi*, Ankara: BRC Matbaası.
- Ünal, Ç., Çelikkaya, T. (2009). Yapılandırmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarı, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi (5. Sınıf Örneği), *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi*, 13(2), 197-212.
- Ünlü, İ. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Materyali Olarak Edebi Ürün Kullanımına Yönelik Görüşleri, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, Vol: 7, Issue: 22, 120-136.

- Yakar, H. (2013). *Cumhuriyetten Günümüze Uygulanmış Olan İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Seyahatnamelerin İncelenmesi*, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- Yalın, H.İ. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, (6. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yanpar Yelken, T., Akay, C. (2015). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık
- Yazıcı, S. (2008). *Belgesel Destekli Tarih Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yeşilbursa, C., Sabancı, O. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımına Yönelik Görüşleri, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (36), 19-33.
- Yıldız, Ö. (2003). Türkiye’de Tarih Öğretiminin Sorunları ve Çağdaş Çözüm Önerileri, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 181-190.

EKLER**EK 1. YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT FORMU**

1. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri kullanmak tamıdırılar?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin edebi ürün kullanımına ilişkin eğitim durumları nasıldır?
3. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri hangi amaçla kullanmaktadırlar?
4. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri seçerken hangi ölçütleri kullanmaktadırlar?
5. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde ne tür edebi ürünleri kullanmaktadırlar?
6. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde kullandıkları edebi ürünleri nereden temin etmektedirler?
7. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinde edebi ürünleri nasıl kullanmaktadırlar?
8. Sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünlerin katkıları hakkında ne düşünmektedirler?
9. Sosyal bilgiler öğretmenleri edebi ürünleri derslerinde kullanırken ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?

EK 2. ARAŞTIRMA İZNİ

**T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 36648235/605/11480232
Konu: Araştırma İzni

10.11.2015

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi: a) Atatürk Üniversitesi'nin 22/10/2015 tarihli ve 1500089571 sayılı yazısı.
b) Atatürk Üniversitesi'nin 22/10/2015 tarihli ve 1500089458 sayılı yazısı.
c) Atatürk Üniversitesi'nin 22/10/2015 tarihli ve 1500089244 sayılı yazısı.

İlgi yazılarda belirtilen üniversite ve araştırmacıların İlimiz okullarında araştırma yapma isteği Bakanlığımızın 07/03/2012 tarihli ve 3616 (2012/13) sayılı genelgesi çerçevesinde incelenmiştir. *Araştırmaların, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde, komisyon kararında belirtilen mühürlenmiş veri toplama araçlarının kullanılarak ekli listede isimleri belirtilen okullarda yapılması şubemizce uygun görülmektedir.*

Makamınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Turan BAĞAÇLI
İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
10.11.2015

Yüksel ARSLAN
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek:
1-Komisyon Kararları (3 sayfa)
2-Araştırma yapılacak okul listesi

Yönetim Cad. Valilik Binası Kat:4 Yakutiye ERZURUM
Elektronik Ağ: erzurum.meb.gov.tr
e-posta: arge25@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Çiğdem HOPUR Şb.Mdr.
Tel: (0 442) 234 4800
Faks: (0 442) 235 1032

FORM:2	
T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü	
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU	
ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Münevver YILDIRIM
Kurumu / Üniversitesi	Atatürk Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	Erzurum
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi.	Palandöken İlçesi Saltukbey Ortaokulu, İMKB Ortaokulu, Yahya Kemal Ortaokulu, Barbaros Hayrettin Paşa Ortaokulu, Osman Gazi Ortaokulu, 70. Yıl Ortaokulu
Araştırmanın konusu	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Edebi Ürün Kullanma Durumları
Üniversite / Kurum onayı	Kurum Onayı İle
Araştırma / Proje /ödev / Tez önerisi	Araştırma Önerisi
Veri toplama araçları	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu
Görüş İstenilecek Birim / Birimler.	
Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 2012/13 nolu genelge doğrultusunda yapılan incelemede araştırmanın kabulüne karar verildi.	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile Kabulüne
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı	
KOMİSYON	
5.11.2015 Komisyon Başkanı Çiğdem HÖPÜR Şube Müdürü	Üye Tunç AĞAVER
	Üye Mesut ARAS

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel bilgiler

Adı Soyadı : Münevver YILDIRIM

Doğum Yeri ve Tarihi : Trabzon / 22.12.1989

Eğitim durumu

Lisans : Atatürk Üniversitesi / 2008-2012
Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yüksek Lisans : Atatürk Üniversitesi / 2013
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi